

VOL. VI

SETEMBRE 1928

NUM. 21

LA NOVA REVISTA

JOSEP MARIA JUNOY, DIRECTOR

J. TORRAS I BAGES . . .	<i>Pàgines antològiques</i>	5
J. M. CAPDEVILA. . . .	<i>Eugeni d'Ors</i>	9
J. AGELET I GARRIGA. .	<i>Poemes</i>	28
PAU ROMEVA	<i>Un llibre que ha de llegir tothom. .</i>	33
RAFAEL BENET	<i>La força en l'art de Gimeno. . .</i>	36
BLAISE CENDRARS . . .	<i>Petits contes negres</i>	42
A. M.	<i>J. Pérez-Jorba</i>	51
ADA NEGRI.	<i>El diner</i>	54

VARIA	<i>Del geni rus.</i>	75
J. M. LÓPEZ-PICÓ. . .	<i>Butlletins del temps.</i>	78
G. K. CHESTERTON. . .	<i>El nostre carnet.</i>	81

LES NOSTRES EDICIONS

ELS ARTISTES CATALANS, p. 85. — QUESTIONS FILOSOFIQUES, POLITIQUES I SOCIALS, p. 86. — OBRES DE G. K. CHESTERTON, p. 87. — COL·LECCIÓ DE CONTES I NOVEL·LES, p. 90. — ORIENT I EXTREM-ORIENT, p. 91. — EDICIONS DIVERSES, p. 92. — NOTICIARI, p. 94

IL·LUSTRACIONS

PL. N.º I: R. BARRADAS: PINTURA. — PL. N.º II: F. BERNAREGGI: CASA PAGESA (MALLORCA). — PL. N.º III: P. GARGALLO: PUNTA SECA. — PL. N.º IV: JACOMAR: PINTURA QUATRECENTISTA

BARCELONA

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ: PORTAFERRISSA, 26, 1.ª
Semestre: 18 ptes. — Trimestre: 10 ptes. — Número solt: 3'50 ptes.

45.162

Els Perfums de
MYRURGIA

XOCOLATES

ELS MÉS VELL D'ESPANYA

Casa fundada l'any 1800

127 anys d'èxit creixent

Xocolates des d' 1'50 a 4 ptes. els 400 grams

DEMANEU-LOS ARREU

L'ART I LA LITERATURA ANECDOTICS

PER X, Y i Z.

Shaw i Ellen Terry

Heus ací una frase encara inèdita de Bernard Shaw. Ellen Terry, l'eminent actriu que fa poc ha deixat d'existir, assajava en presència de l'esmentat escriptor una de les seves obres. El *metteur en scène*, de cop i volta, preguntà a Shaw:

—Miss Terry diu el text tal com vos l'heu escrit?

—No, no; respongué Shaw; ella no ha dit el text tal com jo l'he escrit, sinó que l'ha dit tal com jo l'hauria volgut escriure.

País moderat

Rússia no ha estat mai la terra de la llibertat. Ja en ple segle XVIII, quan tot just les idees revolucionàries començaven a divulgar-se arreu del món, en el país dels tsars ja no feia gaire de bon dir allò que hom pensava. Tant és així que el matemàtic Euler de retorn de Rússia i arribat a la Cort reial de Prússia, en 1741, fou presentat a la reina mare, la qual, dona d'ingeni com era, no pogué obtenir d'ell altres paraules que precisos monosíl·labs.

Ella li refutà la seva timidesa i perplexitat, dient-li:

—Per què no voleu parlar-me?

A la qual pregunta contestà Euler:

—Senyora... és que vinc d'un país, on, quan hom parla ja pot donar-se per penjat!...

Tolstoi i Stendhal

En el llibre de memòries de Gorki que s'és publicat, hom pot veure-hi l'afecte de Tolstoi vers alguns dels escriptors francesos. Una vegada digué a Gorki:

—Llegiu els grans novel·listes francesos. Sobretot Stendhal. Sense la seva *Cartoixa de Parma*, jo no hauria escrit mai *Guerra i Pau*.

LE COURRIERE DE LA PRESSE

“LIT TOUT”

“RENSEIGNE sur TOUT”

CE QUI EST PUBLIE
DANS LES JOURNAUX
ET PUBLICATIONS
DE TOUTE NATURE
ET EN FOURNIT
LES EXTRAITS SUR
TOUS SUJETS ET
PERSONNALITÉS

Ch. DEMOGEOT, Directeur

21, BOULEVARD MONTMARTRE

PARIS (2e)

Avui l'avi ha portat **Ovomaltina**

La joventut creu que el gaudir de bona salut és una cosa ben natural; els vells, en canvi, saben apreciar-la. Però les persones experimentades donen Ovomaltina a llurs fills o a llurs nets; car volen veure'ls sans i forts i ben armats contra les vicissituds de la vida. L'home fort és optimista i estima la vida, que és la dot dels qui tenen bona salut.

El nombre de les persones de constitució malaltissa és ben petit, comparativament al d'aquelles al-

tres qui malmeten llur salut per una alimentació impròpia o un gènere de vida irregular. "Ens emmetzinem amb metzines cares, per curar-nos amb altres metzines", digué un literat. Si, enlloc d'això, preneu Ovomaltina, aquest fortificant natural concentrat a base d'ous, llet, malta i cacau, us permetrà de soportar la vostra tasca diària, per feixuga que sigui sense fatiga, mantindrà l'equilibri de les vostres forces i us preservarà de malalties persistents.

Una tassa

d'

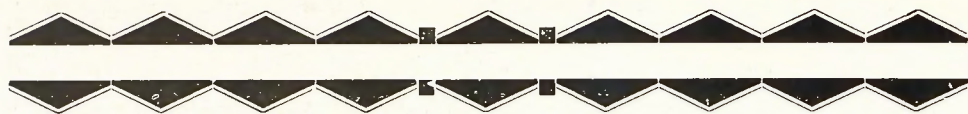
OVOMALTINA

al desdjuní

crea sang, múscles i nervis.

Llaunes de 250 i 500 grams a les farmàcies i drogueries.

Fabricants: Dr. A. Wander, S. A. - BERNA (Suïssa)

La producció de pel·lícules
de

METRO GOLDWYN MAYER

no és una producció per a multi-
tuds. Constitueix el més selecte
i el més intel·ligent de l'esforç
productiu americà. Per això
una pel·lícula

METRO GOLDWYN MAYER

és sempre una veritable obra
d'art, o el menys, una pel·lícula
particularment interessant.

els millors films del món

(Atenció de Metro Goldwyn)

NORMA SHEARER
la gentil "star" de Metro Goldwyn Mayer

MONITOR

MÈDIC

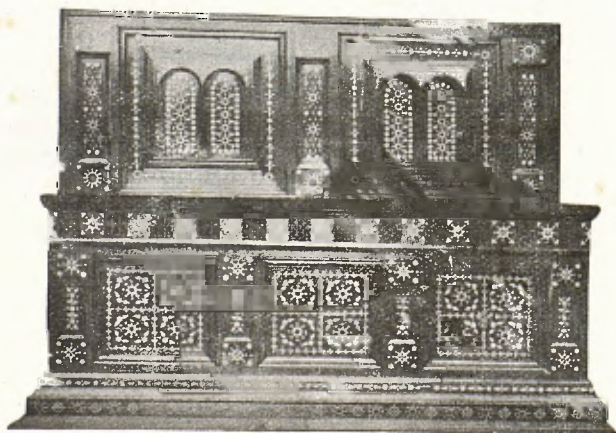
«El metge que només sap Medicina ni medicina sap», ha estat dit. Per això aquesta revista presta atenció a una sèrie de qüestions i de problemes aptes a donar als seus lectors, no sols una informació mèdica, sinó de cultura general, fugint de l'estricta especialització.

Administració : SALA PARÉS, Llibreria, Petritxol, 5

Redacció : ROGER DE LLÚRIA, 96, pral., J.ª

G. HOMAR

CANUDA, 4

Mobles - Làmpares - Decoració - Antiguitats

Edicions de "La Mirada"

Una tragèdia a Lil·liput

PER
J O A N O L I V E R

Calçats

Via Laietana, 30

COL·LECCIO DE CONTES I NOVEL·LES

ALGUNS AUTORS DE LLIBRES DELS
QUALS SON D'IMMINENT PUBLICACIÓ

A. MASERAS

J. PLA

J. M. DE SAGARRA

P. BERTRANA

J. LLEONART

J. RUYRA

E. DURAN I REYNALS

EDICIONS DE "LA NOVA REVISTA"
PORTAFERRISSA, 26 BARCELONA

CAMBRES DE BANY I LLURS ACCESSORIS

BANYERES - LAVABOS - WATERS - BIDETS - DUTXES
AIXETES - ETC.

PREUS REDUITS

ENRIC CARDONA

BARCELONA

Carrer Vergara, 1

Comte Asalto, 39 a 43

JOIES RELLOTGES

J. ROCA

RAMBLA DEL CENTRE 33
i Dassatge Bacardi 2.

Un dels últims retrats d'En SALVAT
PAPASSEIT, fet al Sanatori de Les
Escaldes (Pireneus Orientals)

EDITORIAL BARCINO

LES SEVES GRANS COL·LECCIONS:

ENCICLOPEDIA DE CATALUNYA

ELS NOSTRES CLASSICS

COL·LECCIO SANT JORDI

BIBLIOTECA POPULAR

CARRER PORTAFERRISSA, 17

LA PINACOTECA
DE GASPAR ESMATGES

MARCS I GRAVATS
Exposicions permanents

P. GRACIA, 34 - Tel. 13704 - BARCELONA

CRITERION

REVISTA TRIMESTRAL
DE FILOSOFIA

SALA PARÉS

ESTABLIMENTS MARAGALL

EXPOSICIONS D'ART

PRESENTS
LLIBRES

MOTLLURES
MARCS

Petritxol, 5 — BARCELONA — Tel. 14665

JAUME MERCADÉ
JOIER

BARCELONA

Passeig de Gràcia, 46 Telèfon 15704

Obres literàries

Josep Roig i Raventós

Infantívoles (Le. Popular).	0'25
Argelaga florida . . .	2'50
Animes atüdes. . . .	2'50
L'encís de la mar . .	2'50
L'ermità Maurici . . .	2'50
Flama vivent.	5'00
Montnegre	5'00

D'imminent publicació:

SANG NUA
(NOVEL·LA)

Edicions de LA NOVA REVISTA

PREU : 5 Ptes.

M O B L E S
B U S Q U E T S
D E C O R A C I Ó

PASSEIG DE GRACIA, 36 – BARCELONA

*Una màquina
per a tota la vida*

Underwood

GUILLEM TRUNIGER, S. A. – Balmes, 7 – Barcelona

BADRINAS

MOBLES MODERNS

Agencament d'habitacions

Ceràmica - Catifes - Vidres

Teles-estampades-Porcellanes

Diagonal, núm. 460

Telefon 73963

Entre P. de Gràcia i R. de Catalunya

Tallers :

Neptú, 2, i Dr. Rizal, 36 (G.)

BARCELONA

LA
NOVA
REVISTA

THE NEW MUSEUM

OF
NATURAL HISTORY

OF THE
MUSEUM OF
NATURAL HISTORY

OF THE
MUSEUM OF
NATURAL HISTORY

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

PÀGINES ANTOLÒGIQUES

EL SOFRIMENT ÉS COMPANY INSEPARABLE DE L'AMOR ¹

POTSER us semblarà, estimats cristians, que presentem la religió d'aspecte massa ferreny quan avui tot es vol falaguer, i que això ha d'apartar als homes de seguir-la; però la religió, que és un fruit del cel, és com certs fruits que produeix la terra i el mar, que dins d'una closca dura tenen una substància riquíssima per a nodrir l'home. Per la pròpia naturalesa de les coses, tota pujada és penosa, i el qui vol elevar-se ha de cansar-se. El suauíssim Sant Felip Neri deia que el cel no s'havia fet pels mandrosos. Però l'esforç té un atractiu molt singular, i fins el mateix sofriment, el dolor, de què tots fugim, manifesta en certes circumstàncies el parentiu que té amb

¹ Aquestes pàgines, nobles i belles, d'En Torras i Bages, tenen un ressò definitiu. Temé confessional a part, si voleu, s'han d'imposar necessàriament a l'atenció i a la meditació de tot esperit cultivat. L'ur sentit apologetic no cal dir que no contradiu, ans al contrari, llur valor general humà. Breu, són unes pàgines antològiques, que són antològiques, memorables i exemplars, volem dir per partida doble.—L. N. R.

el goig, i fins que arribi l'hora de l'eternitat, en què les coses quedaran definitivament constituïdes, les alternatives de goig i de dolors formaran l'urdit de la vida humana. La llei del contrast fa agradable la vida; i les majors delícies tant en l'ordre natural com en el sobrenatural, es guanyen solament després del sofriment. Els ascetes i místics, a qui Déu crida a unir-se amb Ell d'una manera íntima i misteriosa que porta en si un goig imponderable, sols arriben a obtenir aquesta unió després d'una purificació dolorosa. I és que el patir desenrotlla l'amor, no sols en les ànimes electes, treballades per la gràcia divina, sinó que també en l'ordre natural de les afeccions humanes. Qui no sap pràcticament allò que és patir, difícilment arribarà al veritable amor, perquè no hi ha amor sense dolor. Els més sublims amors, tant en l'ordre natural com en el sobrenatural, van sempre acompanyats de grans dolors. L'amor veritable és un sentiment puríssim, desinteressat, i qui n'està posseït es dona als altres oblidant-se i sacrificant-se a si mateix, suposant en aquell qui el practica, que s'ha després de tot egoisme. I la destrucció de l'egoisme s'obté amb la violència, amb la mortificació, amb la penitència. En la poesia, el mateix en la sagrada que en la profana, abunden els gemecs d'amor, que són l'expressió de la lluita interna, de l'ofegament de l'egoisme, la penosa resistència de l'obstacle. La gran guerra actual abunda en fets d'amor meravellosos que confirmen la Veritat de la saviduria bíblica quan diu que l'amor és fort com la mort ². Però aquests actes d'amor van acompanyats de sofriments, sacrificis i dolors imponderables.

La poesia i les altres belles arts s'han valgut sempre d'aquesta combinació de dolors i amors, i les seves obres més apreciades per tot el llinatge humà són l'expressió d'ella. Els salms, encara avui, després de tants mils anys, són la substància més adequada per a nodrir el nostre esperit. No sols la Iglésia catòlica en fa la ració diària dels seus ministres, sinó que el mateix els llatins, que els saxons o que els germànics, els usen per a consol i fortalesa en totes les circumstàncies solemnes de la vida. I en els salms

² Cant., VIII, 6.

abunda l'amor dolorós, els crits de sofriment, les exaltacions de l'ànima. Perquè són una eterna aspiració a la sublimació de la vida que troba obstacles, però que no es rendeix; que brega amb la pròpia insuficiència, que no es dona mai per vençuda, perquè sap l'home a qui guia l'amor, que amb aquesta lluita el seu cor es purifica, s'eixampla i s'eleva. És una especial comunicació de saviduria (els grecs posaven la tragèdia com una escola de perfecció humana), és una ciència de procediments misteriosos, una ciència que no infla, que interessa no sols a la intel·ligència, sinó a tots els sentits i potències de l'ànima, que l'ablaneix de manera que la fa apta per a emmotllar-se a les formes més perfectes de vida. L'heroisme, la sublimitat de sacrificis que veiem en la guerra present, són altres tants actes d'amor, d'amor de pàtria. Per això els doctors ascètics ensenyen que la penitència és el procediment propi per a adquirir la ciència de salvació eterna, la ciència de la vida, la perfecció personal, puix la penitència disposa a l'amor i l'amor és un mestre de gran eficàcia de la perfecció de la vida.

La Saviduria divina ja anuncia el misteri de la ciència humana, quan diu ³: Amb la molta ciència es té molt de neguit, i aquell qui augmenta la seva ciència, multiplica el seu dolor. Non est magnum ingenium sine melancolia, deien els antics, perquè qui té major llum intel·lectual repara més l'abundància de misèries que es troba a sobre. De manera que la poesia i la ciència inclouen un principi de dolor, i no obstant els homes sempre han considerat a la una i a l'altra com el seu patrimoni espiritual més excellent, després de la Religió; perquè en l'ordre natural de la vida reconeixen en elles una força illuminadora i purificadora de la nostra naturalesa. La desgràcia i el dolor són com la substància de les grans creacions estètiques dels grecs; ells presentien la transcendència del dolor, però no se la sabien explicar. No encertaven la seva transformació: el món no entengué com els dolors i les llàgrimes podien ésser principi delicadíssim de goig, fins que el Jesús Senyor nostre explicà les benaventurances: benaventurats els qui ploren... ai dels qui riuen!

³ Ecl., I, 18.

En les vides dels Sants trobem quasi arreu el fet d'homes i dones qui s'aturmentaven per a fruir d'una intensíssima delícia. Fins al punt de què els doctors ascètics preveuen el perill de què per la llamineria del consol hi hagi qui s'excedeixi en la penitència. Sant Jeroni reprenia a Santa Paula perquè queia en aquest excés. És l'apetit de la unitat de què parla Sant Tomàs. La penitència, el sofriment o dolor, la mortificació de l'esperit i de la carn, elimina de la nostra naturalesa les inclinacions inferiors de la nostra naturalesa, que l'aparten de la Unitat del Summo Bé nostre, que és Déu. I una vegada trets aquests impediments, aquests obstacles, una vegada la nostra naturalesa queda neta, aleshores reposa en Déu. S'ha desfet d'uns ídols que li sollicitaven el cor i aleshores lliurement pot adorar a Déu.

Què són totes les mundanitats que els homes cerquen amb deliri sinó falsos ídols que, aparentant satisfaccions deixen buida a l'ànima? Per això el diví Mestre Jesús deia: Una sola cosa és necessària, i qui la té reposa. Qui té a Déu res li falta, deia Santa Teresa, perquè l'apetit de la unitat aleshores pot satisfer-se sense impediments.

Heus aquí per què, estimats cristians, les grans calamitats que afligeixen als homes, quan a nosaltres ens toca també sofrir-les les hem de prendre com un instrument de perfecció espiritual, de purificació de la vida i amb fortalesa d'esperit. Però també hem de clamar al Pare celestial perquè tingui compassió de nosaltres. Així ens ho ensenya l'Església. De des del seu principi en les funcions sagrades del culte, ja a les catacumbes, el Kyrie, eleison, Senyor, tingueu compassió de nosaltres, es repeteix amb gran humilitat, perquè som flacs i fàcilment podríem caure sota el pes de la tribulació. Els incomprensibles misteris de la nostra vida ens ensenyen d'ésser humils, i de la humilitat neix el sant temor de Déu, que és principi de saviduria. Les calamitats que hem de suportar els homes són sovint càstigs de Déu pels nostres pecats, i així ho han reconegut tots els pobles de la terra, cristians i no cristians, quan en les grans tribulacions i calamitats generals han practicat actes d'expiació i de pregària per a donar satisfacció a la justícia divina ofesa pels pecats dels homes.

JOSEP TORRAS I BAGES

LECTURES I REVISIONS

EUGENI D'ORS

I

UNA vegada En Verdaguer es planyia que fóssim tan fàcils a l'elogi excessiu i quasi pròdig, si també ho érem per oblidar-lo o convertir l'elogi en vituperi. A Catalunya, ve a dir, "sia per lo que sia, los noms passen i s'esborren uns als altres com les onades de la mar". Un dia Eugeni d'Ors es veié prodigada una deferència admirativa; i tot d'una, després d'un escàndol de caient polític, es veié oblidat. Hem de dir que ell no era home per resistir gaire, i que de fet no resistí gens. Alguns hi veieren només una claudicació: hi era; però també hi havia en mig una ideologia molt avinent per no resistir ni poc ni gaire. I aquesta ideologia influí la joventut. Era una ideologia per claudicar de tot; escondia, sota l'apologia de l'ordre i de l'energia, una justificació del desordre i de la feblesa.

El buit i l'oblit entorn de Xenius no el sabríem preferir a una crítica que, en temps escaient, s'hagués fet a la seva obra. Els qui podien atacar i devien, no gosaven; i després tothom gosà oblidar tranquilament. Aquesta comoditat colectiva és trista, i sembla una covardia. Segui el que sigui, tots hauríem de desfer-la d'una vegada, i aprendre a parlar i a pensar clarament i francament. Amb l'excusa de defugir la cruesa i barroeria, no diem res, i fins desaprenem a dir les coses. I no pot haver-hi cortesia veritable si no hi ha claredat i franquesa. La grosseria s'emparenta més aviat amb l'apocament i la covardia. La premsa barcelonina no era valent, era falsament acollidora. La vigília mateix de la caiguda d'Eugeni d'Ors, encara quasi tota la premsa n'acollia elogis ditiràmics; la vigília d'un des-honor injust i d'un moment calumniós (en parlarem un dia, si Déu vol), encara tot era honor i falagueria. Però el dia mateix de la caiguda, la mateixa premsa acollia inconscient la insídia calumniosa.

I no és que tothom sobtadament es girés contra Eugeni d'Ors des del moment en què rompé amb alguns polítics. Aleshores ja quasi no tenia amics. Però l'enemistat havia treballat ocultament. Sovint—massa sovint—hem de veure en fets aquelles paraules que En Maragall posa en llavis del bandoler cínic:

*D'aquell que em feia ombra o bé respecte
m'he gaudit fent-ne córrer males veus,
i tot fingint-li acatament i afecte,
li anava segant l'herba sota els peus.*

Al capdavall són les maneres úniques que resten així que es menysprea el pensament filosòfic tenint-lo com a cosa de mania o de passatemps negligible. El pensament d'Eugeni d'Ors quasi no tingué crítica. Tingué qui el veia amb simpatia, qui no el podia sofrir; tingué amics i enemics, a penes tingué qui el discutís filosòficament, qui s'esforcés a destriar-ne la veritat de l'error, i a veure on, en les seves conseqüències, ens podia dur.

II

Eugeni d'Ors, una temporada llarga, tingué una gran influència en la joventut de Catalunya. Era un autor llegit només, si voleu, al diari, on únicament escrivia, però d'allí influïa en el pensament del país poderosament: en el pensament dels polítics, en el pensament literari i en les divagacions de taller. Seguia el corrent del temps; seguia la tendència de Nietzsche, de Barrés i Maurras, amb les seves vàries confluències: amb les novel·les de Stendhal i el culte napoleònic, el pragmatisme de William James, la confiança en si mateix d'Emerson i l'imperialisme britànic. Seguia un corrent del temps, i a penes el discutien. Algú, naturalment, hi resistí: ni En Maragall ni el Bisbe de Vich, per exemple, es deixaren influir; però no oposaren una resistència pública a la influència de Xenius, encara que ni l'un ni l'altre no hi sentís cap simpatia. Un moment el Bisbe de Vich pensà de contradir-la, però cregué més prudent deixar que passés aquella rierada. Els atacs eren lleugers i breus; calien una insistència i una habilitat extremes; ell sabia insistir; en un plòleg al Glosari de 1916, En Casselles deia de Xenius que era "tan eloqüentment tossut en la repetició dels

seus modismes, que a vegades sembla un d'aquells hipnotitzadors que pugnen per a fer-se obeir dels seus subjectes a còpia de recalcar un nom prestigiós o una frase suggestiva. Amb el seu esperit essencialment insistent, amable i perfidiós uns cops, fred amb elegància altres, és persona capaç de dur al triomf una idea que es proposi o, almenys, de fer-la posar a l'ordre del dia entre els temes d'estudi preferent". Però ningú el contradia sinó com de pas. En Millet un dia li dedicava un article; En Maragall l'alludia en unes notes sobre el tòpic de l'art europeu; el P. Casanoves advertia en poques paraules el perill de la seva buidor; En Ruyra atacava en un discurs la seva estètica "arbitrària". I vora aquestes notes agressives, disperses i rares, veïeu una pluja de cites, elogis i adhesions a les doctrines i a l'art de Xenius. Les reserves eren fetes en veu baixa; els elogis a crits. Hi havia també en l'ambient un respecte exterior a totes les coses de la terra: a la tradició i a l'última moda; admetíem alhora les coses antigues i les noves que les contradien. Això és ben bé de la gent del Migdia: conviure entre coses que s'exclouen, i gairebé no adonar-se'n. Al Migdia abunda l'home que a casa és pacífic i al carrer és un revolucionari; o l'home disbauxat privadament i que en públic és un home d'ordre. Xenius era del partit d'En Prat de la Riba i alhora deixeble de l'Alomar ¹, era inquiet i alhora amic de la calma i l'equilibri, era totes les coses contràries, amb aires d'ironia superadora trets de Barbey d'Aurevilly i de Renan, i més tard de Hegel; però tal vegada no podia escondir un caient íntim de desordre: la inquietud era caòtica; la calma, fredament lleugera. El públic feia com ell. Vora algunes coses ben pensades; tothom sofria sense la menor crítica veritables nicieses. No tenia contradictors. I tots patien de no haver fet oportunament una crítica justa.

I quina era aquella ideologia que lluí tant a les ments joves de Barcelona? Si ens volem entretenir a exposar detalladament el pensament filosòfic d'Eugeni d'Ors, és difícil que en puguem treure l'aigua clara. Però aquest mateix pensament es simplifica i aclareix si el prenem com una

¹ "En la investigació ardent i fins a voltes dolorosa, en què el jovent català d'avui, guaitant els espais en la direcció dels quatre vents, aspira a la formació d'un ideal polític que s'acordi del tot amb sos sentiments i que plenament sintetitzi les aspiracions i solucions que la generació nova porta als problemes parcials, En Gabriel Alomar pot servir-nos ben bé de mestre. Crític-poeta i poeta reflexiu, ànima constantment inquieta, que l'un dia rep tortures i l'altre consols de la presència de l'Infinit; idealista d'un idealisme que, com el dels pensadors anglesos, no exclou una clarivident força d'observació; i escriptor cultíssim, amb aristocràcia i refinada cultura, l'Alomar ens ha dit (en alguns treballs escampats en periòdics i revistes i que és un gran dol no puguem trobar reunits) paraules lluminoses que nosaltres acollim com a benefactores per a formació de consciència i adoctrinament de judici i norma d'acció." *Catalunya*, Revista literària quinzenal, 15 d'abril de 1903.

actitud davant la vida, i no li llevem així la seva vaguetat originària, l'indefinible de qualsevol actitud posada com a guia. Un pensament així, naturalment, és imprecís. El pensament de Xenius, a més d'imprecís, sempre és equívoc.

La seva actitud, al capdavant, és la d'un predomini de la voluntat i un afebliment de la raó. Deia En Caselles en aquell pròleg al *Glossari* de 1916, que "per entre curioses amenitats i insinuacions quintaessenciades, se fan notar, almenys per la insistència, com a línies generals del pensament del glossador, dues direccions que donen prou caràcter personal a la seva doctrina quotidiana. L'una l'ha apel·lada *Arbitrarietat* i és, més que res, d'ordre estètic; l'altra la titula *Imperialisme*, i és d'ordre polític i moral. Relacionades ambdues entre si i més estretament lligades del que podria semblar a primera vista, aquestes idees constitueixen les dues branques principals de l'arbre filosòfic del Glossador, o sia la metafísica que aquest predica usualment".

Aquella arbitrarietat havia d'obeir a alguna cosa, si no es volia fondre dins un atzar inexplicable. I obeïa, de fet, a certes imatges; i aquestes donaven a la ideologia de Xenius un caient estètic. D'aquestes imatges guiadores, ell, més tard, en digué idees, i se'n féu una mena de tendència platònica. Quines imatges foren? Deixant a part els primers assaigs, articles i poesies, d'un preciosisme altívol i ben sovint de mal gust, suren, ja als primers anys de *Glossari*, unes imatges més sanes i més precises. Fuig més de la histèria i de la inquietud vaga i mòrbida, i es dona més a les coses del país, a l'alegria, a la llum, i de seguida veu lluir el Mediterrani i el parentiu hellènic de Catalunya. I tot això eren, al capdavant, imatges de salut, oposades a la melangia inguarible del temps en què En Rierola escrivia el seu *Dietari*. Quan Xenius conegué aquest autor, se'n sorprengué i li semblà que pintava meravellosament una època. No era tant, era una tendència dintre d'un temps, una tendència significativa però no pas única. També hi havia llavors En Mistral a Provença, En Costa i Llobera a Mallorca; teníem la ideologia robusta d'En Torras i Bages; En Maragall mateix havia dut una influència de Goethe i de Nietzsche; en les mateixes subtileeses, Eugeni d'Ors tenia el precedent d'En Diego Ruiz, i en l'enaltiment de la ciutadania tenia el precedent d'En Gabriel Alomar.

Però, per més precedents ideològics que tingués (i seria llarg i difícil dir-los tots), ell sabia dar al seu pensament un aire de novetat i descoberta; i evidentment hi posava alguna cosa pròpia; era un pensament ori-

ginal. I el sostenia amb una actitud que sobtava una mica: es posava al mig, i prenia com a precursors aquells que l'havien precedit, i com a deïxebles o soldats de la seva ideologia tots els qui venien després d'ell; i per facilitar aquesta segona part, imaginava aquest mite: imaginava que ell sabia, mig profèticament, la ideologia del segle, que ell oïa les "palpitacions del temps", i llavors revisava tots els qui seguien el seu corrent profètic, i dels qui se n'excloïen endarrerits segle dinou endins, pretèrit enllà. La seva ideologia era, doncs, la que havia d'informar el segle vint, i en deïa noucentisme. A la novel·la *La Ben Plantada*, la protagonista s'apareix en somnis a Xenius, li prediu els temps esdevenidors, obedients a la filosofia del *Glossari*, i pren a ell per apòstol. Li diu amb èmfasi: "Com les monedes d'un imperi, la cara d'un Emperador i la llegenda de son escut, l'or de la Ben Plantada portarà impresos la imatge de la Ben Plantada i verb. Verb de salvació, perquè és de normalitat i mesura". I després d'uns conceptes on no afina gaire la mesura: "Tu has d'ésser, va dient-li, exemple de calma i no et tornaràs infidel al sentit de la proporció". I a l'últim el considera digne "d'anunciar la meua paraula. Ves, doncs, i instrueix-ne les gents, batejant-les noucentistes...".

Sigui com sigui, Xenius es trobava amb la malaltia que en deïen del segle, i que bé que sigui tal vegada de sempre, aleshores n'hi havia epidèmia. La malaltia era exacerbar el desig de coses impossibles i dur la feblesa de la voluntat fins a ni poder accomplir els projectes més factibles, d'on venia una desesperança adolorida, sense límits, vaga, estèril. I davant d'aquesta malaltia, Xenius sortí amb la defensa de l'energia, per tornar els somnis en fets.

III

A més d'un dandisme tret de Barbey d'Aurevilly, duïa de la seva cultura francesa, i més encara parisenca, el culte a Baudelaire. En bona part, Baudelaire procedia de Gautier. I aquest, com Xenius, veia en l'art la bellesa suprema. I l'art tot ho reproduïa: sentiments i coses, i tot així ho redimia. Bellesa i lletjor, eren prejudicis de gent poc entesa, si no volien dir, la primera, l'art, i la segona les coses poc o mal artitzades. I d'aquests *Paradissos d'artifici*, Eugeni d'Ors treïa la doctrina de l'albir per damunt la raó, o, si voleu, de la raó presa com un producte arbitrari; Xenius, fugint de la desesperança malaltissa, hi veïé una deu d'esperançament: creu-

re que tot ens ho podem fer, l'alegria i la tristesa, era una manera de desfer l'abatament, escollint l'alegria; podíem desfer, doncs, si volíem, aquell estat d'esperit amb què Goethe escriví, segons conta, el seu Werther. Tot era voler. La ideologia i l'actitud d'Eugeni d'Ors eren, doncs, esperançades. Amb la nostra voluntat podem formar el que vulguem, i ell escollia: formarem la nostra força, la nostra alegria, el nostre temperament com el vulguem, i el nostre món exterior. I en aquest punt prengué una actitud de bon sentit: ell podia imaginar que el món exterior ens el fèiem nosaltres, però no caigué a creure que era un producte exclusiu del nostre esperit; i partí de l'existència del món exterior que calia transformar com volíem, però que exigia esforç i lluita. Xenius oposa aleshores l'esperit i la natura: l'un imposa l'albir, l'altra és la que hi feia resistència, i, si l'esperit és vigorós, és la vençuda. I el producte d'aquesta labor de l'esperit, dins el temps, és la cultura. És cert que a la natura hi ha algunes lleis (bé que Xenius es complaïa a citar llibres com *La contingence des lois de la nature*, d'Emili Bontroux, i algunes teories de Poincaré donant-els una interpretació que les excedia), però amb les lleis de la natura calia jugar-hi i valer-se'n estratègicament com el jardiner es val de les lleis naturals per donar a la caiguda de l'aigua les figures geomètriques o arbitràries, si voleu, de les fontanes arquitectòniques.

Aqueixa oposició entre esperit i natura, sentida com a experiència indefugible, era després el principi de la seva "filosofia de l'home qui treballa i qui juga". Hi havia al fons d'aquesta ideologia, una part volitiva de treball i de fets; i una altra part purament anímica que no tenia explicació. El jardiner que tenia un projecte de joc d'aigua, tenia el treball de treure'l de projecte i fer-ne un brollador d'aigua real i viva; però el projecte, d'on sortia? Així que l'albir volia una cosa, teníem la feina de fer-la; però a l'albir, què el guiava? No ho podem dir, sortia del nostre fons indefinible, indeterminat, lliure. I en aquest fons indefinible, veia l'essència mateixa de l'ànima, l'origen de la religió ²; hi veia l'albir mateix, impossible de definir si no era negativament. L'albir era la indeterminació mateixa, i aquesta era la part estètica, la part de joc que ell veia en l'esperit, i que acomplia la seva filosofia. En aquesta "filosofia del treball i del joc", aquest fons d'interminació que té, de lliure albir sense una norma que l'obligui, és qui tot ho determina: d'aquest fons d'indeterminació

² *Religio est libertas*, "Tallers Gràfics Montserrat", Barcelona, 1915.

neix tot. I així la finalitat última de les coses és només el voler lliure de l'home; allò que ell decreta, allò que vulgui, sigui què sigui. I l'ètica resta reduïa a acomplir externament allò que l'albir humà volia. Aquesta obligació lliga l'albir a no voler impossibles; el món exterior aleshores s'imposa. El jardiner farà jocs d'aigua, però haurà de sotmetre's a la natura de l'aigua: no farà tot el que vulgui. Però en allò que obtingui el seu designi, en allò s'haurà avingut a la filosofia del Glossador, que té, doncs, una ètica que no té més exigències que les de l'èxit.

La vida és com una art, seguint Xenius, i la filosofia n'és la retòrica. L'importa poc què s'acompleix, mentre sigui ben acomplit. No l'importa molt el què es digui, però sí la manera com es digui. Més que la veritat interessa la manera d'arribar-hi. Val més la forma del sillogisme que no la conclusió. La bellesa és donar forma, i amb aquesta treure enfora l'impuls, el capritx, el neguit interior; i siguin quins siguin, ja la forma exterior arbitrada és redemptora, i, més que harmonitzadora, és la mateixa harmonia.

D'aquesta moral de l'èxit, aplicada a la filosofia, sempre se n'ha dit sofística, i aplicada a la vida sempre se n'ha dit immoralitat. I si no s'escandia, si s'exhibia, se'n deia immoralitat cínica. Els termes encara són els mateixos; i un lèxic de caient filosòfic no els arriba a pervertir.

Encara, doncs, que l'estratègia i la bondat nativa de l'autor, escampessin al seu *Glossari*, bons intents i bones paraules, estímuls al bé i bones màximes, hi havia a sota una filosofia que exposada amb cruesa fóra cínica, i dissimulada fóra hipòcrita.

IV

"Aquesta *Introducció a la vida devota*, de Sant Francesc de Sales!... Quin llibre!—Amb el *Maquiavel*; amb l'*Art de treballar la terra*, de Bernard Palissy; amb la *Poètica*, de Boileau; amb la lletra fonamental de *Les liaisons d'augereuses*, en què la Marquesa de Merteuil explica biogràficament els seus principis i els seus mètodes; amb les novel·les de Stendhal—més concloents que són tractat de l'Amor—; amb els *Pensaments* de Pascal; amb la doctrina del dandisme, vivent en Jordi Brummel i recollida per sos devots, Barbey d'Aurevilly, per exemple; amb tres o quatre volums més, el compost pel sant Bisbe i Príncep de Ginebra i fundador de l'Or-

dre de la Visitació de Santa Maria, és indispensable en la biblioteca del Perfecte Arbitrari...”

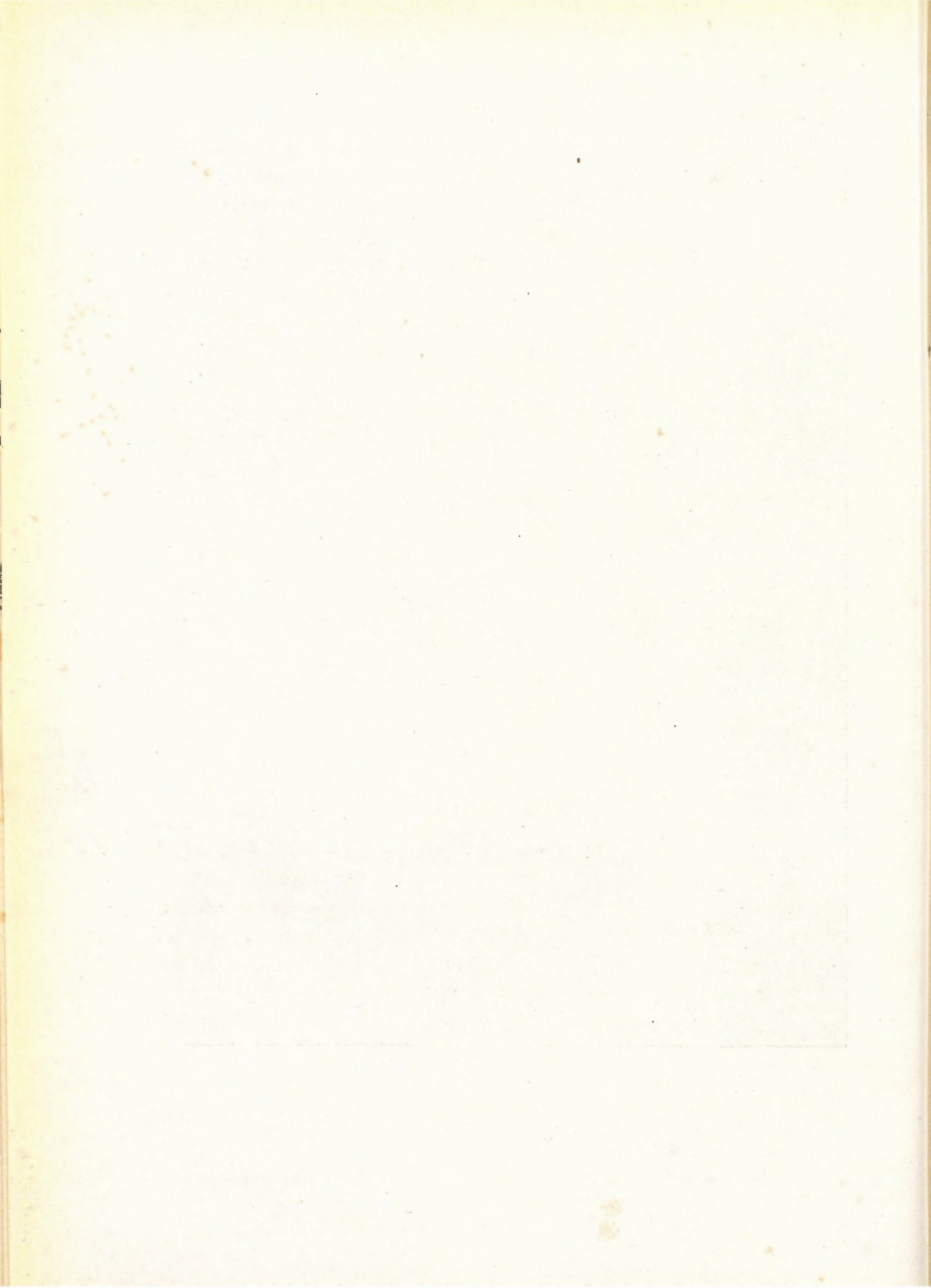
Per quin caire hem de mirar aquesta tria d'Eugeni d'Ors per no veure-hi incoherència? Conèixer només una mica Sant Francesc de Sales ja és suficient perquè repugni veure'l entre Maquiavel i la novella de Laclos. És que Eugeni d'Ors no veia en l'obra de Sant Francesc de Sales i en la seva vida, sinó una lluita amb la natura, el domini sobre si mateix que arribà a aconseguir, i les maneres exquisides amb què es mostrà aquest domini: la calma serena, la delicadesa, l'extrema elegància. Però d'on li venien? Per Eugeni d'Ors no venien de la veritat fecunda que el Sant obeïa i exposava inequívocament en els seus llibres. Què hi veia, doncs? Hi veia només que un producte de l'albir. Sant Francesc de Sales era un arbitrari. Vist així no és il·lògic que el posi vora Stendhal, Maquiavel i Laclos; és lògic i també ridícul. Eugeni d'Ors s'imagina que violenta les coses, i no les canvia en res; es violenta només el seu mateix pensament.

Eugeni d'Ors es complaïa en l'equívoc, i ara el nom del Bisbe de Ginebra servia a aquesta complaença. Són Maquiavel i la Marquesa de Mer-teuil els arbitraris autèntics. Són uns seguidors de l'antiga moral de l'èxit, encara que tots dos tinguessin mala ventura. Aturem-nos un moment en aquestes dues obres preferides: *El Príncep* i *Les liaisons dangereuses*.

L'art de la política en *El Príncep*, de Maquiavel, és la manera d'arribar al poder i d'aguantar-s'hi com se vulla que sigui. El bé dels pobles és un problema de moral i enterament apolític. I ¿no era aquesta política, la que mantenia Itàlia esmicolada, dividida en partits, i en mans de l'estranger? Maquiavel exposava la política de les decadències, i no una política de ressorgiment; una política molt vella a Itàlia, les maneres mateixes de la barbàrie, i no una civilitat nova; ell era un immergit en els costums decadents del seu país. *El Príncep* és un llibre que naturalment repugna. Llegim, per exemple, aquell capítol on diu si els polítics han d'observar la paraula donada. Maquiavel no és un enlluernat de les seves fantasies com Nietzsche, volent arribar més enllà del mal i del bé; o com Jordi Sorel amb la seva apologia de la violència. Maquiavel és un cínic: coneix el bé i el mal, i no té l'intent d'arribar més enllà del bé; sap on és el bé, hi resta i el trepitja fredament. “Tots sabem, diu, com és lloable en un polític de mantenir la paraula i viure amb integritat, i no amb astúcia.” Ell sap on és el bé. “Però—continua—veiem per l'experiència d'avui, que han fetes grans coses aquells polítics que no han tingut miraments a mantenir la pa-

PL. N.º I. - R. BARRADAS : PINTURA

raul·la donada, i que amb astúcia han sabut capgirar el cervell dels homes, i veiem que han vençut al capdavall als que es volien fundar en la lleialtat. Heu de saber que hi ha dues maneres de lluitar: una amb les lleis, i una amb la força; la primera és dels homes, la segona de les bèsties; però com que sovint la primera no basta, cal recórrer a la segona. Per tant, un polític ha de saber fer bé d'home i de bèstia." I diu que l'home, sense la bèstia (sense l'astúcia de la guineu i la força bruta del lleó) no es sostindria. "Un polític prudent—diu—no pot ni deu complir la seva paraula quan aquesta observància el perjudicaria, o que hi han esvanides les raons que la hi feien prometre. Si tots els homes fossin bons, aquest precepte no ho seria; però com que són mesquins i no us mantindrien la paraula, tampoc els l'heu de mantenir. I no han mancat mai a un polític motius legítims d'acolorar aqueixa inobservància." I va seguint la defensa de la hipocresia, de la doble·sa. I sempre amb paraules que ell mira de substituir: parla de "prudència", de "motius legítims", per exemple.

I aquest llibret, el perfecte arbitrari el té per guia. És un d'aquells llibres de la biblioteca del Perfecte Arbitrari, que "per l'art o per la ciència—diu Xenius—per l'elegància en el viure sentimental o per l'elegància en l'abillament, per al bé o per al mal, per la perversitat o per la santificació...", "són els reguladors de la disciplina necessària perquè l'home escollit basteixi l'edifici de son viure propi en harmonia, i en puresa, i en perfecció formal".

V

Obrim un moment un altre llibre preferit, d'aquells que Eugeni d'Ors dona per guia. Obrim *Les liaisons dangereuses*, i rellegim aquella lletra de la Marquesa de Merteuil, on ella exposa els seus principis cínics, una art afinada per assolir el que es vulgui sense respecte a cap cosa: aquesta lletra és, aplicada a la lubricitat, el mateix que *El Princep* de Maquiavel és a la política; és el cultiu de l'èxit; i, si admeteu la paradoxa, és l'ètica de l'èxit: un acte és moralment bo si amb ell obtenim el que volíem. Si un lladre, per exemple, és un artista del robatori, és "un home escollit que basteix l'edifici del seu viure, en harmonia i en puresa i en perfecció formal".

Una dona escollida, doncs, era la Marquesa de Merteuil de *Les liaisons dangereuses*. Aquesta novella descriu l'esperit llicencios d'una societat abandonada a l'oci i al plaer. La situa entre l'aristocràcia francesa del

xviii. I aqueixa Marquesa n'és un personatge, potser el més immoral i cínic. Ella explica "els seus principis", i són una preceptiva de la hipocresia, un compendi de l'art d'enganyar, de traïr, i de mantenir-se alhora en la bona anomenada i el respecte de tothom. I com hi arriba? És el que ella explica amb els seus fets i màximes, de llarg a llarg de la novel·la, i especialment en aquesta lletra, guia del bon arbitrari. En aquells principis—i en els de Xenius ben sovint—hi ha el predomini del voler sobre l'enteniement; aquest és un instrument per escollir els mitjans. I, ¿no és aleshores, el sentiment qui guia i domina? No. És preterit perquè destorbaria en l'art freda d'arribar al terme que volíem. En aquesta fredor, s'esvaneix el sentiment i resta només el plaer. Aquest domina; el plaer, més baix que un sentiment en desordre, més baix que una error. El pensament és imbuït de plaers de venjança, de punt, de crueltat; el sentiment és substituït pel plaer dels sentits. Els que menyspreen el sentiment i els sembla un ablaniment ridícul, no saben al capdavant sostraure's al plaer, com si no fos un ablaniment pitjor, encara que es volti de crueltat freda i d'anàlisis íntims, semblants, si voleu, als de la Marquesa de Merteuil. "L'amor—diu ella—que ens vanten com la causa dels nostres plaers, no n'és sinó el pretext." I aquesta artista de la hipocresia conta com aprengué la seva art ja de petita: no parava gaire esment al que volien inculcar-li, i escoltava i recollia el que li volien ocultar. "Aquesta curiositat útil—diu—, tot instruint-me, m'ensenyà també a dissimular: forçada sovint d'amagar a què parava esment, als ulls d'aquells que em voltaven, m'estudiava de guiar els meus ulls a voler meu, i llavors obtinguí de fer, quan volia, aquell esguard distret que ben sovint heu admirat. Encoratjada per aquest èxit, volguí regular igualment els diversos moviments de la meva figura. Si sentia algun enuig, aleshores m'estudiava de tenir l'aire de la serenitat i fins de l'alegria; havia dut el zel fins a causar-me dolors voluntàries per recercar, mentre duraven, l'expressió del plaer." I així va seguint. Després de saber fingir amb el cos, havia de saber fingir amb el pensament. Calia que la hipocresia fos més íntima. "Proveïda de mes primeres armes, provava si servien; i no contenta de no deixar-me entendre, m'entretenia a mostrar-me sota formes diferents; segura dels meus gestos, observava els meus pensaments; i uns i altres els regulava segons les circumstàncies o només seguint les meves fantasies; des de llavors la meva manera de pensar fou per mi sola, i no mostrava sinó aquella que m'era útil deixar veure."

Els principis de la Marquesa de Merteuil, no són els de la sofística?

Saber fingir sentiments que no tenim, i dissimular els que sentim; ocultar el pensament i només ensenyar-ne el que convingui “segons les circumstàncies”, són coses més de comèdia que de filosofia.

La Marquesa continua dient com aquests principis li han servit per dur una vida lúbrica i alhora fruir de la bona anomenada mantinguda amb la més fina hipocresia. Dins el mateix desordre sensual, no vol res efusiu, res que no sigui un plaer calculat fredament. “Jo sentia—diu—una necessitat de coqueteria que em tornà a l'amor; no per sentir-ne verament, sinó per inspirar-ne i fingir-ne. Prou m'havien dit i havia llegit que no podíem fingir aquest sentiment: però jo veia que per assolir-ho no em calia sinó unir a la subtileza d'un autor, el talent d'un comediant. Em vaig exercir en els dos gèneres: sinó que, en lloc de cercar els vans aplaudiments de l'escena, resolguí que servís pel meu plaer allò que tants altres sacrifiquen a la vanitat.”

N'hi ha prou, em sembla, per veure l'analogia d'aquest principis amb els de la política maquiavèlica. La vida ociosa, sensual i cínica que descriu Laclos, no hem de creure que mai poguéssim tenir l'admiració de Xenius. Hi ha, en aquella vida aristocràtica, una certa delicadesa, un refinament i fins una subtileza d'esperit, traslluïts a la novella amb un anàlisi meravellós de la gent i de la societat, de la feblesa humana i del poder de l'audàcia, que potser ens faria una ombra de respecte. Però atura la més petita adhesió només pensar que una societat així és, en qualsevol lloc, un nucli isolat i parasitari. És un nucli que viu de renda, sobre el treball d'altri, i mentre ell es distreu en l'oci, mentre es vicia en el plaer, oblida la misèria que volta la seva illa de luxe. Aquella societat era la que donà motius a la Revolució francesa. I qui no veu, així, que en aquelles delicadeses frívoles hi ha també una mica d'estulteria acanallada?

Encara que Xenius algun cop s'enlluernés amb el record d'aqueiles elegàncies que podien semblar-li la flor de la civilitat, tenia, vora velleïtats així, un esperit que no oblidava el treball i la lluita que ha d'haver-hi al món; i el *Glossari* de Xenius era un estímul diari a l'esforç, no induïa poc ni gaire a la peresa i a l'oci. Aquella estratègia insana, ell l'hauria girada al treball humà, a una activitat útil, i no pas a la buïdor d'un joc d'intrigues. I si alguna cosa sembla que podia plaure-li d'aquella novella, era el desvetllament, l'agudeses sempre activa, la inquietud d'aquells esperits: una inquietud inútil, insana, si voleu, però mai condormida.

VI

En els *Pensaments* de Pascal i a *Le rouge et le noir*, Xenius veia un caire simpàtic on aquests llibres semblen defensar que l'esperit es forma com vulgui i, per tant, el sentir i el pensar poden esdevenir un producte de la llibertat humana. I per això també li serví una teoria psicològica de William James, segons la qual els sentiments neixen de l'exterior. No plorem perquè estem tristos, sinó que estem tristos perquè plorem. Voleu tenir fe? Comenceu per pendre aigua beneïta, deia Pascal. I podia semblar que la fe naixia, com un sentiment, del gest exterior, i la fe, per tant, podia esdevenir un producte de l'esperit: tenir-ne o no tenir-ne era cosa de voler o no voler. I el mateix pensament també ho era: la voluntat es feia el pensament. És cert que l'home es troba una part de pensament feta en la cultura, en els límits imposats pel món de fora. Però com a pensament naixia de la llibertat, i era lliure.

Si de bell començament els homes haguessin format una altra cultura, haguessin arbitrada la natura en un altre sentit, avui pensariem diferent: podria haver-hi una ciència contrària a la d'avui. Això sembla molt dir. Però així ho deia Eugeni d'Ors, en defensa, una mica ultrancera, dels seus principis filosòfics.

Si per això feien nosa els principis de la raó, els afeblia, el contradia, els negava. Els sotmetia a una crítica. S'entretenia detalladament a afeblir el principi de contradicció i el de raó suficient. I els volia substituir pels dos principis que en deia "principi de participació" i "principi de funció exigida".

El principi de contradicció i el de raó suficient, els podem afinar amb un anunciat més pur o més precís; però són evidents. Eugeni d'Ors, amb el precedent, si volem, de Hegel, es plaïa a discutir-ne l'evidència. I la seva conclusió sempre era un afebliment de la raó, i posar el voler humà per damunt d'ella. Li desplaïa la lògica demostrativa, concloent. Preferia una lògica que, més que convincent, fos persuasiva, on hi poguessin entrar influències estranyes a la raó neta i pura; les influències que calguin per aconseguir l'èxit de persuadir. "La demostració, deia, no convenç ningú, però les grans vivències d'ideal són filles del diàleg. És conversant que s'han fet en la història les coses magnes" ⁴. Mes conversant sense una lògica rigorosa,

⁴ *Glossari*, 1916.

sense sotmetre-s'hi un mateix, és segur que el diàleg esdevindrà un joc de sofística, i que un mateix es persuadirà, a l'últim, del que més li plagui o li convingui.

El primer mot d'Eugeni d'Ors era que calia disciplina; era que, si volíem un pensament, un sentiment, ens l'haviem de guanyar amb una estratègia; si volíem fe, ens havíem de sotmetre a l'aigua beneïta i crear-nos la fe; i si volíem alegria ens havíem de sotmetre a la disciplina del riure. I així la Marquesa de Merteuil, amb el domini sobre el seu gest, es podia crear tot el seu món de sentiments i de raó.

I l'esperit filosòfic, que coneix que tot ens ho fem, i tot ens ho hem fet, ¿amb quina mitja rialla no ha de veure les nostres creències, i la ciència mateixa i els propis sentiments, fins els que tenim per més sagrats, i els conceptes que tenim per evidents? Aquesta mitja rialla és el que Xenius en diu tenir una actitud d'ironia. Aquesta actitud en la ciència, vol dir "una actitud d'esperit, una actitud, tota pràctica, si es vol, que sense desconèixer els resultats de la ciència, sense rompre amb ells ni oblidar-los, sense que li sigui possible, tal volta, oposar als resultats de la ciència altres resultats, curaria, però, de mitigar aquests, de fer-los més flexibles, de voltar-los, en enunciar-los, d'un nimbe de dubte que no exclogui en cap cas, la possibilitat, àdhuc mínima, de la posterior contradicció" ⁵. Però sempre vol dir que la veritat és mòbil, flotant, i que és més la recerca mateixa, la conversa, la dialèctica, que no un concepte precís. I la forma, en conseqüència, més avinent a la filosofia, és el diàleg; és un diàleg interminable, on el plaer de la recerca, en què dos esperits argumenten i sostenen tesis diferents, i a l'últim no conclouen res definitiu, és el plaer filosòfic, i aquest enclou de fet tota la filosofia. La teoria filosòfica es desplega en explicacions d'aquesta actitud; la justifica en la ciència, en la vida, fent anàlisis del pensament humà; i al capdavall arriba a concloure que cal adoptar una actitud de somriure; divagar-hi amb arguments és filosofar; i tenir-la és viure la filosofia. Doncs, aquell que adopta una actitud irònica des de, diríem, la primera lliçó, aprèn la filosofia ja essent filòsof, ja vivint-la. I la delícia de la filosofia és anar prenent més consciència i anar tenint més llum d'aquesta actitud filosòfica; és com el músic que intueix una melodia i després n'estudia i comprova les lleis harmòniques a què obeïa. I com que la primera paraula de la filosofia ja ens ha d'induir a aque-la actitud,

⁵ *Primera lliçó d'un curs de Dialèctica*. "Arxius de l'Institut de Ciències". Any VI, núm. 1. Barcelona.

en certa manera la primera paraula conté tot el fruit de la filosofia. Xenius sovint repetia en aquest sentit una dita de Cournot: "En la filosofia, com en les tòfones, a l'arrel hi ha tot el fruit".

Aquesta ironia cauria del tot en la buidor. Seria purament un joc negatiu. Però Xenius orna el somriure del filòsof amb el somriure de les Idees. En el diàleg no solament hi ha raons i arguments; hi ha també una carícia d'imatges que es frueixen i en fan un esplai contemplatiu. Les imatges es formen amb les paraules, amb l'art de la conversa, com una escultura amb el cisell; i com a formes que són, ja són harmòniques. Els qui pensen, no amb una dialèctica aristotèlica, sinó veient només aquesta formació d'idees, nades de l'esperit, imposades a la natura, o que, si us sembla, en podem dir arbitrades; els qui pensen en aquesta dualitat d'arbitri i natura naixent-ne formes acomplides, pensen segons l'harmonia.

I així aquella filosofia de Xenius, en l'ètica obliga només a l'èxit, i en el pensament a una mena de plaer en el diàleg; un plaer, no a veure la veritat, adherir-s'hi i comprendre-la, sinó en una recerca interminable i somrient.

VII

Les Idees, segons Xenius, es troben, vénen intuïtivament, i aleshores s'han de fruir, i es poden descompondre en una mena de precepte; i, per treure'n el fruit, es poden, en certa manera, seguir—si volem, s'entén, perquè al capdavant l'arbitri determina. Les idees, per Xenius, deslligades de la raó, són imatges i formes, i la lògica amb un caire pràctic descobreix les relacions de la imatge contemplada i volguda amb altres coses que hi tenen alguna analogia. És una mena de lògica tota sensible. "Hi ha com un model d'agradança i de bellesa—diu Pascal—que consisteix en una certa relació de la nostra natura, feble o forta, tal com sigui, i la cosa que ens plau. Tot allò que és format segons aquest model ens agrada: sigui casa, cançó, discurs, vers, prosa, dona, ocells, riberes, arbres, cambres, vestits, etc... Res no fa entendre millor fins on un sonet és ridícul, com considerar-ne la natura i el model, i tot seguit imaginar-se una dona o una casa feta segons aquell model." En tot el procés intel·lectiu, seguint Xenius, l'únic que resta afeblit és la raó, que és com dir que en resta afeblit tot el sistema intel·lectiu. I per tant, en resta afeblit el mateix voler, només donat a imatges atractívoles i que prometen fecunditat i vigoria per guiar la vida dins

un ambient tan afalagador com imprecís. És la temptació mig literària i mig ideològica d'una Arcàdia. L'autor es dóna normes, i li sembla que arregla la seva vida, i no fa sinó divagar en somnis. Viure les idees, deixar-se'n influir fins a l'amarament, en el fons no volia dir sinó imbuir-se l'esperit de les pròpies fantasies, per no dir novelleries. La influència que el paisatge, l'ambient social, etc., tenen inconscientment en la nostra vida, a Xenius no li sembla necessària, però li sembla fecunda. La idea vaga i suggestiva de raça, li té gran prestigi. Una obreta on resumí aqueixes elucubracions, és la seva *Ben Plantada*. Té el precedent en *Le Jardin de Bérénice*, de Maurici Barrès: les mateixes maneres ideològiques i literàries. Tal vegada el mateix Xenius no s'adonava fins on imitava Barrès. Pren el mateix aire de misteri entrevist i viscut; misteri de sang i de raça, misteri que obeeïm inconscientment en la conducta, i que es revela al novellista qui n'està tot embadalit i va aprenent-hi: l'ha descobert a través d'una dona, i veu les analogies d'ella amb el país, i com el gest, els mots, el fer, tot el que és d'ella s'adiu amb una manera de viure que va esdevenint, als ulls de l'observador, de més en més suggestiva i plena d'encís. Sortida d'una mena d'enamorament, aquesta imatge guia i domina l'esperit. I aleshores l'alliçonament va responent a la pregunta: com veuria, com faria tal o tal cosa *Berenice* o *La Ben Plantada*? Ens sembla que aquesta submissió és més estreta i més imprecisa que la submissió als principis de què ens alliberava la dialèctica de Xenius.

Sigui com sigui, en la seva novel·leta hi ha alguna pàgina de bon estil. L'argument és breu: una estiuejant (molt bella, no cal dir) arriba a un poblet de la costa catalana, cap a Argentona o Vilassar de Mar, i els senyors de la colònia se'n mig enamoren; ella té les seves gràcies, veritable tema del llibre: en el vestir, en el pensar, en el gest, en el dir. Després s'adonen que té un promés, i els sap molt greu, i aquest conflicte pren aires enfàtics, fins que en una nit Xenius somnia una aparició de la Ben Plantada en els jardins de la Villa d'Este, i ella li diu amb una certa eloqüència que no es desficiï per "una senzilla anècdota epitalàmica", que Xenius ha rebut d'ella l'aprenentatge i que bategi la gent del seu país en nom d'ella. I després, en el somni, ella se'n vola al cel. És una errada de l'autor francament ridícula, donar a la novel·leta una mena de caient sagrat. Valera havia escrit llibres així, imbuïts d'una figura femenina, *Genio y figura, Pepita Jiménez*; però tenia la precaució de no voler servir al lector més que un llibret de passatemps, i arriba a fer gràcia un mo-

ment que, en aquest sentit, defensi la doctrina de l'art per l'art. El caient emfàtic de *La Ben Plantada*, no sorprèn al lector del *Glossari*, que el troba a cada moment en els conceptes i l'estil.

L'estil d'Eugeni d'Ors és divers segons els temes i els moments de l'escriptor. Era tingut per un estilista torturat, i de vegades és fluid i simple, de vegades és pobre i fins inhàbil, de vegades és fastuós i barroc, com, per exemple, en els darrers capítols de *La Ben Plantada*, i en el discurs dels Jocs Florals de Girona de l'any 1911. Té glosses que ningú no els negaria una gràcia lleugera i una certa força suggestiva. Són ben fetes, són com petits poemes en prosa, amb una actualitat periodística que les acaba d'arrodonir. Algunes glosses són un veritable model periodístic: sabia inquietar, es feia llegir. I en el *Glossari* hi ha moltes pàgines d'una inquietud ordenada, d'una mobilitat cenyida; acontenten el bon sentit de voler les coses ben clares, i a la vegada somouen, o somovien en el moment de sortir al diari. L'estil li prenia l'agilitat que ben sovint tenien els conceptes. Alguns han dit i repetit que era un estil afectat; i és cert; ho era on tenia el pensament afectat; on hi veieu èmfasi a l'estil, també n'hi ha en el concepte, i aleshores estil i concepte desplauen doblement.

Mes on l'estil planeja, i corre i llisca amb un gra de fantasia, amb un aire dialèctic, i amb l'inquietud per un esdeveniment advers o favorable, i sempre amb aquell anhel de fer prossèlits, d'aprofitar un fet, una lectura, un argument, i posar un pes més al platet de la balança, aleshores l'estil és agradós; i no ho és gaire així que fuig del llenguatge corrent, i cerca noves maneres inadaptables i disgracioses.

En el seu bon estil, era un escriptor verbós, i volia donar al català la rapidesa que té el francès de Voltaire o el castellà de Valera. I aconseguí un estil volador com el de l'Oliver, sense els períodes llargs amb què aquest escrivia; un estil de frases breus, sovint sense verb, juxtaposades, però lligades pel sentit, de manera que cada una exigia llegir la precedent. I així té un estil nerviós, interromput a cada moment, i també lligat de manera que no en separàiem els fragments sense desfer-lo completament, com es desfaria un mosaic si mudàvem de lloc cada pedreta. En aquest sentit podia dir En Riba que "una glossa de Xenius és un ésser íntegre, vivent, amb els seus centres de sensibilitat, i la seva xarxa nerviosa, la seva circulació en perfecte cicle, el seu respir, i diríem que un seu nom" ⁶.

⁶ *Escolis*. "Publicacions de La Revista". Barcelona, 1921.

Però també en algunes lliçons, inèdites gairebé totes, en algun parlament, i molt rarament en el *Glossari*, tenia l'estil ampleament oratori. *La mort d'Isidre Nonell*, obreta de joventut, és d'una imatgeria i verbositat que desborden, i bon xic diluïdes. És més viu i més intens el seu *Discurs* de Girona. En deia Gabriel Miró: "Son para mi estas páginas del inspirado *Discurso presidencial*, las más legítimas de la inflamada pluma de Eugenio d'Ors, sin excluir las de *La Ben Plantada*" ⁷. La música, el ritme d'aquest discurs són de D'Annunzio. L'hi retragueren i en protestà de seguida. No és que sigui un plagi; però té tantes coses dannunzianes que no voler-hi veure parentiu és obstinar-se a no saber llegir. Però encara que en *Il Fuoco* pugueu trobar-hi aquella mateixa música, el fet de dur aquell estil ample al català, i la mateixa riquesa de fantasia, amb l'ordre que hi posa, seguint un pensament únic que es desplega de la primera a l'última paraula del discurs, en fa una obreta de les millors d'Eugeni d'Ors. La fantasia de D'Annunzio i la verbositat plàstica seva, la veiem vestida lleugerament amb els conceptes del glossador, coincidint alguns amb els del poeta italià; "la glòria ancestral cantava un himne de records nobilíssims, exalçant la riquesa, el geni, la poixança, la joia". Venècia, en el parlament de Xenius, per dir-ho amb paraules de D'Annunzio, "ci mostra le possibilità d'un dolore trasmutato nelle più efficace energia stimolatrice". "Així, la bella més pura, pot nàixer del fons de la mateixa misèria. Així el dolor del poble es muda en noblesa per al poble."

Aquesta amplor oratòria fastuosa és millor que no el to solemne de molts indrets de *La Ben Plantada*, on la paraula és planera, i encara dóna un to més estrany al que diu.

No és molt si pren aquest to solemne, creient, per exemple, en la seva simbologia, que *La Ben Plantada* era la mateixa *Voluntat d'ordre* "encarnada per una devoció particular (la de Xenius) i a ús i aventatge de tot un poble". Aquest aire solenne i greu ¿no és una conseqüència de creure que l'Albir humà—per no dir el d'Eugeni d'Ors—té primacia sobre totes les coses? ¿És tan estrany que el filòsof que posi per damunt de totes les coses el seu pensament no adherit a res—un pensament sempre irònic—caigui a l'últim, a adorar-se ell mateix, autor al capdavant de totes les seves altes ironies? I ¿seria estrany si li venia aleshores un deliri de grans deses?

⁷ "La Cataluña", 3 agost 1912.

VIII

I el deliri de grandeses el prengué. Però el seu deliri no feia mal a ningú. Li podíem perdonar; potser només era en perjudici d'ell mateix. Sense seguir-lo en els seus extrems, no calia pendre'l com una molèstia pública. Seguir-lo era difícil, i considerava els qui no el seguien com uns enemics, i aleshores els rompia l'amistat per antiga i profunda que sigués. I encara els considerava enemics de la prosperitat del país, que ell es creia encarnar amb la seva glòria. Eugeni d'Ors tenia com una impotència per reprimir les seves fantasies de grandesa. Li acudien i s'hi donava; les duia a la gazetilla, es feia pròlegs signats abusivament amb el nom d'amics seus, escrivia, com si fos un fet, tot el que imaginava; no es contenia gens en aquesta comèdia, i volia que tothom li seguís.

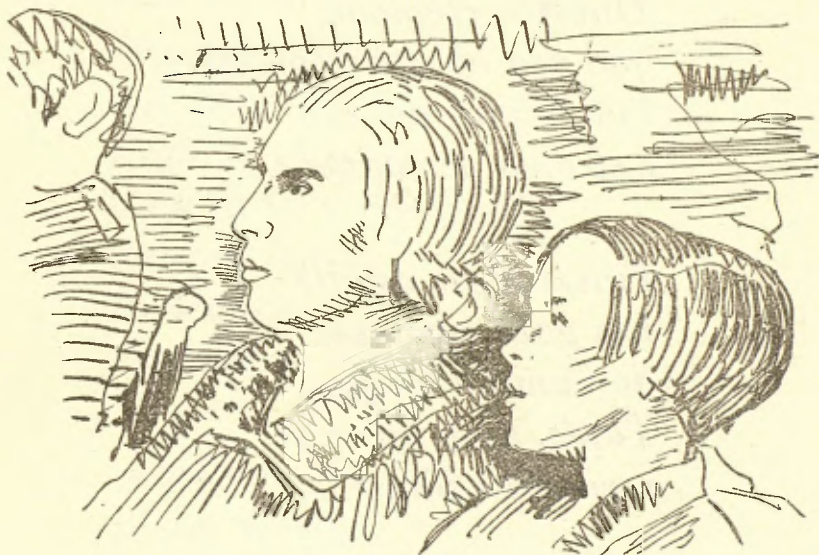
Creia bonament i inofensiva que els seus escrits eren sublims, únics en el món de la cultura. Un dia, venint d'un concert, escrivia: "Altre cop, altre cop, amb la intèrpret de sempre, i cantant en aquell instrument vetust, els mateixos, els eterns mestres: Mozart, Rameau, Couperin el gran. Delícia! I una veu, liquidadora veu, dintre d'un: "No hi ha més que això, en art; no hi ha més que això...". Això i l'estatuària grega. Això i la simple, exacta, nua "glossa" somniada—potser escrita ja en hora feliç—potser encara no." I acabava: "Lo demás es andarle poniendo lazos i fondos de peluche a las cosas."

Aquesta megalomania és comprensible. En el seu llibret que titula *Oceanografía del tedi* fa sortir-hi dues deesses simbòliques: una que encarna l'esperit dionisiac i l'anomena *Voluntat de potència*; i una altra que encarna l'esperit apollini, i la presenta com una Minerva, i en diu *Voluntat d'Ordenació*. Sigui l'una, sigui l'altra, ell no es sap moure de la voluntat, i no era en va que preteria els principis de la raó.

Posant els nostres sentiments i conceptes com un producte de l'albir, eixamplava el nostre poder, ens feia com a déus. Hi havia només el perill de caure en manies de grandesa. I no admetent el principi de contradicció, volent negar els principis evidents i primers de la raó, estenia la veritat fins on abans situàvem la mentida, l'error, l'absurd; ara no hi ha absurditat. Només hi ha el perill que ens contradiem tranquilament, i portem la inconseqüència fins a la conducta.

Eugeni d'Ors, en el seu pensament i en l'actuació pública s'ha contradit. ¿Ho ha fet amb la ironia deguda, o "pensant segons harmonia"? No ho sabem. Ha semblat a tothom una cosa trista. Però la cosa té arrels a les seves doctrines, a penes discutides i que tenim el deure de discutir.

JOSEP MARIA CAPDEVILA

J. F. RAFOLS

POEMES

FINESTRA CLEMENT

*Finestra clement,
que ara oberta enquadres
l'or trèmul del dia
i el meu pensament.*

*Finestra ets espill?
Ets gorc encantat
de l'ànima en pau?
Tapís, amb un brill
recòndit i blau?*

*I cada matí
portes, oh finestra!
la joia d'ahir.*

*Quan la nit s'acosta,
finestra, ets la flor
que es marceix, clavada
al si de la posta.*

AL PASTADOR A L'ALBADA

*Al pastador,
a l'albada,
quan hi entra
una claror
mig vermella,
mig morada,
llum de ganxo
amb la teva flama fina
daures, lenta,
la blancor
espessa de la farina*

*A sol post
puges fresca
del celler i del rebost;
i fas claror de raïm,
i sucarres el polsim
de la fosca.
Penjada en la biga tosca
ets un bleix rogenic i prim.*

*A la sala
tens, oh llum,*

tremolor tebi de nit;
fas un fum
de fruit cremat i endolcit;
i et decantes,
i dónes color de santes
a les noies;
poses toies
de llum blana
a les parets enternides;
a la mà de la germana
dónes clarors beneïdes;
i t'abaixes,
trèmula, al fons de les caixes;
i entres, roja, dins l'alcoba
i deixes veure el llit pulcre
amb la gira
ben marcada
com alçada
pedra blanca de sepulcre.
I quan, tard, ens adormim
deixes, llum,
a damunt els nostres rostres
ta claredat de raïm
i fumes, fremint els sostres.

DAVANT D'UN QUADRO D'HENRI MATISSE

*Un peix vivent jau en la plata.
Brilla tèbia sa escata
i sa pell d'argent bla
es blancor que s'escorre,
llum clara que es desfà;
pell blanca,
llenca de boirines
damunt la vibració de les espines.*

*I com una aigua pesant
i espessa, vessa suau, en la plata,
el peix de viva escata.*

SOBRE EL TAMESI

*Sobre el Tàmesi vibren
unes ratlles calentes de sol ponentí;
una ratlla blava,
una ratlla groga,
una ratlla carmí.*

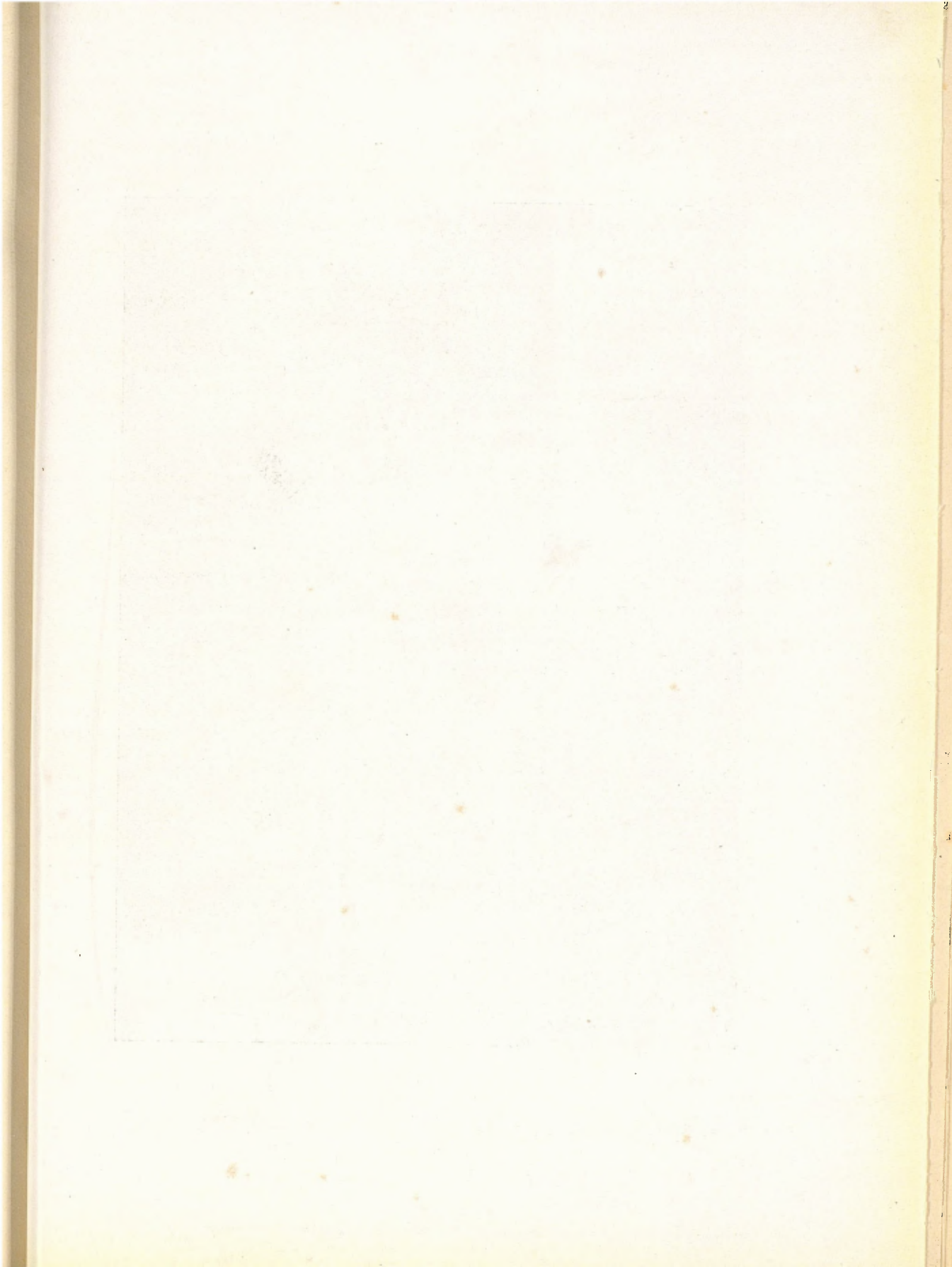
*Cordes de lira
raspades pel vent.
Cordes amples que tiven.*

*El moixons
munten en les crestes de l'aire
i salten
pels cims
de minúsculs, invisibles turons.*

JAUME AGELET I GARRIGA

PL. N.º II. - F. BERNAREGGI : CASA PÀGESA (MALLORCA)

UN LLIBRE QUE HA DE LLEGIR TOTHOM

“EL COLECTIVISMO Y LA ORTODOXIA CATÓLICA”

DE MN. ANGEL CARBONELL

AQUEST és un llibre fet amb veritable esperit de caritat i amor a la justícia; dos ingredients sense els quals la convivència humana és una pura desolació. Mossèn Carbonell, un sacerdot d'entranya humaníssima i clarividència evangèlica, ha practicat el seu ministeri en un segment ciutadà típicament miserable, habitat totalment per aquella massa bigarrada que algú anomena rebuig social, potser perquè els seus pecats no es banyen en essències benolents; potser perquè els progressos de la civilització l'han anada escombrant i arreconant lluny de l'esguard dels poderosos, on no testimoniegi contra el llur benestar. En contacte amb les realitats que aquest medi ofereix, el sacerdot ha experimentat la sagrada indignació dels escollits davant la injustícia del món, aquell dolor viu i personal que esqueixa el cor amb les seves rels i revela la terrible significància de paraules que diem d'esma i ens escaldarien la boca si les entenguéssim: pobres... rics... Però aquesta indignació no ha derivat en flamarada lírica, ans en una tenaç intenció de treball; d'aquesta indignació, d'aquest dolor ha nascut un estudi minuciós, conscient, serè i, tanmateix, entusiasmada: aquest llibre que ha de llegir tothom.

L'autor ha vist encendre els ulls dels pobres una esperança gairebé única de redempció terrena: l'adveniment d'un regisme econòmic on no existeixi la propietat privada dels mitjans de producció. Aquest ideal ha estat sempre involucrat en programes polítics hostils a la religió i a les essències morals de la família, però no és de necessitat que el sistema vagi adherit a aquesta ganga impura: com a mera ordenació econòmica pot coexistir perfectament amb la pràctica viva de la religió i amb la més estric-

ta ortodòxia catòlica. Aquesta és la cosa que Mossèn Carbonell s'ha proposat de demostrar i hi ha reeixit completament. Les veritats contingudes en el seu llibre—gràvid de doctrina i on la documentació supera de molt tot allò que a casa nostra s'hagi escrit sobre la matèria—no són noves ni de la invenció de l'autor. La funció docent de l'Església i les opinions de les seves autoritats són la pedrera abundantíssima d'on han estat extretes. Però un ambient poc permeable les havia fet entre nosaltres tan remotes que pràcticament eren ignorades. Prenent les coses en bloc podem dir que catòlics i collectivistes han viscut a casa nostra, sota aquest aspecte, en una atmosfera moral de funestes mitges veritats. Els uns han donat per descomptat que perquè la propietat privada era legítima, el collectivisme havia d'ésser il·legítim i han renunciat a considerar aquest ideal independentment dels elements ideològics inadmissibles que acompanyen ordinàriament la seva propugnació. Els altres han cregut que perquè uns catòlics renunciaven a fer justícia a llurs ambicions, el catolicisme era incompatible amb llur redempció. Hi ha hagut i hi ha excepcions; però en la massa general dels fets no arriben a comptar. L'allunyament s'ha consolidat i la col·laboració s'havia fet impossible. No ens cal escatir aquí si aquest estat de coses beneficiava una classe determinada, ni si tots aquells que en beneficiaven i l'afavorien eren, ni tan sols aparentment, catòlics. Ens basta de saber que ha estat nociu a la causa del catolicisme i encara més al regnat de la pau i la justícia entre els homes. Després de llegir el llibre lluminós de Mossèn Carbonell és impossible—des del camp catòlic sobretot—entossudir-se de bona fe en aquesta posició. Els adversaris de les solucions collectivistes han d'anar a cercar les seves raons fora del camp de la legitimitat religiosa; i això és molt important perquè permet tant la lluita com la transacció, obrint camí a un món de contactes i col·laboracions d'on poden brollar fórmules noves de fecunda compensació entre les dues tendències. I aquells que no sentin—com nosaltres hem de confessar que sentim—el perill que una ordenació exclusivament collectivista elevi a sistema molts dels mals que la present exacerbació del capitalisme produeix com una pràctica; i tinguin aquella com a solució realment i cristianament

salvadora, poden alçar una bandera sota la qual els desheretats, benamats del Senyor, s'apleguin no a captar com una almoina, sinó a combatre en justícia pels seus drets sense renunciar els estímuls de la fe ni els consols de la gràcia.

Aquest és el mèrit fonamental del llibre de Mossèn Carbonell, però encara és beneficiós i providencial en un altre sentit.

Hi ha una, jo diria, si no s'hagués d'ofendre ningú, paradoxa del cristianisme que fa que un home pot fer-se perfecte i elevar-se a la santedat renunciant no solament tot luxe i superfluïtat, sinó també la possessió d'aquelles coses que Déu ha disposat per al nostre manteniment i benestar terrenal; i, en canvi, seria un obstacle gravíssim a la seva salvació que volgués posar els altres en camí d'assolir aquella perfecció i santedat privant-los d'aquestes coses, ja sigui per la violència o l'engany, ja sigui imaginant, practicant i aprofitant mitjans més o menys enginyosos de desviar-les o fer-les emigrar de llur possessió. De la primera manera són pocs els que pequen, perquè la prohibició està consignada en les lleis humanes que tenen mitjà d'aplicar una sanció immediata i visible; però de la segona, que fins és lloada i aplaudida i honorada amb decorosos eufemismes, pequen molts, i molts que no s'ho pensen. Pequen els homes, pequen els sistemes, pequen les organitzacions. Tots els rics, tots els benestants, tots els complicats en el gran món modern dels negocis, que llegeixin el llibre de Mossèn Carbonell, trobaran veritats roents que els faran meditar i despertaran potser en llurs consciències veus que fins ara no havien estat oïdes. Molts llibres com aquest voldríem nosaltres. Perquè els nostres moralistes s'han esmerçat molt gelosament en la persecució, denúncia i condemnaació de tot allò que es refereix al pecat de la concupiscència sexual; però la magnitud i odiositat d'aquest flagell de la carn i l'esperit, no ens ha d'amagar que hi ha molts altres pecats que, encara que siguin de responsabilitat més diluïda, són igualment odiosos i criden amb la mateixa força i terrible insistència la venjança de Déu.

PAU ROMEVA

LA FORÇA EN L'ART DE GIMENO

DES de la vindicació del 1915, vaig saber-me aturar davant dels quadros de Francesc Gimeno: sentia tota la força d'aquest gran temperament i presentia la tragèdia que es deixava entreveure—sovint—en l'agra manera de pintar. Darrera la seva pintura hi havia alguna cosa de fallit: ben segur una vida.

Hom tenia coneixement de com Gimeno vivia. Vivia com un obrer: la seva pintura té—moltes vegades—un insolent to proletari. Art tosc el seu, amb aquella gran força de les coses elementàries.

A Gimeno no li hem pogut perdonar mai aquesta força, davant la qual hem sentit la humiliació del nostre petit orgull de senyorets, més o menys civilitzats, abatut per l'orgull del gec i de les espardenyes.

Però, ai!, que algunes vegades la seva gran força de pintor superava el seu medi: oblidava aleshores el seu pueril orgull de la sola força, per humitejar els pinzells en els daurats dels grans mestres. En aquests moments excepcionals, Gimeno ja no era el proletari que pintava, aleshores solament es sentia pintor. Un pintor que no renunciava a la seva força biològica, sinó que la ennoblia.

* * *

Les causes de l'enorme desigualtat de l'art de Gimeno, caldrà escatir-les un dia o altre. Ben segur, que bona part d'aquestes seran trobades en el seu menestralisme, donant força a la gran passió per l'originalitat: originalitat del seu art i de la seva vida.

Des de petit, Gimeno, portava en el seu cor la flama vivent de la lírica, però, alhora, el pes mort d'una educació estrofolària: mescla de genialitat i de primarismes sense solta. Potser es sentí massa segur amb la força gairebé verge del seu temperament, vorejant, així, la catàstrofe.

* * *

Qui sap si en un altre ambient un pintor com aquest ens era estat donat, però, ben segur, que Gimeno hauria conduït la pintura amb menys sotragueig, si la seva educació absolutament autodidacta, no tingués el vici d'origen d'aferrar-se potser amb més inconsciència que amb orgull al seu medi.

És la mateixa tragèdia d'un artista tan puixant com Simó Gómez—de vega-

des tan fi—al qual la menestralia del Poble Sec esmorteïa massa sovint el seu sentit del gust. És també la tragèdia de Ramon Martí i Alsina, aquest gran senyor, el qual no pogué redimir bona part de la seva obra de les taujaneries d'aquella Barcelona més pròxima a Serafí Pitarra que a Emili Vilanova.

Francesc Gimeno té, però, dintre d'aquest menestralisme, la força que li dóna l'austeritat. La taujaneria de Simó Gómez és empeltada en els balls de patcada; la de Martí i Alsina qui sap si és fruit sincer de l'ambient o de les concessions que l'artista es veié obligat a fer-li, o bé mescla d'ambdues causes. Per contra, la menestralia de Gimeno no fou mai taujaneria: fou més bé força elemental, a vegades, àdhuc, mancada de finor, però fruit d'una vida sense disbauxes. Art proletari, per sant orgull i santa inconsciència i per necessitats del viure.

* * *

Falta de saber qui primerament girà la cara a qui. Fou Gimeno qui es desinteressà de la ciutat i del petit món dels afers artístics o fou la ciutat qui es desinteressà de l'art de Gimeno. És segur que fou això darrer. Gimeno es sabia pintor, molt més pintor que molts artistes del seu temps, els quals venien les obres a pes d'or, encara que actualment no es paguin ni a pes de plom. Gimeno tenia consciència de la seva superioritat i callava i pintava parets com un desesperat. Ell no s'havia ajupit mai per ningú i preferí la pobresa independent, a una riquesa condicionada a cap mena de tutela.

I ací tenim com un dels temperaments més forts de pintor de la nostra terra, preferí de viure com un home i fer el seu art, quan pogués. No cal pas dir que ací radica bona part de la causa de la tragèdia.

No si val el retreure massa el desballestament global de l'obra de Gimeno: el gran pintor ens ha llegat unes quantes teles mestres, per les quals ell ha guanyat la glòria entre els mortals. Són aquestes les que compten, no les altres.

Però, fins aquelles altres en les quals el pintor no reeixí, porten sempre l'empremta de la força del seu temperament. Esporguem, però, tot allò que sigui necessari de l'obra del pintor Gimeno, car al reduir-la d'extensió li assegurarem una major intensitat.

Hi ha un Gimeno d'una brillantor de color una mica banal: una brillantor una mica hispano-moresca. Una brillantor una mica a la valenciana, salvant-se fins a aquests moments, per la seva agror realista inicial. Aquest Gimeno —amb totes les seves valors— no és el Gimeno que nosaltres, els homes de la nostra generació, podem estimar. La nostra sensibilitat no sap acollir-lo—no pot acollir-lo.

Hi ha un altre Gimeno bo de matèria, profund de color, agre i irisat a un temps. Un Gimeno pintor per potència, amb el qual la nostra sensibilitat hi estableix el diàleg. El Gimeno de la gran aspror i de la gran duresa. Un Gimeno muntanyenc amb una mica de llum que penetra en profunditat les ombres fortes.

I hi ha també un Gimeno gris, però sempre suculent. El Gimeno dels verds en els quals s'anuncia l'ègloga. Un Gimeno tendre, sense perdre mai l'envergadura—l'ègloga suburbial de Gimeno, una mica germana de la de Pissarro.

Però, per damunt de tot altre Gimeno, hi ha aquell que sabé endolcir la duresa de les formes amb la mel de la llum. Quan és així, Gimeno és un gran mestre. Hi ha una obra, sobretot—que jo havia titulat *El nen del gos negre* i que l'artista degué batejar-la així: *La petita i el bon companyó*—, que posa al pintor entre els immortals: és quan Gimeno pintor per potència, ho esdevé per excel·lència.

La petita i el bon companyó, *El nen jacent*, el bust de nen i el paisatge de les eixides, són les obres per les quals Gimeno es fa considerar com un clàssic.

El quadre *La petita i el bon companyó*—que és un retrat de la filla de l'autor quan era petita—està datat l'any 1891. Té a hores d'ara aquell bany d'or i de mel de les obres ben confitades. Aquesta tela ha esdevingut clàssica amb els anys, i segurament en aquell moment els artistes no en deurien parlar d'una manera tan pedant de classicisme com avui en dia. Podem associar ací els noms de Franz Hals i de Velàzquez, i no farem altra cosa que justícia, considerant el mestratge amb què fou vist i pintat el petit ballet. A més a més, el realisme d'aquest quadre de Gimeno és de la noble qualitat—de la fina qualitat—del Franz Hals; de la sòbria, de la vivent i fina qualitat del de Velàzquez.

Visió sincera i justa de la natura, ordenada, però, en l'imprescindible arabesc de la composició—podeu, si us plau, refer els traços que la regularen d'una manera, ben segur, intuïtiva. I, sobretot, mireu com és pintat aquest capet i les manetes de l'infant i el blanc de la roba. Quin mestratge, senyor, quin mestratge, i que fa de bon mirar en aquesta hora; en aquesta hora—que entre tots—hem dilapidat tants tresors de la tradició, amb el desig de marxar endavant, però, sovint, com a resultats qui sap sí per a descobrir les Illes Britàniques!

Quan pagarien, de ben segur, molts dels que han arruïnat la seva obra, pel sol heroisme de la novetat, de llegar-nos una cosa com aquesta: *La petita i el bon companyó*.

En el món tot, però, és necessari. No blasmem de res. Blasmem solament dels que hi passen sense alè.

Gimeno fou un artista intens. És aquest el més gran elogi que jo avui sabria fer-li.

Pintà tota la vida com un jove, sense oblidar—ni en les més greus caigudes—l'antic i propi mestratge.

La seva vida d'estrabulat li llevà, segurament moments d'equilibri com el d'aquest "chef-d'œuvre" de *La petita i el bon companyó*. Si Gimeno hagués pogut endolcir la vida amb uns granets de benestar—no massa—i hagués, sobretot, nascut en una hora menys anàrquica—menys autodidacta—quin gran mestre tindriem avui!

Força biològica la del vell Gimeno que es salva per la lírica. La seva lírica disbauxada, sovint mal educada i tot, però lírica a la fi.

Heus ací la gran tragèdia, però, alhora, també, la gran joia d'aquell romàntic vuitcents, massa suficient—massa ambiciós—pels pocs fonaments que tenia.

Quantes i quantes generacions no havien fet res més que trencar motllos i atrafegades amb la destrucció no havien tingut cura d'estructura els nous. Generacions de genis i de mals genis que han portat la gran destrucció actual—la terrible destrucció present, basada sovint en la nonyeria d'estergir simiescament els bells gestos dels herois.

És el gran bé i el gran mal de l'art modern: únicament es salven aquells qui tenen prou força. Abans, els genis com els grans arbres de la selva, vivien envoltats dels plançons i dels arbres de creixença limitada. Avui, els grans arbres es destaquen damunt la terra estèril i en els llocs més propicis, damunt l'herbei ressec.

Gimeno és un d'aquests grans arbres solitaris. Les ventades lliures de tot obstacle han esqueixat algunes de les branques. La forma de la seva cúpula no és, per tant, perfecta. La terra àrida, no s'amorós gaire amb la pluja generosa i la saba no es canalitzà amb joia pel tronc i el brancatge. Per això és també un arbre retort i arbitrari. Amb tota la dolor, i malgrat tot, cresqué; les seves arrels no varen parar mai de furgar, cercant el bes humit de la vida. Gran i fort arbre del nostre vuitcents, la seva massa és destaca en el cel una mica afectat de la nostra fi de segle.

Realista i líric, en aquella hora que més bé els nostres artistes s'havien donat a la beata sensibleria. Ell, en aquella hora de morats sentimentals i simbòlics, no deixà d'ésser pintor—no hauria pogut, a ben segur, deixar d'ésser pintor. Endevades ell no havia nascut entre els Fortuny, els Simó Gómez i Martí i Alsina i entre els Russinyol i Casas.

Era el pintor que portava fins a Nonell la tradició de la pintura sensual i lírica. El pintor que havia sobreviscut al gran mala llengua, i que fins a les més noves generacions, ha recordat el *pintor i fora*, que és la sal de la pintura.

Darrer i gloriós pintor de vena, d'aquell nostre vuitcents, amb la joia de la matèria sentida amb escalf. Força, picant i sensualitat pictòrica, globalment, més aviat a la manera flamenca que a l'holandesa—en general els bons holandesos són massa fins per ésser parangonats amb el nostre artista. Germà de Jordaens i fins de Rubens, potser sense el somriure, però sí amb llur grassa vitalitat.

Fassió de la fuga—en els bons moments—determinant les formes amb aquell punt de duresa que les fa incorruptibles i alhora—cal dir-ho una altra vegada: en els bons moments—amb aquella pastositat que les fa agradables als ulls i al tacte.

Força ennoblida o força directa: força a la fi, fou la característica de l'art del fill de Tortosa.

Nissaga de l'Ebre, forta i sana, ens has donat un artista digne de la teva sang.

A ell li plagué la força fins al ferreny. Ell estimà l'ardent i clara plasticitat de les formes dures. I estimà el pes—la llordor amb força.

Fou Gimeno un líric de les densitats, amatent al pes de la matèria de les coses i al pes de la pintura en la tela. Sentí la lírica del temps damunt les coses: es complagué cercant en les coses les tares dels anys; les moltes i els rovellats de les teulades.

En tota cosa pintada féu sentir el pes de la vellúria: les muntanyes corcades pels aiguats, les parets amb les admirables ronyes dels anys, els camins densos de pols i de fang. Fins en aquest líric desig de feixuguesa, algunes vegades donà més densitat de la deguda a l'aigua de la mar i, sobretot, féu, sovint, dels cels una volta pesant.

Sempre dens, li plaïen els amuntegaments feixucs de verdor dels jardinetes menstruals, i fer cantar entremig els blancs crus de la calç de les barraques o dels coberts, o els ocres de les cases. Es complagué, pintant les muntanyes en llunyania, com si en sentís el pes a través de l'aire. I, sobretot, sentí la joia del brodat de les moltes de les teulades: argila enriquida amb les nafres gloriuses dels anys, densa com una catifa nuada a mà.

* * *

I la mateixa força, en els dibuixos plens de picant. Apunts de cafè fugats i destres. Dibuixos pre-nonellians.

Em contava el bon amic, el crític d'art Carles Capdevila, com per allà el 1900, la generació més representativa estimava el picant de l'art de Gimeno: com Nonell i Picasso estimaven els seus dibuixos. Pablo Picasso, el genial pirata de la Història de l'art, hi hagué un temps que dibuixava en les hores de model del Cercle Artístic ben a prop de Gimeno, que aleshores ja tenia els cabells més o menys argentats. Picasso sabé extreure un temps el seu art, d'aquest picant de Gimeno; si bé és veritat que en l'art del tortosí el picant no passà de bonhome, mentre que en l'art del malagueny sovint sentim la presència qui sap si del Bell Enemic.

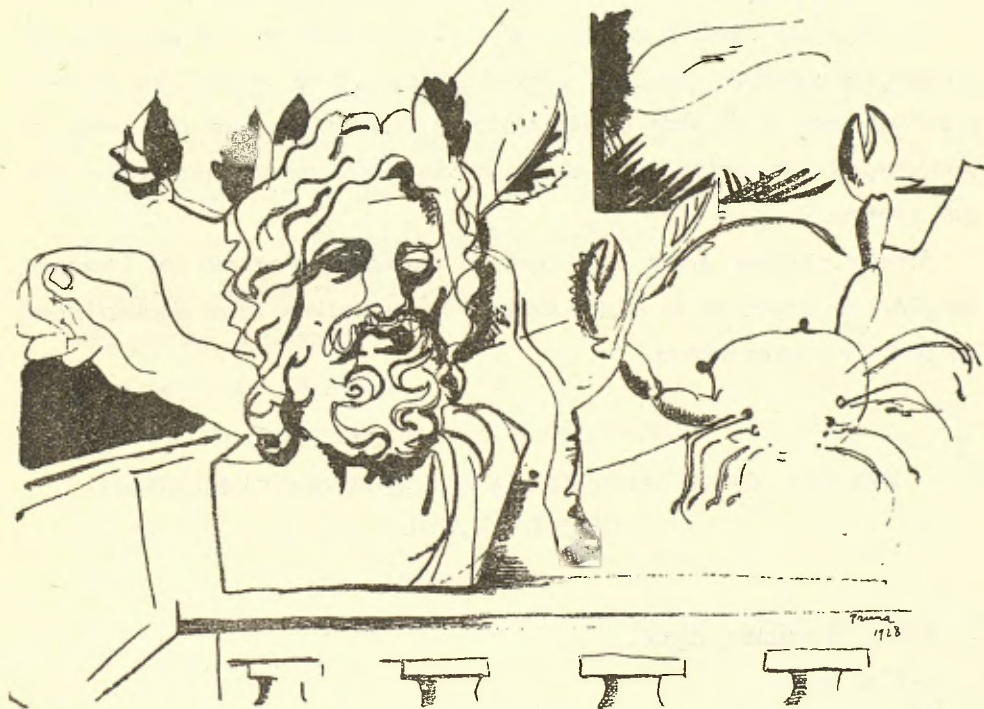
* * *

Força de l'art i de la vida de Gimeno, per la qual i contra la qual hem heretat unes quantes teles mestres de figura i de paisatge i una bona quantitat de dibuixos admirables. És ben cert, que per la qualitat d'aquestes quantes teles i d'aquests dibuixos, Gimeno, podia viure del sol orgull d'haver realitzat obres

pels segles. Perquè no havia de menester l'afalac, ni l'elogi banal, ni tan sols vendre per viure. Ell havia dit, de jove, que qui es moria de fam era perquè volia. Amb el dur treball obrer i portant una vida simplicíssima—menjant únicament per a viure—i treballant per a mantenir els seus, passà per aquest món sense ambicionar ni riqueses, ni solament benestar. Sense altres dèries que les glorioses del pintar i del saber, dels misteris de la vida i la mort, no necessità més que el just indispensable.

Per això fugí del món i sobretot del nostre petit món d'artistes i intel·lectuals. Féu la seva via absolutament indiferent a la vanaglòria, car es sabia segur—amb noble humilitat—de la solidesa de la seva glòria pòstuma.

RAFAEL BENET

P. PRUNA

PETITS CONTES NEGRES PELS INFANTS DELS BLANCS

AMB aquest títol, Blaise Cendrars, l'eminent escriptor francès d'avantguarda, ha ofert als infants, dins el darrer Cofret de l'edat venturosa, una col·lecció de contes del tot meravellosos. Hom pot apreciar de seguida en aquests contes una qualitat molt superior a aquella habitual en l'anomenada literatura per a infants.

—“Hi ha en aquests contes—segons Nino Frank en *Les nouvelles littéraires*—el Cendrars pur, el Cendrars perfecte. Hom hi sent un parentiu espiritual amb el Kipling de les *Histoires comme ça*, però cap mena de semblança i una fantasia més alada, un riure més simple, una autenticitat que convenç.”

Mentre esperem, per a molt aviat, la publicació d'aquest bell i suggestiu llibre de contes en la nostra llengua, no ens sabem estar d'anticipar-ne un tast als nostres lectors.

L. N. R.

PER QUE NINGU NO PORTA JA EL CAIMAN PER A FICAR-LO DINS DE L'AIGUA

Bama, el caiman, digué:

—Tinc gana!

I eixí de l'aigua amb els seus petits per anar a cercar quelcom per menjar.

De seguida l'aigua s'enretirà lluny darrera d'ells.

Tots badallaven de gana, allà en terra, la boca oberta, la boca oberta, el vell Bama i els seus petits caimans.

Crac! crac! feien petar les llurs barres.

Un caçador s'escaigué de passar.

Digué:

—Bama, com és que has sortit de l'aigua?

El caiman digué:

—Havia vingut a passejar-me, a passejar-me amb els meus petits i vetaquí que l'aigua ha baixat i s'és enretirada lluny darrera de nosaltres.

Crac! crac! Tinc gana!

El caçador digué:

—Si no fossis un ingrát, jo vindria a ficar-te dins de l'aigua, tu i els teus petits.

—Oh, sí—digué Bama—, porta'ns de pressa dins de l'aigua, jo i els meus petits!

El caçador féu una corda amb l'escorça fibrosa d'un arbre i lligà el caiman per a portar-lo damunt del cap. Lligà també per la cua tots els petits per a portar-los més fàcilment a la vora mateixa del riu.

Arribat arran de l'aigua, el caçador preguntà:

—Bama, cal que et deixi aquí?

El caiman respongué:

—Avança una mica més.

L'home féu tres passes dins de l'aigua i digué:

—Bama, cal que et deixi aquí?

El caiman respongué:

—Avança encara una mica més.

L'home féu encara altres tres passes. L'aigua li arribava ja a mitja cama. Digué:

—Caiman, caiman, cal que et deixi aquí?

Bama respongué:

—Sí; deixa'm aquí.

El caçador el posà dins de l'aigua i el deslligà a ell i als seus petits.

De seguida el caiman l'agafà pel peu.

—A la fi, ja et tinc!—digué.—Quin bell tros! Tinc gana. Tu ets el qui jo em menjaré.

—Deixa'm, deixa'm!—cridava l'home.

—No, no et deixaré pas—deia Bama—. Vull fer-me passar la gana

—Deixa'm deixa'm!—cridava l'home tot debatent-se.

Però Bama i els seus petits el tenien ferm.

Llavors el caçador digué:

—Bama, jo et dic que ets un ingrati!

I no és mogué. L'aigua li arribava ja fins al ventre.

El caçador restà immòbil i no digué res més.

S'escaigué de passar una llebre.

Digué:

—Caçador, què fas aquí plantat?

L'home respongué:

—És Bama qui em té agafat.

La llebre tornà a preguntar:

—Per què t'ha agafat el caiman?

L'home digué molt de pressa perquè ja començava de tenir por:

—Jo passava per la vora del riu. L'aigua havia baixat i s'havia enretirat ben lluny. El caiman i els seus petits estaven en terra seca. Molt amoïnats. Jo els he dit: —Si no fóssiu ingrats us portaria a tots per a tornar-vos dins de l'aigua!—El vell em suplicà que els hi portés. Jo els he respost: —No us porto pas; em menjaríeu!—El vell m'ha dit: —No et menjarem!—Llavors jo els he agafat i els he portat dins de l'aigua, i el vell m'ha atrapat pel peu i els altres m'estiren per les cames. Ara jo els crido: —Deixeu-me! Deixeu-me, si us plau!—I ells em responen: —No, no et deixarem pas!—Tu trobes que això és just?

La llebre digué:

—Tu has pogut portar el gros caiman damunt del teu cap?

El caçador respongué:

—Sí; el gros.

—Amb tots els seus petits?

—Amb tots els seus petits.

—Tu has pogut portar-los fins al riu?

—Jo he pogut.

—No ho crec!—diu la llebreta. I preguntà cridant:

—Bama, és veritat això que diu?

El caiman respongué:

—És la veritat.

La llebreta digué a l'home:

—Bé, jo no ho creuré fins que ho vegi; fins que els portis davant meu.

—I cridà al caiman:

—Bama, vols que et porti una altra vegada damunt del seu cap?

El caiman respongué:

—Hi consento de bona gana.

Llavors el caçador lligà el gros caiman, amb la seva corda, per a portar-lo una altra vegada damunt del seu cap i ajuntà també tots els petits per a lligar-los per la cua i portar-los així més fàcilment a l'indret on els havia trobat la primera vegada, ben lluny, fora de l'aigua, lluny de la ribera.

Arribat allà anava a deslligar-los per a deixar-los al mateix lloc, quan la llebreta li digué:

—Mata'ls, tonto, i menja-te'ls!

L'home matà Bama i tots els petits del caiman. S'emportà la carn a casa i explicà allò que li havia succeït.

Des de llavors, ningú no porta ja el caiman per a ficar-lo dins de l'aigua. És un ingrát!

EL CANT DE LES RATES

Escolteu, escolteu tots, el cant de les rates; és trist i us emplena de melangia, però també us fa rodar el cap, a esquerra, a dreta, en l'aire i

endarrera, de tal manera que hom es posa a ballar. Oh, tots vosaltres, no escolteu, no escolteu massa el cant de les rates!...

Succeí una vegada.

Era un pobre cultivador que se n'anava a cultivar el seu camp. Se n'anava cada matí, l'aixada al coll. Però en lloc de treballar el seu camp, es deturava pel camí per a fer forats en els indrets on les rates buiden les seves llargues galeries subterrànies i acotxava l'orella al forat per a escoltar ço que passava davall la terra.

Bon punt venia una rata per a veure què cosa hi feia allà, el bon home l'atrapava i l'esclatellava.

Així en matà més de mil; les esclatellava però no se les menjava.

Llavors el poble de les rates començà de lamentar-se. Totes les rates es reuniren al plegat i es posaren a cantar un respost, un bell respost que deia:

Ens mataran a totes aquest any.

On ens refugiarem per a viure al fi en família?

I elles cantaven, tan aviat de tristesa com tan aviat d'alegria

I, en sentir-les, el terrassà es posava a ballar i a giravoltar. Ballava, ara de joia, ara de tristesa, segons les paraules de la cançó.

Ballava, a esquerra, a dreta, en l'aire i endarrera.

Un dia la seva dona li preguntà si ja tenia força enlestida la seva feina. Descobrí ella, llavors, que el seu home no havia treballat gens ni mica.

L'endemà al matí ella el seguí. L'home se n'anà amb l'aixada al coll. La dona s'amagà per a veure allò que ell feia durant tot el dia. Però, en lloc de treballar, l'home cavava forats per a escoltar allò que passa davall la terra i bon punt una rata venia a veure què cosa hi feia allà, ell l'atrapava i l'esclatellava. Llavors totes les rates es posaven a plorar i a cantar la cançó, la bella cançó que deia:

Ens mataran a totes aquest any.

On ens refugiarem per a viure al fi en família?

I, en sentir-les, l'home es posava a ballar. Ballava a dreta, ballava a esquerra, saltava en l'aire, queia endarrera, giravoltava, ara ple de joia, ara ple de tristesa, segons les paraules, les paraules de la cançó.

La seva dona, que no comprenia res d'allò que ell feia, constatà que l'home trepitjava els sembrats, aixafava els camps d'arròs, aixafava els camps de mill, i, tot saltant, tirava cosses a les patates; àdhuc l'herba era tota trinxada pel seu marit, que ballava i giravoltava.

Llavors la dona s'enfurismà.

Eixí del seu amagatall i li digué:

—Ah! és d'aquesta manera com tu m'ajudes? Ah! és així com treballes el teu camp? Doncs bé! ja he acabat de treballar per tu i de mantenir-te per a no fer res. Adéu, gandul!

Li pegà una clatellada i desaparegué cridant-li encara una altra vegada:

—Adéu!

L'home retornà en si. Estava tot sol.

Quan al vespre entrà a la casa el foc no era encès.

Llavors s'assegué en les cendres i es posà a plorar, tot dient:

—Qui, però, qui em farà d'ara endavant la meva sopa?...

L'OCELL DE LA CASCADA

Una vegada hi havia un noi que posà una trampa sota una arrel i agafà un ocell, un bell ocell, l'ocell de la cascada.

Bé.

El ploma, el cou, se'l menja.

Bé.

Quan se l'ha menjat, torna, posa la trampa novament sota la mateixa arrel i agafa una altra vegada el mateix ocell, l'ocell de la cascada. Llavors corre a casa per a engabiar-lo; però la seva mare l'envia altra vegada als camps per tal de vigilar els sembrats.

El noi li diu:

—Mare, feu-me rostir aquest ocell.

—Sí!—li diu ella.

El noi retorna als camps i fa redoblar el seu timbal per a espantar els altres ocells.

Bé.

Mentrestant, la mare mata l'ocell, el bell ocell, el ploma, el fa rostir i se'l menja sense deixar-ne ni una engruna. Quan el noi torna, li reclama l'ocell.

—Me l'he menjat—li diu ella.

Llavors ell crida:

Bé.

—Mare, doneu-me l'ocell, l'ocell que jo he mort sota l'arrel, prop de la cascada, sota l'arrel.

La mare li dóna blat de moro.

Bé.

El noi va a amagar el seu blat de moro en un tronc d'arbre, dalt de tot, dins el buit d'una branca morta, i quan els termites se l'han menjat, ell els hi diu:

—Termites, doneu-me el meu blat de moro! Doneu-me el blat de moro que m'ha donat la mare. La meva mare s'ha menjat l'ocell que jo havia mort sota l'arrel, prop de la cascada, sota l'arrel.

Els termites li fan unes olles de terrissa.

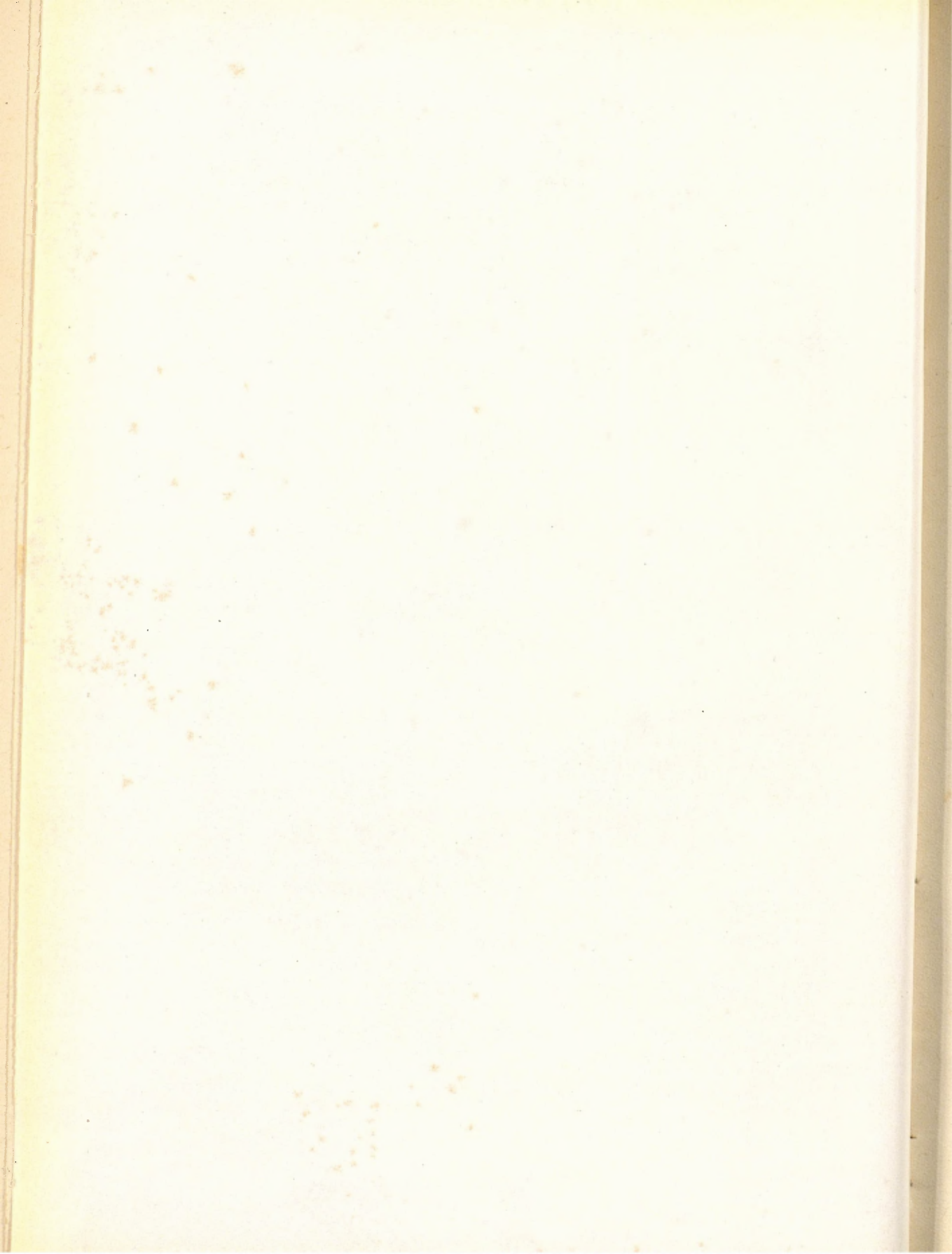
Bé.

El noi s'emporta les olles de terrissa. Va a posar-les a la ribera, sota el salt d'aigua, per a eixugar-lo. Però quan el salt d'aigua ha trencat les seves olles de terrissa, ell li diu:

—Salt d'aigua, dóna'm les meves olles de terrissa! Dóna'm les olles de

PL. III. - P. GARGALLO : PUNTA SECA

terrisa que els termites han fet per a mi. Els termites s'han menjat el blat de moro que la meva mare m'havia donat. La meva mare s'ha menjat l'ocell que jo havia mort sota l'arrel, prop de la cascada, sota l'arrel.

El salt d'aigua li dóna un peix.

Bé.

El té el peix a la mà i, com que un falcó se li emporta, ell li diu:

—Falcó, dóna'm el meu peix! Dóna'm el peix que el salt d'aigua m'ha donat. El salt d'aigua ha trencat les olles de terrissa que els termites havien fetes per a mi. Els termites s'han menjat el blat de moro que la meva mare m'havia donat. La meva mare s'ha menjat l'ocell que jo havia mort sota l'arrel, prop de la cascada, sota l'arrel.

El falcó s'arrenca una ploma.

Bé.

—Aquesta ploma és meva—diu el noi. Però el vent se li emporta. Llavors, el noi, li diu:

—Vent, dóna'm la meva ploma! Dóna'm la ploma que el falcó s'ha arrencat per a mi. El falcó s'ha menjat el peix que el salt d'aigua m'havia donat. El salt d'aigua ha trencat les olles de terrissa que els termites havien fetes per a mi. Els termites s'han menjat el blat de moro que la meva mare m'havia donat. La meva mare s'ha menjat l'ocell que jo havia mort sota l'arrel, prop de la cascada, sota l'arrel.

El vent fa caure per a ell algunes nous de coco.

Bé.

Quan el noi vol arreplegar les nous, un gros babuí ¹ se les hi menja.

El noi crida.

Li diu:

—Babuï, dóna'm les meves nous que el vent ha fet caure. El vent s'ha emportat la ploma que el falcó s'havia arrencat per a mi. El falcó s'ha menjat el peix que el salt d'aigua m'havia donat. El salt d'aigua ha trencat les olles que els termites havien fet per a mi. Els termites s'han men-

¹ Una mena de mico.

jat el blat de moro que la meva mare m'havia donat. La meva mare s'ha menjat l'ocell que jo havia mort sota l'arrel, prop de la cascada, sota l'arrel.

Hom no pot ja ni tan sols divertir-se!

Bé.

El babuí li diu tot esclatant a riure:

—Jo no tinc res per a donar-te.

Llavors el noi el lliga amb una corda i se l'emporta de pressa a casa seva per a menjar-se'l.

Li tocava ben bé a ell ara!

Però, heus aquí que el foc era apagat. La casa buida completament. La seva mare no hi era. S'havia ofegat a la ribera on hi havia un bell ocell, l'ocell de la cascada, que cantava...

Llavors el noi anà a posar una trampa sota l'arrel, prop de la cascada, sota l'arrel.

I agafà un bell ocell.

Bé.

Però el noi es despertà.

Havia somniat.

Llavors es posà a fer redoblar el seu timbal per a espantar els altres ocells, tots els ocells que queien del cel per a devorar els sembrats.

—Oh! quina calor que fa!—digué.

BLAISE CENDRARS

(Trad. catalana de Joan Llongueres)

J. PÉREZ-JORBA

(† 27 AGOST 1928)

EL dia 27 d'agost moria sobtadament a Voutenay-sur-Cure (Yonne), on passava les vacances, aquest català de París que tant d'amor sentia per les belles lletres. Esperit cultivadíssim, inquiet i refinat, Joan Pérez-Jorba ha estat una figura curiosa i interessant de la literatura catalana. Ha estat, sobretot, un d'aquests guaites de les avançades que amb l'ull escrutador i la sensibilitat afinada, perceben les més mínimes vibracions dels fenòmens espirituals que es produeixen al defora. Així el veiem, adolescent encara, saludar des de les planes de la revista *Catalònia*, que publicava el grup de "L'Avenç", l'aparició de personalitats literàries estrangeres que més endavant han exercit indubtable influència estètica o ideològica.

Eren aquells els temps en què Ignasi Iglésias estrenava els seus primers drames de regust ibsenià: Pérez-Jorba fou el paladí de la nova dramaturgia i un dels primers defensors, a casa nostra, d'Ibsen i dels seus prosèlits. En revistes i periòdics, el jove crític realitzava un treball prodigiós d'informació i d'examen de les novetats literàries forasteres que, a uns quants anys de distància, s'anticipà a un dels caires que ens oferirà el *Glossari* de Xenius. Era quan penetraven a Catalunya i es discutien per primera vegada, a més de les obres d'Ibsen, les de Nietzsche, Verhaeren, Maeterlink i D'Annunzio.

Pérez-Jorba tingué aleshores gran amistat amb Ignasi Iglésias i Emili Guanyabens, i conegué i tractà Maragall. Pels dos darrers poetes ha servat una admiració que li ha durat fins a la mort. I ha escrit diverses vegades comentaris a l'obra maragalliana d'una solidesa remarcable. És gairebé segur que entre els seus papers inèdits ha deixat l'esbòs d'un llibre sobre Maragall que la premsa de Catalunya anuncià i tot.

Establert a París, no deixà mai de correspondre amb els seus amics de Barcelona, ni d'interessar-se pel moviment intel·lectual català, al qual col·laborava amb notes crítiques i poemes originals. Car Pérez-Jorba no dei-

xà mai de cultivar la poesia. La poesia era, per a ell, l'essència mateixa de l'art de la paraula. I no es limitava a criticar-la i analitzar-la—com ho feia en l'asciençat pròleg que posava al volum *Trasplantades*, d'Emili Guanyabens, on ens ha deixat un estudi força interessant de la poesia francesa contemporània—, sinó que s'hi lliurava de tot cor, amb plena consciència de la missió del poeta. Així ha deixat tres volums de poesies, el primer dels quals, *Poemes*, data de 1913, això és, de quan l'autor assolia la maduresa espiritual. És molt corrent el cas dels escriptors que es senten poetes i llancen un primer volum de versos als vint anys, per a romandre després silenciosos, almenys en la corda poètica. Crític abans que poeta, Pérez-Jorba es llança a la palestra de la poesia sense desconèixer cap dels perills que l'assetgen, i després dels seus *Poemes*, en febre d'avantguardisme, dona dos volums més per tal de demostrar que la seva inquietud dels primers temps és tan viva i tremolosa com abans.

A París tracta Guillem Apollinaire, Felip Soupault, Pere Reverdy, Pere Albert-Birot i altres avantguardistes i funda una revista catalana que intenta adaptar al nou moviment estètic. La revista canvià de nom aviat i es tornà *L'instant (revue franco-catalane d'art et littérature)*, on acull la col·laboració d'aquells amics seus. És el moment en què els joves parisencs publiquen les revistes *Nord-Sud* i *Sic*, i en què a Barcelona es publiquen *Troços*, *Arc Voltaic* i altres fulles d'avantguarda, quan Apollinaire publica els seus *Calligrammes* i aquí hom segueix el moviment amb simpatia, secundat per alguns dels nostres poetes, com Salvat-Papasseit i Joaquim Folguera, per no esmentar més que els morts. Pérez-Jorba aprofita el seu periòdic per a fer, en francès, l'elogi d'alguns dels nostres escriptors i artistes, car sempre treballà perquè es conegués, a França, el nostre moviment intel·lectual.

Cronista, crític d'art, periodista, Pérez-Jorba es guanyà aquests i altres títols. Si hagués recollit, com altres escriptors fan, les seves cròniques parisenses esparces en la premsa catalana o castellana, o si només n'hagués recollit una tria, hom copsaria la justesa de la seva visió periodística i la galania de les seves ràpides observacions. Com a crític d'art, ha interpretat amb ingenioses subtileses els secrets de l'art avantguardista, i en cròniques massa fugisseres, ha dit coses definitives sobre pintors i escultors molt discutits.

Ara la mort l'ha arrebatat als cinquanta anys, quan feia una nova arplega de poemes, quan ordenava els seus papers de crític i quan, si-

multàniament amb la poesia, cultivava la pintura; “art difícil per excellència”, deia ell. Tots els arts són difícils. I ell ho sabia. Però tenia la devoció, la religió de l’art. I només per haver posseït amb tanta de fervor aquesta religió i per haver-li atorgat el millor d’ell mateix, devem atorgar-li el dictat d’artista. És allò que més el podia enorgullir.

A. M.

E. C. RICART

EL DINER

PER

ADA NEGRI

AQUESTA eminent contista i poetessa italiana és nascuda a Lodi, d'una família d'obriers, el 3 de febrer de 1870.

Cursà la carrera del magisteri, que exercí de primer a Motta Visconti i més tard a Milà. Entre 1890 i 1910 assolí gran anomenada com a poetessa, distingint-se per la seva inspiració humanitària i per l'exaltació dels sentiments més recòndits de l'ànima femenina. Els seus cinc volums de poemes són una contínua confessió espiritual i sentimental, en el curs de la qual Ada Negri es complau en fer del drama de la seva ànima el símbol i representació del drama del món. No es decidí a conrear el conte i la novella fins molt tard. I la seva obra en prosa no és més, en el fons, que la projecció dins un pla menys subjectiu, de la seva obra en vers. Els admirables contes continguts en els volums *Le Solitarie* i *Finestre Alte*, que posen el seu nom entre els primers prosadors italians d'avui, són rics d'humanitat perquè són rics de dolor. Altres obres notables, per la força evocativa i narrativa, són el llibre *Oràzioni*, la novella autobiogràfica *Stella Matutina* i *Il libro di Mara*.

Per concessió especial de la casa editora A. Mondadori, de Milà, podem oferir als nostres lectors la traducció de la bella novel·leta *Il Denaro*, continguda en el ja esmentat volum *Le Solitarie*, amb la qual cosa ens plau d'incorporar a les lletres catalanes una part, per petita que sigui, de l'obra narrativa d'Ada Negri.

L. N. R.

I

La Verònica Longhena tenia dotze anys quan digué, un dia, a la seva mare:

—Tens les mans d'una senyora. Per què, doncs, vas a la fàbrica?

—Per guanyar diners, filla meva. Sense diners no es fa res. Ja veus bé que estem les dues soles, sense l'ajut de ningú—respongué la mare, Anna Longhena, una dona magra i espavilada, amb uns ulls negres amplament oberts sota un front voluntariós i amb dues manetes que semblaven dues joguines, d'una delicadesa que sorprenia en una teixidora.

—Però hi ha gent a qui no els cal treballar per tenir diners—replicà la noia, amb despit.

—Filleta meva, aquests són els rics.

I una mal continguda tristor ombrejà el rostre d'aquella dona que no sempre havia estat pobre, que havia vist temps millors, que estimava els llibres i el camp, i que solament per l'amor que tenia a la vida i per la inexhaurible energia nerviosa podia resistir deu hores diàries de fatiga prop del teler, de peu, del matí al vespre.

—Sí, sí...—féu la noia.—Els rics...—I en dir això, la mare copsà en el front de la seva filla una arruga vertical que li tallava el front.

L'Anna es posà a cantar. Cap preocupació, cap plany no podien fer gaire

durada en la seva natura forta i mudable. Com els ocells, tenia l'instint del cant i de l'oblit; en tenia prou amb l'espectacle d'una llenca de sol a la paret del davant, perquè el cant li eixís de la boca tot sol; la seva veu era poc entonada, però era àgil, era una veu un xic agre i com d'una dona de vint anys.

La Verònica era molt diferent. Dintre seu naixien i es desenrotllaven, en ones pausades, músiques greus i suaus; però, si obria la boca per expressar-les, la veu sonava ronca, es trencava, es desfeia. Aleshores s'estava llargues hores recollida, en el silenci de les dues habitacions emblanquinades de calç i gairebé sense mobles, on, fora de les hores que passava a l'escola, vivia esperant el retorn de la mare, que era a la fàbrica.

La solitud es poblava per ella, d'imatges i de figuracions vivíssimes; era més vibrant, més parladora que una multitud. Dues velles estampes esgrogueïdes penjaven d'una paret, amb llur llegenda escrita en caràcters gòtics: "Condemna i Fuga de Feliu Orsini". En la vagabunda fantasia de la minyona, la història del revolucionari s'enriquia amb cent particularitats, i es desenrotllava, en la seva imaginació, paralel·la a altres estranyes històries de conjures, de condemnes, de fugues i de partíbuls.

I hauria romàs a somniar així fins cap-al-tard, si dues fresques veus no l'haguessin cridat des del jardí:

—Verònica!... Vina a jugar!

Eren les dues filles de l'amo de la casa, Nanna i Ninna.

El davantal blanc, a manera de túnica folgada, que duïen per casa, no diferia molt, per la forma, del gris i a quadros, que duïa la Verònica. Les tres duïen el cabell a lloure: magnífiques cabelleres oloroses i encara infantils, que feien un conjunt de tons distints: negra i llisa la de Nanna, castanya i vaporosa la de Ninna i rojenca, aspra i d'olor selvàtica, amb fosques ondulacions, la de Verònica.

Les dues germanes, riquíssimes, no en sabien ésser encara: tenien l'aire franc i negligent de qui es troba totes les coses fàcils. Amb la filla de la teixidora jugaven al teatre, encarregant-la de crear els personatges i les escenes. I era allò una comèdia que no s'acabava mai i que cada dia assolía un nou episodi, un joc que les embriagava com un licor preciós.

Cada una feia el seu paper. La Nanna havia escollit la rossa beutat d'una "princesa Maria"; la Verònica, la majestat, bruna i misteriosa, d'una "princesa Olívia", i la Ninna, la més alta, la més apta a les ràpides transformacions, representava el "príncep Blau", el duc, el capità i tots els altres personatges masculins. I així representaven banquets i balls i intrigues i amors i venjances, en un escenari de faula, en una atmosfera de somni.

La princesa Olívia deixava arrossegar alterosament pels camins el ròssec d'un vestit de color de lluna, mentre la princesa Maria resplendia embolcallada en un mantell ple d'estels; el duc arribava galopant damunt d'un cavall blanc per la brumera i duent en el front la joia i l'orgull d'una batalla guanyada.

La divina puerilitat de les faules amb llurs aventures de patges, de nans i de regines, amb tot el seu joc meravellós, no era exempta d'espurnes de vida viscuda. La fantasia de Veroneta, sobretot, hi trobava un past flairós com el fenc d'agost al solell. El pòrtic, de columnes de granit, enllosat de ciment gris i negre, formava l'escenari; però quan el fons de l'escena havia d'animar-se amb molts comparses, oh!, aleshores els arbres i els herbatges de l'ample jardí es transfiguraven en criatures humanes.

El bell pi verd turquesa, prop del cancell, devenia el comte Sergi. El ro-

ser, que de maig a setembre es floria amb pàl·lides roses te i que durant els altres mesos romania ert amb les seves espines nues, era la baronessa Juliana. Els brots de murtra, els intrincats tentàculs de les eures, els massissos de les hortènsies, luxuriants, decoratives, orgulloses de llurs ramells florits, mig verds i mig liles, mig blavencs i mig roses, fingien damiselles i cavallers perfectes, que sostenien en ells converses mundanes.

I les dues fileres centrals de lliris foren, un dia de juny, el seguici de l'esposa que els venturosos ulls de la nena vegeren—vegeren realment—blanca com un borralló de neu amb el vestit de núvia i amb el vel sostingut per les flors de tarongina...

S'acostava l'hora de sopar i la Nanna i la Ninna se n'anaven; i la filla de la teixidora se'n tornava a casa, per tal de preparar, com millor sabés, el sopar, per quan la seva mare tornés de la fàbrica; i per virtut d'un estrany procés de polarització de les idees, continuava vivint el somni fantàstic. Aquelles quatre parets tan nues, no podien ésser, per ella, cobertes de tapissos i de canalobres d'argent i d'or? Només calia voler-ho, pensar-ho. I així les veia.

En la dolçor del cap-vespre, de colzes a la barana del balconet que donava al jardí, la Verònica seguia amb ulls allucinats les figuracions creades pel seu cervell: arbres i mates, flors i columnes, pedres i finestres, tot la mirava a ella amb ulls humans i penetradors, tot li parlava amb veus humanes i clares. I indiferent a tot allò altre, sentia a l'ànima la plenitud de la vida.

* * *

Una tarda de Carnaval (pluja i sol, que alternaven la mullena i la gatzara) la mare de la Nanna i la Ninna—una senyora a qui tots deien respectuosament dona Carla, que anava sempre amb vestit d'estar per casa i parlava amb un to d'autoritat i de domini—trobà a la Verònica sota el porxo i li digué:

—T'agraden els bunyols? Aquesta tarda en menjaràs a casa tants com voldràs, si vols ajudar a la cambrera a servir a taula.

La noia digué que sí; no gosà negar-se; no ho hauria sabut fer.

Per la tarda se n'anà, neta i polida, mentre la seva mare li deia, per l'escala:

—Porta-me'n uns quants a mi.

Se la féu entrar tot seguit a la cuina, on la cuinera estava traient del foc els fumejants bunyols de color daurat i de perfum sucós i els ruixava de sucre i vainilla. La cambrera, una xicota desvergonyida i xerraire, posà a les mans de la Verònica una plàtara plena de bunyols i li digué:

—Apa, noia!... Que no et caigui... segueix-me.

I agafant una altra plàtara igual entrà amb ella al menjador.

La Verònica fou gairebé enlluernada pel que veié. La Nanna i la Ninna eren allí, vestides de rosa, amb amples cintes al cap. Però ni se la varen mirar. Enraonaven amb alegres amigues—i en aquell bell esclat de llums, tornà a veure els ramells d'hortènsies i els lliris blancs que formaven el seguici de la princesa Olívia.

Un sentiment de vergonya l'aturava a tres passes de la porta vidriera, amb la plàtara de bunyols a les mans. Qui eren aquelles persones vestides de seda i de frac? Per què havia de servir-les ella? No podien servir-se ells mateixos?

—A l'esquerra, a l'esquerra...—li deia, a cau d'orella, la cambrera.—A l'esquerra, enza!

Però no comprenia res. Aquells cristalls, aquelles flors, aquella gent enjoie-

llada, els somriures distrets de la Nanna i la Ninna la bufetejaven en ple rostret. Deixà la plàtara en un angle de taula, es tombà i amb ulls ferotges fugí selvatjament.

* * *

—Mamà, mamà!... No vull ésser pobre!... No vull servir!

—Calla, filla meva, calla.

I la pobre mare, que l'havia ficat al llit rabiosa, enfebrorida, presa de sanglots nerviosos, l'amoixava amb dolçor, magnetitzant-la, passant-li suament la mà pel front, com solen fer les mares per a calmar els fills malalts. No tenia altre mitjà per apaivagar el terrible dolor, per respondre a aquelles terribles paraules.

—Calla, filla meva, calla.

Callà, sí; però quan era negra nit. Aleshores, amb els ulls oberts en la foscor, cercava, ansiosa, la clau de l'enigma. Per fi, la seva veu, endolcida i gairebé humil, féu:

—Mamà; conta'm altra vegada aquella història del riu. Saps? Quan tota sola vaig escapolar-me d'entre els ferros de la barana del pont...

—Pobreta! Te l'he contada mil vegades! Ja fa molt de temps, d'això: tenies tres anys i mig i eres un dimoniet amb tot de rinxols rossos al cap. Caminàvem pel pont, un diumenge, i jo et tenia agafada de la mà. Anava enraonant amb la Dislònia, saps?, aquella noia flaca de Borgo Pietra que després morí tísica. Ens aturàrem a parlar amb les dues germanes Velluti. De cop i volta, no vaig sentir més la teva mà dins de la meva; i vaig veure les dues Velluti i Dislònia blanques i immòbils com tres fantasmes, amb els ulls fits a la barana. Tu te n'havies esllavissat entre els barrots, comprens, filla meva?... i t'estaves dreta en la coronisa de marbre, ampla d'un pam, mirant el riu. Des-sota hi havia l'abisme, que aquell qui hi cau, ja no pot eixir-ne... Jo vaig tenir la força de no cridar, de no parlar, de no dir-te res. T'hauries girat i al girar-te, hauries caigut... No sé quins sants m'empararen. Vaig allargar el braç per entre els barrots, et vaig agafar pel vestit i et vaig fer eixir d'allí a poc a poc... Ah, Verònica, Verònica!

—I jo, jo, què deia, mamà?—preguntà la noia amb una mirada plena d'ansietat.

—Tu deies: "M'agrada mirar l'aigua".

La Verònica romangué un moment silenciosa. Es feia la il·lusió de què el riu era allí, a dues passes, blau, fresc, llisquent. No comprenia bé quina mena de relació podia haver-hi entre l'escena del pont i la d'aquella nit, però n'hi devia haver alguna. Més enllà del riu hi havia ribes, pobles, camps, ciutats: el desconegut. Calia anar a l'altra banda del riu, atènyer les màgiques riberes. alliberar-se.

—Mamà, escolta. No vull ésser pobre. No vull esdevenir una obrera o una criada. Vull estudiar...

—Sí, filla meva, estudiaràs.

* * *

I la Verònica estudià. Als quinze anys començà el primer curs normal. No era que tingués cap mena de vocació per l'ensenyament; però aquest era l'únic camí que se li oferia per a donar eixida i expressió a les obscures forces que li panteixaven a l'esperit.

No recixia pas en tot: les matemàtiques l'enutjaven. Li agradava molt la

història i, per ella, s'hauria nodrit de poesia, a tota hora; però, era rebel a les regles i en els exercicis d'italià s'allunyava de tota norma, construïa els períodes segons una harmonia que només ella copsava; es deixava dur massa per la imaginació o bé copiava la vida amb una cruessa que escandalitzava la professora, que era pedant i rígida, empolsegada com un llibre vell. Els mestres no l'estimaven, car la creien rebel, quan només era original; i no l'estimaven les companyes perquè la creien ensuperbida, quan només era tímida i diferent d'elles.

Per a comprar els llibres, per a pagar les matrícules, per a que la seva filla anés a l'escola neta i polida, l'Anna Longhena ja s'havia venudes les arrecades d'or, el vestit de seda negra i l'únic anell que tenia. Ho havia fet simplement, alegrement, amb la mateixa serenitat amb què li eixia dels llavis el cant: "Creu i delícia—delícia del cor...", mentre sucava un xic de pa en la llet, després de deu hores de brega.

La noia semblava no fer cas de tal sacrifici; semblava trobar natural que la mare s'escarrassés per ella. Però un vespre—havia tornat de la fàbrica amb febre, amb una mà embolicada, car s'hi havia clavat un clau rovellat que gairebé li havia foradat el palmell—l'obraira digné a la Verònica:

—Filla meva. Caldria que ara tu també pensessis en guanyar alguna cosa. Per què no et cerques unes lliçons?... Estem en temps de vacances. Potser trobaries alguna noia que s'hagi de preparar per als exàmens i voldrà rebre lliçons sense gaires despeses.

—Ja cercaré, mamà.

Cercà, i trobà. Trobà la filla d'una venedora de fruites del carrer de Roma, petita, grassa, congestionada, estúpida; a qui aturdia encara més la tossuderia de la mare en voler-ne fer d'ella una mestra, una mestra, no res menys que una mestra; i que feia dos anys s'afanyava inútilment per aprovar el tercer curs complementari.

S'emparaularen per trenta lliçons, a mitja lira cada una. Però la Verònica, que amb la fantasia sabia canviar, per obra de màgia, els rosers i els geranis en criatures dramàtiques, era un pobre ésser espantadís davant dels trencats, navegava malament per entre els esculls de la geometria i quan deia sud-sud-est o nord-nord-oest, pensava sense voler en els grans ocells rosats perduts en la immensitat del cel i de la mar.

Les dues noies treballaven juntes amb tot dalit; i, a vegades, davant d'un problema de solució desconeguda, la cara encantada de l'estudianta i el rostre intens de l'aprenenta de mestressa expressaven la mateixa ansietat desesperada d'aquell qui s'esforça en comprendre i no pot.

El darrer dia d'exàmens, cap allà dos quarts de set, la Verònica oí que trucaven a la seva porta. Des del matí, que estava anhelant. I en obrir la porta, tremolava. Hi havia la venedora de fruites, grossa, ventruda, deforme, amb una cara de pocs amics.

—La Joana s'ha tancat a la seva cambra i plora. L'han suspès de matemàtiques...

Era indescriptible el to en què això fou dit. Ràbia, menyspreu, coquineria, de tot hi hagué. D'aquella boca eixien les paraules com si fossin vespes furioses. Llançà tres bitllets de cinc lires damunt d'una tauleta i se n'anà sense ni saludar, amb l'aire de qui ha xuclat una llimona amarga.

La noia romangué immòbil. El cap li rodava un xic. S'oïa, en la cambra, la remor d'una mosca que batia les hèlitres contra els mobles, a cegues. Amb aquella remor a les oïdes prengué els bitllets i els examinà. Eren tres pa-

pers rebregats i greixosos, amb l'empremta d'innombrables mans damunt el gravat; un dels bitllets, estripat en dos indrets, estava enganxat amb dos trossos de sagell de correu. Aquells papers exhalaven olor de sutzura, de rebotiga, de butxaques amb engrunes de tabac, de dits coquins i unglosos. Allò era el diner. I sense diner no es podia fer res. La seva mare s'escarrassava entre les màquines, s'havia estripat el palmell de la mà a la fàbrica, amb perill d'heure un abscess o una cangrena, pel diner. Ella, la Verònica, s'havia exposat al vulgar menyspreu d'una verdulera analfabeta, pel diner.

I els que en tenien molts, d'aquells papers llords i puixants, els qui, com els pares de la Nanna i de la Ninna en tenien tants que ni els podien comptar, podien fer-se servir per aquells qui no en tenien; i els qui en furtessin, anaven a la presó.

Esguardà els bitllets amb odi. Eren els primers que guanyava, amb una humiliació punyent i merescuda. N'hauria hagut de guanyar encara més, amb penes i treballs i vençant el fàstic, per a conquerir el dret de viure al món, ensenyant coses insulses en les quals no creia. (Qui podrà assegurar-li—provar-li—que dos i dos fan pròpiament quatre?)

Els estudis, tan fastigosament empresos per assolir la llibertat, no li haurien servit més que per a convertir-la en una obrera, en una esclava de l'escola, del mètode, de la memòria; res més que una obrera, res més que una esclava.

L'*altre rostre* des del mirall del damunt de la calaixera, li preguntava: I doncs, que voldries ésser?

Pàlid, amb les galtes eixutes, el nas prim i la boca ampla, amb les celles netament dibuixades damunt la netedat dels seus ulls forforescents que brillaven amb una intensitat gairebé folla, l'*altre rostre*, amb el qual tenia de tant en tant estranys collotges, li semblà llavors com el d'una persona coneguda en una altra vida. Però d'aquesta vida no li en romania en els centres nerviosos més que vagues reminiscències, ombres indecises i fragments de sensacions.

—Molt bé, senyoreta—gemegà. —Heu començat molt bé.

Oh! Hauria exposat la pell a vegades de ben altra mena!... Pel que semblava, calia avesar-s'hi. I rigué, rigué fort, per no plorar, traient després el seu torç de gata magra fora del balcó. El sol d'octubre, límpid com era, omplia de reflexos carminats la densitat dels seus cabells. L'aire era ple de gemmes... El jardí era allí, el jardí era seu, amb tot i que ella fos tan pobre! Era seu per tal com podrà transfigurar-lo al seu albir, segons les visions de la seva fantasia.

Així, doncs, ella posseïa un món on el diner no hi tenia res que veure!

Esdevingué, de nou, la princesa Olívia, bella, coronada de totes les gemmes que hi havia en l'aire, regina de faula seguida d'un corteig de cavallers de rostre florit. Però en mig del torb d'estrelles que adés apareixien i adés s'apagaven, la noia veia els tres bitllets de cinc lires que li feien l'aleta, innobles i llords com si fossin cartes de joc.

II

Abril. Cel de cotó fluix, d'un gris dolcíssim. Polsina verda i daurada de fulles primerenques al jardí. Calzes rosats de magnòlies japoneses precoces, sense fulles. Sentor de violetes invisibles esparsa per l'aire. Jovenesa...

Amb un llibre a la mà, la Verònica s'està al balcó i murmura versos. En veritat, hauria hagut d'estudiar les arrels cúbiques, car seguia el segon curs a la Normal. Però un sonet de Petrarca se li filtrava lentament a la sang, més embriagador que la saba de la primavera:

*Sento l'aura mia antica, e i dolci colli
veggo apparir, onde'l bel lume nacque...*

Quan vet-aquí, una gran massa de gent s'agombolà a la porta del carrer. I la porta s'obrí i la gentada féu irrupció a la casa, com una onada.

Portaven, de l'obrador, la seva mare morta.

Havia caigut aterassada, entre dos telers, i havia donat cops de cap contra una caixa plena de llançadores. Ni una paraula, ni un sospir, ni un gemec: res. Una mica de salivera a la boca, una girada d'ulls esfereïdora, un arronçament de tots els membres, i el silenci més absolut.

Abans de què acabés la feina, abans d'haver assolit la finalitat que la feia viure, queia, així, al peu del canó, a l'hora del treball.

L'òrfena la rebé en els seus braços, ajudà a posar-la damunt el llit, muda, amb el rostre descompost, els ulls astorats, aparentment insensible. Més que dolor, el seu rostre traduïa l'estupor.

Ella no havia conegut el seu pare. I no havia pensat mai en la mort. Per primera vegada, la mort la colpia de ple a ple, en la persona de la seva mare, en l'única persona que tenia a la vora i que li fos necessària. Era com si la mort la colpís a ella mateixa. Car mai no li havia semblat que pogués separar-se'n un dia i que estigués subjecte a les lleis individuals de la vida, a les malalties i a la mort. Era la seva mare: és a dir, els ulls pels quals ella hi veia, els membres amb què es movia, el cor amb el qual es sentia viure, les mans que treballaven perquè ella pogués estudiar.

Dreta a l'espona del llit, orba i sorda a les anades i vingudes de la gent que omplia la cambra, amanyagava amb un gest monòton gairebé rítmic, el front de la morta, vencent el calfred que li produïa sentir-la glaçada, amb una fredor molt distinta i llunyana de la del marbre o de la neu. I tendia i multiplicava les forces de l'atenció per tal de penetrar a aquell misteri.

Les hores passaren. La nit vingué. Dues mans pietoses (la Verònica no sabia quines) havien posat damunt l'humil cobrellit blanc unes floretes collides al jardí i havien encès un ciri a l'esquerra de la capçalera. Una veu dolça i persuasiva (la Verònica no la reconegué) provà de convèncer la noia que se n'anés d'allí; però ella només respongué amb un moviment de cap, per dir que no, sense treure els ulls del front de la seva mare.

A l'últim la deixaren sola. I quan ja no oí a l'entorn del cadàver més passes ni més gemecs, es sentí més tranquil·la.

I mentre els moments passaven, la fesomia de la morta s'anava petrificant i esdevenia d'una beutat sense nom.

Quan havia tingut, la pobra, durant la seva fadigosa vida, aquella boca meravellósament extasiada i aquella harmonia de contorns, i aquella pau en el rostre? Què veia, ara, amb els ulls clucs? Què oïa, amb les oïdes tapades? Veia i sentia Déu? On era, i com era, Déu?

Dues criatures ben distintes alenaven en la Verònica: la que sofria i la que escrutava el sofriment, dilatant les pupil·les per escorcollar-lo millor.

La mort, era, doncs, això? La seva mare romandria així per sempre més? Aquella veu pregona, aquells braços incansables, aquell cor sense por, tota aquella florida d'esperances que fins en els dies més tèrbols s'expandia, què havien esdevingut? On era l'Anna Longhena? Quina era la veritable? Aquesta o la desapareguda?

—Mamà—cridà en veu baixa.

Silenci. Immobilitat. Beutat suprema. I repòs: un repòs perfecte.

La Verònica no havia vist mai encara cap altre espectacle que li semblés tan grandios. I fou presa de l'orgull de comprendre aquella grandesa, en lloc de tirar-se per terra i plorar llàgrimes vanes: l'orgull de romandre cara a cara davant la mort, dreta, lúcida; l'orgull de tractar la dolor de tu a tu.

Refusà, com indigne la temença de la solitud, la por de romandre sola al món, sense un parent, sense protecció, pobra i desamparada. Continuar estudiant li seria impossible. Repetia el curs; no mereixia el subsidi. Però això no li importava i no cercava de comprendre per què. Era lliure. Es posseïa a si mateixa. Vivia una hora sublim, prop d'una morta que la *sentia*, per bé que estigués ja rígida com una pedra.

Una força enorme, l'anunci de la qual, per bé que no tan puixant, havia ja sentit altres vegades, li feia bategar de pressa el cor i li llevava el sentiment de no haver-se de fiar solament de la pobra robustesa del seu ésser. Aquí residien les seves armes per la lluita que començava. Era això allò que la mare li jaquia en herència, a manca d'altra cosa.

Tota pensativa, la Verònica contemplà llargament les formes que la circumdaven i en copsà la misteriosa bellesa i llurs íntimes connexions: la llum del ciri, el cadàver immutable dins la seva serenitat, el cast perfil del llit convertit en sarcòfag, els rectangles dels dos quadros "Procés i Fugida de Feliu Orsini" que emergien del penombre on tota la resta naufragava: i el llunyà tremolament dels estels, en la nit tèbia i les sentors humides que li arribaven del jardí.

Tot era vida. fins la mateixa mort. Res no era ocult. La matèria era transparent. Amb la sensació de no posseir ni volum ni pes, però lúcida i com impregnada de l'embriagament vital, davant la puresa de l'aspecte matern només aparentment inanimat, la noia es sentí alada, com si volés en una atmosfera sense principi ni fi, en l'eternitat.

I aleshores sentí, imperiosa, la necessitat d'expressar-se. Era un manament interior, al qual la Verònica no pogué sostraure's.—Una llibreta i un llapis.—Mamà! Oh mare mia! No et deixo pas; t'acompanyo, et fixo en aquestes pàgines com has estat, com ets. Tu m'esguardes, tranquil·la: i em preguntes, com feies sempre: Verònica, ja escrius la lliçó?

Quan el pardals, amb llur feble piulejar i les campanes de l'església de Santa Bàrbara anunciaven l'alba; quan els núvols rosats apareixien pel quadro del balcó, tots tremolosos de la nova llum, la Verònica Longhena continuava escrivint, escrivint, amb la llibreta a la falda, al peu del llit mortuori on reposava la seva mare.

I la morta somreïa, tranquil·la, beata. Molts de serveis havia prestat, en vida. I encara en prestaria fins al moment en què, closa la caixa, la deixarien a la fossa comuna. Sabia que la seva filla no era igual que les altres noies i que calia deixar-la fer, car un esperit misteriós guiava els seus actes devés una finalitat misteriosa. Vermella de cara, amb les pometes enceses, amb el cercle roent de la febre al front i als polsos, la Verònica Longhena escrivia, tot vetllant la despulla de la seva mare, com una altra hauria pregat, agenollada i amb les mans juntes.

Durant uns dies visqué en una orgullosa solitud, nodrint-se de pa i de llet, romanent hores i hores immòbil, closa en una inèrcia aparent i omplint fulles i fulles de la seva llibreta. No havia tornat a l'escola. Diverses companyes li havien tramès lletres de condol i de reconfort: no hi havia respost. No amava ningú, no es recordava de ningú, Estava fora del món. Els lligams del deure i de l'habitud ja no l'estenallaven. Vivia en el somni.

El jardí, còmplice, es poblava, per ella, de fulles i de cants d'ocells. El morir de l'abril posava als rosers, sense flors encara, fulletes noves que eren com gotes

de sang; les rosades magnòlies precoces començaven de florir i les glicines obrien els seus raïms violacis, llançant penetrats sentors. La Verònica hauria deixat que el temps anés passant així.

Però hi havia d'haver algú que la prengués per l'espatlla i l'encarés amb la realitat: fou la senyora Carla, la mestressa de la casa, la mare de la Nanna i de la Ninna, que aleshores estaven tancades en un col·legi de Florència.

La senyora Carla era brusca en les seves coses i li agradaven els vestits d'estar per casa, còmodes; així mateix, fumava com els homes. Un dia deixà una cigarreta, al cendrer, a mig cremar, i tota resolta, eixí al jardí i cridà a la Verònica.

La féu seure al seu costat, damunt un banc de pedra a l'ombra de l'arbre que, en altre dia venturós, havia fet de comte Sergi. Però, on eren el príncep Atzur i la princesa Maria?... La Nanna i la Ninna estaven lluny i potser ho havien oblidat tot; i la princesa Olívia, pàl·lida, atordida, mal vestida, amb les sabates foradades, amb el rostre tan demacrat que la violent quadratura de les barres s'escolpia com en un crani; la princesa Olívia es trobava en la necessitat d'hure una ocupació, fos la que fos, que li procurés el pa immediatament.

—Escolta noia—començà de dir la senyora Carla, amb una brusca, però xardorosa cordialitat—; has pensat com quedes? Ja saps allò que has de fer?

Silenci. La Verònica guaita la senyora amb uns ulls d'estupor.

—Tu no pots continuar els estudis. Això ho saps prou bé. Podries donar lliçons, però sense un títol, és una cosa seriosa; no és segur que així et guanyis el pa. Ultra això, tens un caràcter... Però cal que treballis, cal que et mantinguis i que paguis el lloguer. Aquestes dues cambres, nosaltres que no volem saber res amb llogaters, les havíem deixat a la teva mare per una misèria a l'any. només perquè fou la dida de la Ninna, abans de què entrés a la fàbrica. Però no podem pas regalar-te-les. Això tu mateixa ho comprens.

Silenci. La Verònica segueix al costat de la senyora, amb els ulls oberts i plens d'estupor.

—Aleshores, anem al gra. Ahir vaig parlar amb el comendador Verganti. Com saps, és el meu cosí. A la fàbrica, ell és qui, com sol dir-se, fa la pluja i el bon temps. Per consideració a la teva mare, que hi ha treballat tants d'anys i que hi ha mort, i per consideració a mi, també, t'acceptaria en qualitat d'aprenenta de dactilògrafa. Te n'ensenyaria la que ara tenen i que d'aquí un mes se'n va de la casa. Vaja! Ja ets espaviladeta. La màquina d'escriure ja s'aprèn de pressa. I ja saps de comptes, per bé que l'aritmètica no sigui el teu fort. Et va bé això? Estàs contenta? Et donaran cinquanta lires al mes, quan el lloc sigui per tu. Amb el temps, més endavant, et podràs vastar a tu mateixa. Estem d'acord, o no? I dóna-me'n les gràcies, que prou me les mereixo. Sense mi, romandries embabaiada a comptar els estels fins que morissis per inanició. Cal moure's, vatua el món! El comendador t'espera al seu despatx, el dimecres.

—Gràcies, senyora.

La Verònica no respongué res més. Però la senyora Carla se n'acontentà. Potser mai, en la vida, no havia fet un discurs tan llarg. Esbufegà, s'aixecà, pensà amb gran satisfacció a la cigarreta que l'esperava, féu a la noia un breu comiat i es ficà dins la casa arrossegant la cua del seu etern vestit de franella de llistes roses, blaves i violeta.

I la senyora Carla no veié l'esguard pregon i fix, com un pou sense fons, que la seguia amb duresa, gairebé amb desconhort.

Tic-tic, tic-tic, tic-tic. Havia après a escriure a màquina en un tres i no res, més de pressa que no creia. Tot s'aprèn: basta voler.

Tic-tic, tic-tic, de les nou a les dotze, de les dues a les set; tic-tic, tic-tic, sota l'àgil moviment dels dits, reduïts a instruments mecànics, com el cervell. Els martellets saltaven, s'ajeien, tornaven a saltar, endimoniats, burlescos i remorosos; i els fulls de paper escrit eixien l'un darrera l'altre, regulars, ordenats, blancs i blavencs, plens de noms tècnics, de fórmules comercials, de xifres i xifres. I la forma de la taula era quadrada, la de les fulles rectangular, la de les tecles, rodona; i res no mudava mai; i les xifres s'agrupaven de mil maneres per tal de precisar una infinitat de nombres; però eren sempre les mateixes.

Prop de la Remington, el copiador de lletres, tàcit, obstinat, metòdic. Abaixant i apretant la molla perquè allò que havia escrit romangués imprès en les fulles tenuíssimes, la Verònica tenia cada vegada la sensació de premsar allà dins la seva pròpia ànima i de deixar-hi escrits aquells indelebles senyals profanadors.

Tot era, al seu entorn, inflexiblement precís, a base d'horari i de càlcul. En el treball dels funcionaris, en llurs aspiracions, en llurs discursos, només hi havia un mòbil, una base, un Déu: el guany. Les parets grises de les tres sales del despatx, els armaris o calaixos numerats, les carpetes lligades amb cintes verdes, les escriptories colossals plenes de paperam i tacades de tinta, tot semblava traduir, com els homes, sumes, restes, divisions i notes interminables de "Deure i haver".

En Mongilardi, el comptable, cridava sempre a la Verònica perquè l'ajudés els dies de pagament. Déu meu, i quants de sacs de moneda, a dotzenes, a centenars, blancs, feixucs!... I aquelles cares a la finestra, cares d'homes, de dones, de criatures, totes iguals en l'expressió d'avidesa insatisfeta, quan el sac desapareixia sota la mà que l'oprimia!

En Mongilardi era un simulacre d'home, groc, amb uns cabells i uns bigotis que semblaven de borra i amb les orelles en forma de nansa. Era tan magre, que els colzes i els genolls li foradaven les mànegues i els pantalons. Presoner entre la caixa de cabals i l'escriptori d'alzina que l'amagava, constantment encorbat damunt dels llibres de comptabilitat, damunt les factures, els memoràndums i els bitllets de banc, hom podia anomenar-lo pròpiament l'home-xifra per excel·lència.

No s'hauria equivocat, en una suma, d'un cèntim, ni dormint, ni potser a les portes de la mort.

La cura meticulosa amb què comptava i tornava a comptar els diners, preparava i disposava les capses i els saquets de moneda, com si fossin els únics tresors que valgués la pena de custodiar, era cada vegada un nou i curiós espectacle per a la mecanògrafa; era com un joc de mans, com una escena de prestigiositat.

Amb la muller sempre malalta i havent de pujar cinc criatures, totes rosses i ossoses com ell, el seu únic desig era que li apugessin el sou i només somreia a una esperança: la d'heure, per Nadal, una bona gratificació.

I els altres? I En Pau Màspero, el director de la fàbrica, amb les seves espatlles d'atleta de circ eqüestre i amb aquella cara camusa i aspra de teutó? Era un home d'uns quaranta anys i tothom deia que era ric i que d'un moment a l'altre esdevindria soci de la casa. En Màspero es mirava la magror sana i agra de la Verònica amb la brutalitat d'un que s'hi coneix; però la noia ni se n'adonava, car en ella la carn dormia encara el somni de la infantesa.

I En Cairati, que treia per tot arreu el seu nas de fura i que quan tenia les

butxaques buides mossegava allà on podia? Tots sabien que en Cairati treballava per sota mà per desbancar En Terzi i prendre-li el lloc; però si En Cairati tenia el nas de fura, En Terzi, si convenia, tenia les barres d'un llop.

Entre aquells homes, sota aquell jou, en aquelles oficines grises on les breus i tempestuoses aparicions del principal produïen sovint sorolls i esclats de trons i llamps, la Verònica passava les hores davant del teclat de la Remington: hores de tristesa i d'enuig, que comptava amb les exactes pulsacions d'un treball ni desitjat, ni sentit, ni estimat.

Un pati només separava el despatx de l'obrador de filatures on l'Anna Longhena havia treballat durant setze anys, amb l'esperit fort, sovint alegrat per fresques cançons; on havia caigut, en un síncope, sense una paraula, sense un sospir, sense un gemec, com un ocell que es desploma de la branca, mentre refla, amb el bec en l'aire. Però la Verònica no hi havia entrat mai.

Tanmateix, amb la seva terrible facultat d'allucinació, que esculpia i illuminava al seu davant els fantasmes que creava el seu cervell, la Verònica es representava perfectament l'escena, el cadàver sec i negre estès damunt el llord i oliós paviment, entre un teler i una caixa de llançadores. Un cosa petita, un no res, en mig d'aquell infern eixordador; però una cosa horrible.

Tothom creia que se l'havien endut, però per la Verònica havia romàs allà, al mateix indret.

Els obrers, que anaven i venien li passaven pel damunt, el trepitjaven sense veure'l, sense sentir-lo; però hi era: les seves molècules s'adherien a la densitat de l'atmosfera, a la trepidant giravoltar de les corretges, a l'animada matèria de les màquines: i la veu del taller no era altra cosa que la veu de l'Anna: Vera, Veroneta, Verònica!

La morta anava repetint les tristes i suaus paraules, sol·licita i vigilant, plena d'amor maternal. Les repetia a la nena que més tard les entendria prou, comprenent el llarg i humil sacrifici seu:

—Filla, filleta! Tu també aquí? No és culpa meva si no vaig arribar a temps.

Màquines perfeccionades per produir sòlides teles multicolors; màquines perfeccionades per escriure mecànicament lletres comercials, no significaven, per ventura, per totes dues, la mateixa quotidiana necessitat de guanyar-se la vida? Les tecles lluent i saltadores damunt les quals els dits de la Verònica havien après a taral·lejar tan bé, haurien usat ja les fibres del seu cor i inutilitzat la sensibilitat agudíssima que posseïa?

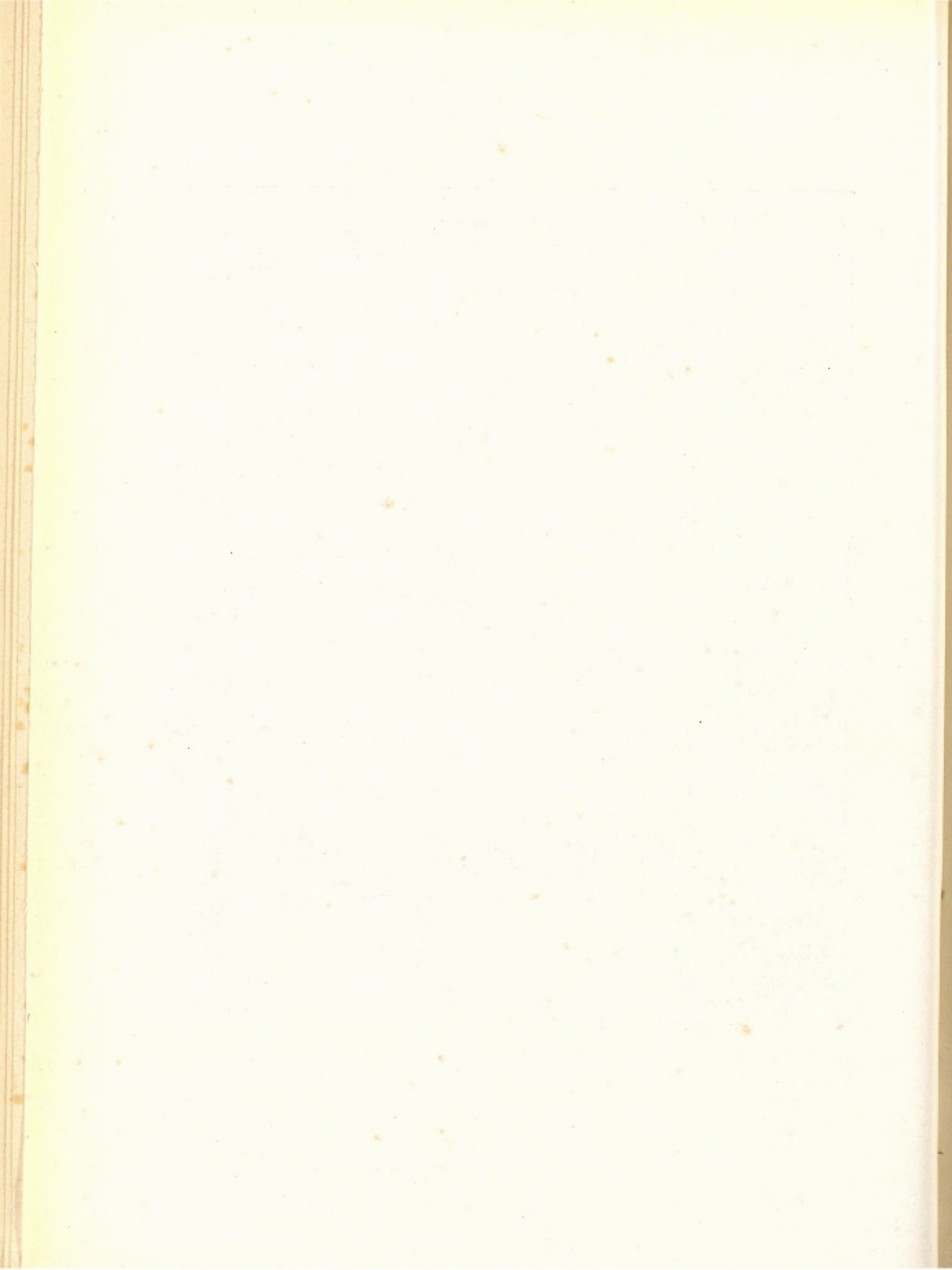
Pel pa, per les sabates, per tenir un jaç, per no morir. I, mentrestant, presentia la fadiga brutal que s'interposaria, com una porta de ferro, entre ella i la profunda veritat de la seva ànima. Passaria així, sense comprendre qui era i per què havia vingut al món. I aquelles planes que escrivia, febrosament, a la nit, mentre els esperits del jardí entraven, pel balcó obert, a fer-li companyia, ningú no les veuria.

I el sol continuaria a brillar damunt l'herbei i les estrelles a florir en el cel i les flors a constellar les prades i la infinita varietat dels àtoms còsmics a desenvolupar-se bellament en l'espai i en el temps...

—Senyor Mongilardi—digué una vegada al comptable, després de la distribució dels jornals, un dissabte de juliol, quan la canícula queia damunt dels homes i de les coses com un cimbori incandescent—; senyor Mongilardi, per caritat, quant de diner heu manejat avui? I el que encara teniu allà, a la caixa de cabals! No us acaba per avorrir, tanta moneda? No us ve mai el desig de

PL. IV. — JACOMAR : PINTURA QUATRECENTISTA
(COL·LECCIÓ R. GRAUPERA)

llançar-ho tot per la finestra? No heu pensat mai, vós, quantes ànimes, quants cervells són triturats per la necessitat del diner?

—Llançar bitllets per la finestra? Cervells... triturats per la necessitat del diner? Filleta meva, vós si que esteu boja! El diner és el mòbil de la humanitat!... Amb quines coses veniu! Que són beneïtes, les dones!

—Doncs a mi em repugna, el diner. Sempre m'ha repugnat, vetaquí. No sé per què m'ho hauria de callar. Imagineu-vos un món sense diner, una humanitat alliberada de la set o de la preocupació del diner... Penseu-hi!

Fins en Paolo Màspero, que estava a punt d'anar-se'n, s'havia aturat a escoltar-la amb la testa camusa ficada entre les espatlles, i devorant-la amb els ulls; fins En Cairati i tot, que feia una ganyota de compassió amb el seu nas de fura.

Quina noia!.. Que orgullosa i lliure! Quan anava pel carrer, caminava amb un pas elàstic i ràpid que hom treia la llengua si hom la volia seguir, quan amb tres gambades devorava l'espai del despatx a casa seva... Bonics cabells, ni castanys ni rojos, uns cabells vius, capriciosos; i dues làmpares elèctriques en el lloc dels ulls... I parlava de refer el món i la humanitat!

—Bitllets de mil? Forces que en voldria tenir jo, senyoreta!—exclamà En Cairati—. En voldria tenir tants, que en pogués llançar a mans plenes a la cara de la gent, que me'n pogués embriagar, que me'n trobés tip. Doneu-me'ls a mi, tots els diners de què voleu privar els altres. Us asseguro que els esmerçaré bé.

—No sabia que fossiu anarquista, senyoreta—concloué el senyor Màspero—. L'ordre està en el diner.

La rialla de la Verònica petà com un cop de fuet en l'aire.

Els tres homes sentien que la mossa els era hostil i que pertanyia a una raça distinta a la d'ells i es sentien ferits obscurament en llur superioritat masculina, en llur sentit banal i utilitari de la vida, en el respecte que tenien pel guany i per la riquesa, heretat de llurs pares junt amb els mobles de la casa i el nom de la família. Prop d'ells, però molt lluny d'ells, la Verònica resplendia com la flama d'un serment, feble, dreta, vibrant. Un malestar físic, un sanguini desig de sacsejar-la, de pegar-li, de fer-li "engolir els seus capricis", inflà les venes del coll apoplètic d'En Màspero.

De sobte s'oïren, allí prop, unes veus cridaneres i la porta s'obrí i aparegueren tres persones: la Joana Dominici, descabellada, amb la cara com un grapat de cendra; En Sarteschi la duia pel braç, car En Sarteschi era l'encarregat d'escorcollar les butxaques dels obrers quan aquests eixien. Darrera d'ells venia En Terzi.

—Per l'amor de Déu! Ho he fet pels meus fills! No em perdeu, tingueu pietat!

Les barres li tremolaven. La vilesa de la misèria romania impresa en tota la seva persona, esfilagarçada i llòbrega com un parrac. L'espant l'empetitia encara.

—No us volem fer cap mal, dona! Però us hem trobat quatre troques de llana, en una butxaca amagada. De mal no us en farem, però aquí no hi treballareu més.

—Aleshores voleu que vagi a llançar-me al riu? Si és així, me'n vaig al pont, tot seguit, i m'hi deixo anar. Què voleu que mengin els meus fills? En tinc dos i sóc vídua. El jornal no em basta. Les meves fatigues valen més que el que em pagueu. Qui podrà dir-me lladre? Fa anys que treballo, que arrossego la meva creu. Els altres no ho saben, els altres no ho poden capir...

En Mongilardi s'apropà a l'obra i la sostingué. Una tremolor ininterrompuda li sacsejava les mans, les espatlles, el pit enfonsat.

—Aneu-vos-en, senyoreta. Aquest no és el seu lloc, en aquest moment—digué En Cairati a la Verònica, que estava pàl·lida i descomposta.

—Jo us acompanyaré—li murmurà En Paolo Màspero, gairebé a l'orella—. Anem-nos-en, anem-nos-en. Ja és tard. Deixem que aquesta desgraciada se les hegui amb l'administració. Veniu amb mi.

Eixiren, en mig de la tòrrida xafogor del crepuscle vermell. L'home gairebé la conduïa: tanta era l'emoció que la noia havia sentit, car caminava feblement, amb passes insegures, com si no tingués sang a les venes. Per primera vegada la pobra solitària sentia la protecció d'un home, que li feia costat pel carrer. I ella s'hi abandonava innocentment, com si aquell hèrcules barbut i musclat, que sota aparences civils amagava sentors de bèstia selvatge, fos el seu pare.

—Pobre dona! Digueu-me: la perdonaran? Té dues criatures. Ja ho veieu, la necessitat, quines coses fa fer! No hi hauria d'haver ningú que es trobés en aquests casos. No és possible que no la perdonin. A mi em semblaria ésser còmplice d'un delictes.

—Potser sí, que la perdonaran. Calmeu-vos. No penseu coses tristes. No us enquimereu.

Quan arribaren al davant de casa d'ella, En Màspero digué, amb la seva veu viril, que es féu profunda tot seguit:

—Permeteu que us acompanyi a dalt. Esteu massa agitada. Ningú no pot pensar mal. Tinc quaranta anys; podeu ésser la meua filla. Un minut, només, fins que estigueu completament reposada.

Aquella escaleta era ben alta; mai li havien semblat tan penosos aquells esglaons, per bé que En Màspero la sostingués. Semblava que els genolls no li funcionessin. Potser estava malalta.

Des dels balcons, el jardí apareixia amb la seva verdor que contrastava amb la blancor de les dues cambres blanques i nues. Un darrer raig de sol tenyia de sang i porpre les teulades. La xardor del dia pesava encara damunt dels àlbers que esperaven, immòbils, la frescor de la nit. Un frenètic xiular d'ocells venia de l'ombra del pi verd turquesa. Eixams d'oronells dibuixaven cercles rapidíssims i alegres en la blancor, estridents d'amor i d'ardència.

—Veieu?—féu la Verònica—. Aquí em sento una altra.—En trobar-se a casa ja es sentia reanimada, però seguia tenint el rostre pàl·lid.—Aquí—proseguia—fins quan hi arribo extenuada, tot seguit em refaig. Aquí no sóc mecanògrafa!... —I somrigué—. Aquí no sóc la funcionària a cinquanta francs el mes. Aquí sóc la princesa Olívia. Us penseu que sóc boja?... Aquí porto un meravellós vestit amb una cua, de color de lluna. Tinc tants de joiells com estels hi ha al firmament. Tot és meu; però sense que jo ho prengui, sense que jo en prengui possessió. És meu, perquè jo visc. I per por de perdre'l, aquest somni meu, l'he escrit. Heus-el aquí.

I tímidament tregué d'un calaix una quantitat desordenada de fulles, que posà damunt d'una tauleta baixa.

—I ara? Vós escriviu? Vós sabeu escriure?

—Sí... Escric a la nit, perquè em costa molt de dormir. I en aquestes fulles parlo de mi mateixa, com sóc i com he d'ésser, per guanyar-me la vida. També hi sortiu vós, aquí, i En Mongilardi, i tota la fàbrica, i... la mamà. La princesa Olívia que fa de mecanògrafa!... Vós no en sabeu res. Havíem jugat tant a ésser regines de faula, amb la Nanna i la Ninna, en aquest jardí! Això era

abans... Després la mamà es morí. I per què no havia de continuar, aquell joc, aquell somni? Només es pot viure en el somni.

En Màspero se li havia apropiat tant que gairebé la tocava. Amb els seus ulls, protegits per unes espesses celles de pèl gris, que s'anaven injectant de sang, ell esguardava la boca jove, ignara de la seva pròpia fascinació, i la pulsació de la vena, ingular a flor del coll color d'ambre. Quines històries de somnis i de princeses li contava ara aquella singular xicota? Li agradava, la volia.

—Mireu, noia... Vós no hi heu de tornar a la fàbrica, al despatx. No esteu sola sense parents, sense ningú que us mani? Veniu a viure amb mi. Poseu-me un xic de voluntat, Verònica. Sóc una mica vell per vós, però no importa. Tinc salut per vendre. Sóc alt i fort. M'agrades. Em casaré amb tu, si vols.

—Què esteu dient? Aneu-vos-en, per favor!

—No. No me'n vaig si no és amb tu. No és la misèria allò que et fa ésser desgraciada? Doncs bé, jo sóc ric. Mira!—i es tregué una cartera plena de bitllets de banc, que estengué al davant dels seus ulls—. No tindràs necessitat de treballar per viure. Escriuràs fins que te'n cansaràs, si és aquesta la teva passió... Però prou que trobaràs altres coses amb què distreure't! Prou que t'agradarà d'anar bonica i d'ésser adorada. Ara odies el diner perquè no en tens. Ja veuràs com és agradable estar bé, Verònica maca.

I la noia es sentí presonera dels braços herculis d'En Màspero, de la sentor felina que aquest exhalava, de l'alè de foc de la seva boca.

La Verònica es defensà amb l'aspror de la seva innocència, que trobà en si mateixa forces de flaqueza. Esgarrapà, mossegà, ferí, es despreguè d'aquelles estenalles i saltà com una gata elàstica i amenaçadora. Els seus ulls fosforescents, tots ells pupilla, feien por. La veu li eixia gairebé afònica de la gola, trençada per la fadiga.

—Aneu-vos-en. Ho heu entès? Us penseu poder-me comprar? No sóc una peça de roba, jo. Mireu-se bé. Sou vell!... Guardeu-vos per vós els bitllets de cent i aneu-vos-en. Em fan horror. Són com aquells de la venedora de fruites de la via Roma; però més fastigosos encara. Ah, ja sé, ja sé! Aneu-vos-en o em poso a cridar, que tothom ho sentirà.

Escorregut, tot sudorós, amb unes taquetes de sang a la mà esquerra, En Paolo Màspero se n'anà cap a la porta. Estava irat, orb, amb aquella ceguera sensual que torna folls els homes pletòrics. I digué, menjant-se les paraules:

—Frena la llengua, noia. Te'n podries penedir. Ja et dic jo que aniràs lluny amb el teu orgull d'escriure beneiteries que no donen per menjar! Vés, porta'ls a un editor, els teus manuscrits, que te'ls pagui i te'ls publiqui. O bé escrius tot això per divertir-te? Poc camí t'obriràs, si ets selvatge d'aquesta mena. T'ho diu En Màspero, noia.

—Tant-se-me'n dona. Aneu-vos-en.

En la penombra crepuscular, carregada de forces magnètiques vibrants i coents, els ulls sense palpebres no cessaren de romandre oberts, fíxos devés l'home com dos coltells fins que ell no hagué passat la porta. Les petjades de l'hèrcules ressonaren escales avall. Només aleshores els papebres de la noia es varen moure, i el seu cos, fet un cabdell, es desplomà a terra. Aleshores la Verònica es posà a plorar i a gemegar, amb uns sanglots que la sollevaven, i l'aterrassaven, indistintament. Més tard, de sobte, parà de plorar. Vingué ja nit i tot fou silenci.

* * *

L'endemà, al vespre, en tornar del despatx (on havia comparegut amb una cara de desenterrada i on havia fet la feina amb la impossibilitat mecànica d'un

automata) i sense perdre gaire temps per menjar un bocí, la Verònica recopià un bon aplec de fulls del seu manuscrit, les quals ficà en un envelop i hi afegí una lletra. Damunt l'envelop escriví el nom d'un cèlebre crític, director de la revista literària més important de Milà. De bon matí portà la plica a correus i esperà.

La lliçó d'En Paolo Màspero havia servit per alguna cosa.

La resposta trigà a venir tres setmanes, que foren llargues com tres anys; però arribà quan ja la Verònica estava perdent les esperances. El crític—home recte i de sana consciència, molt intelligent i molt obert, que animava l'art dels joves per tal com hi exaltava la generosa força dinàmica—s'havia adonat de què aquella joveneta era algú: havia vesllumat tot l'or que hom podia extreure d'aquella ganga.

En la lletra del crític, la lloança moderada, però ferma, illuminava una severa amonestació. Quan afirmava una qualitat deia tot seguit allò que era defectuós, trobava les raons dels defectes essencials i assenyalava els camins a seguir per tal d'evitar-los. Si colpia, era per a estimular.

La Verònica exultà i tremolà i sofrí delitosament per arribar a encoratjar-se. Reprengué el manuscrit, canvià coses, n'esborrà, en tornà a fer, n'hi afegí. Ja tenia amb què ocupar les vetlles. La correspondència amb el crític, a qui ella anomenava ja "el bon mestre", esdevingué la seva raó de viure. El llibre—que no era novella, ni faula, ni poesia, però totes aquestes coses plegades, fos en aquest diví gresol que és l'originalitat d'un veritable temperament d'artista solitari—publicat en part, a fragments, en la revista que "el bon mestre" dirigia, colpí el públic de bo de bo. S'aixecaren veus contradictòries; i la desconeguda escriptora que s'encarnava en la curiosa figura de la princesa dactilògrafa desvetllà la morbosa curiositat de la gent. La "Princesa Olívia" esdevingué un personatge de llegenda.

Per fi, el bon mestre, li escriví:

"Benvolguda i esquerpa amiga: He fet dues troballes per vós. Un editor (molt gran) que us publicarà el volum; un empleu (molt petit) aquí, a la redacció de la meua revista, que us permeti, per bé que molt modestament, obrir-vos més pas que fins ara. Conec una bona dona que us podrà tenir a pensió, a casa seva. Fins ara heu lluitat a l'ombra: veniu a lluitar a plena llum. Us espero."

Discretament inclòs en la lletra hi havia un bitllet de banc, compensació a la seva col·laboració literària que durava feia mesos. Era una quantitat exígua. Però a la Verònica no li cremà els dits. Aquell diner fou el primer que no la humilià, que no la fustigà amb la brutalitat d'un enemic. Tot el seu ésser s'acomodava, finalment, a les necessitats de la vida.

I la Verònica es preparà, en silenci, per a emprendre la seva ruta, absorta en un recolliment gairebé religiós.

Se n'anà a visitar a la senyora Carla, que sentia pels llibres el menyspreu més altiu. En donar-li la mà, la senyora Carla no li tocà gairebé més que la punta dels dits i li llançà a la cara el fum del seu etern tabac. La Verònica prengué comiat, amb indiferència, dels seus companys del despatx. Res no la lligava amb ells. I quan s'acomiadà d'En Màspero, el qual, d'ençà d'aquell vespre en què la brutalitzà, semblava avergonyit i no havia gosat d'apropar-se-li, li estrenyí la mà amb un somriure franc i li digué: —Gràcies—. En Màspero no capí el per què d'aquella paraula, i romangué mut, confús, fet un enza.

Un matí tempestejat pel vent, la Verònica abandonà la petita ciutat nadiua i en deixar-la ni es girà a contemplar-la. Li agradava aquell vent que sollevava en l'aire núvols de germes i tornava al cel nítid com un cristall. La Verònica s'em-

portava una maleta vella i abonyegada, plena d'atuell i de papers; s'emportava, també, el record de la seva mare i la visió del jardí.—Tot recordant-se del jardí, pensava: “No hi tornaré més.”

III

Però hi tornà. Hi tornà, molts anys més tard, per un sol dia, acompanyada d'En Fausto Mori.

Durant aquell temps, la Verònica havia afrontat amb tenacitat, havia vençut soperbament, extraient del seu propi ésser matèria sempre més viva de resistència, a una fulgidíssima i formidable enemiga: la celebritat.

Els diaris i revistes havien discutit, comentat i viviseccionat a pler a la jove escriptora que de cop i volta s'havia revelat amb l'obra *La Princesa Olívia*, les edicions i traduccions de la qual s'havien multiplicat ràpidament.

D'aquelles denses i magnètiques pàgines de confessions, que eren un tumulte líric i sentimental de metalls preciosos i d'escòries, eixia l'etern contrast entre el somni i la realitat; el somni era il·luminat per tanta fermesa, que les ànimes en romanien estupefactes i commogudes.

La crònica i el públic s'havien apoderat de la Verònica Longhena.

Sense esforç, sense sorpresa, l'havien posada a plena llum. Era com si s'hagués trobat en una casa de vidre, exposada a l'àvida i no sempre benèvola curiositat de la gent, sense el més petit vel amb què poder cobrir la seva pròpia ànima. En aquesta primera obra ella havia donat massa de si mateixa perquè li romangués encara qualche cosa d'amagat.

Però aquest suplici refinat li havia semblat magnífic, i no per vana febre d'exhibició, car ella era una dona senzilla i orgullosa, sinó perquè cada dia, en desvetllar-se, li semblava trobar-se davant d'una nova batalla i en la necessitat forçosa de defensar-se.

Havia assolit de castigar i disciplinar el seu propi art; havia après a penetrar en el pregon dels cors i dels caràcters, per extreure'n la veritat amb força i amb dolor i per expressar aquesta veritat amb la paraula més ardent, amb l'única paraula possible. El guiatge del “bon mestre”, el qual exercia en ella una autoritat paternal, li havia estat preciós, car l'havia endegat pels camins de la vida i l'havia sotmès a una disciplina docent rigorosa. La llibertat sense fites de què fruïa—periodista i novel·lista com era—li havia obert molts de camins i li havia fornit importants experiències que enriquien el seu tresor d'observacions. L'anomenada havia estat per ella el fuet que enrojoleix les espatlles i incita a córrer; no la falsa il·luminació d'un escenari que presta a les coloraines l'aparença de la carn viva.

Les seves novel·les posseïen el calor i el moviment natural dels múscles i de la sang. L'autora manejava i plasmava la matèria vital amb una ingènua brutalitat que molts qualificaven de masculina i que, tot amb tot, responia perfectament a la sana vigoria de la seva naturalesa femenina.

Precisament, aquesta vigorosa i descarada humanitat de què feia gala la tornada hostil a les agressions de la pseudocrítica, als insidiosos afalacs aliens, al complicat sadisme intel·lectual que li escopia el rostre, tot i saludant el seu talent. Per enfortir-se en aquesta lluita, la Verònica havia adoptat una soperba divisa: “Sense enemics, la valentia minva.”

Amb els anys i el treball, el seu esperit havia guanyat en elasticitat i frescor, car sense saber-ho, la seva mare l'havia dotada d'una incorruptible substància nerviosa que com més es prodiga més es reproduceix.

Mai no li havia vingut al magí de tornar a veure la ciutat on havia passat la miserable infantesa i la seva somorta i espinosa adolescència; on res ni ningú no podia atreure-la i de la qual n'havia fugit com una reclosa fuig de la càrrega després d'haver romput les reixes. En recordar el temps que havia passat allí i els llocs on havia tant sofert, la Verònica es posava instintivament les mans al coll, com per desfer-se d'un nus que l'estés ofegant. Tanmateix, un diumenge d'estiu, hi tornà.

Hi tornà amb el seu company. Company, amic, enamorat; tot això alhora, i més encara; hi tornà amb el seu "home", que així l'anomenava ella íntimament, amb un ample somriure de felicitat.

L'havia trobat tard, als trenta vuit anys, quan els ulls inquiets recerquen ja, en l'espill, els primers cabells blancs i les primeres arrugues. En el curs de la seva lliure existència, que no havia volgut encadenar mai amb lligams convencionals, la Verònica s'havia donat a d'altres amors, enganyadors delits del cor i dels sentits que li havien jaquit la boca amarga i la certesa d'un destí de solitud.

Un sol afecte tendríssim, ple de noblesa i de fidelitat inaudits, havia bastat, fins que trobà En Fausto Mori, per omplir la seva vida gelosament dominada per l'art: l'amistat pel crític que li havia donat el baptisme literari, pel noble ancià de testa calva i de blanques barbes patriarcals, a la vora del qual s'agenollava per besar-li la mà, tot anomenant-lo "papà", amb una accent infantil.

Però En Fausto havia eixit al mig del seu camí. Posats l'un al davant de l'altre, es reconegueren a l'instant. "És ella"—"És ell"—, s'havien dit tots dos, pels seus endintres, amb aquesta veu inarticulada que té més puixança que totes les altres veus.

En un teatre, després d'una tempestuosa reunió pública. Atmosfera roent, sadolla d'electricitat. L'orador acababa de solleva el poble en el torb de la seva formidable eloqüència, tot vibrava encara de la sotregada batalladora. Havia parlat l'advocat Fausto Mori.

Un salut, un "bravo", una encaixada. Ell, molt alt, amb un pit i unes espatlles capaces de suportar l'udol d'una multitud: ella, menuda, amb l'aparent fragilitat de les dones de nervis d'aram. Les dues forces s'havien fos sense que les dues voluntats hi haguessin pres part. Fins aleshores només, aquell home i aquella dona no varen sentir el goig desmesurat de viure.

La vehemència amb què es llançaren l'un en braços de l'altre no els havia pas decebut; cap dels dos, en l'esbranzida, no havia imprès en l'altre el motllo del seu propi ésser. I llur passió era tan forta, que a vegades, en abraçar-se follament, l'un i l'altre es pensaven haver assolit una nova existència plena de meravelles i de perfeccions.

**

En el tren, asseguts prop de la finestreta, l'un al davant de l'altre, en aquell migdia blanc, xardorós i lluminós, allí li apretava les mans balbes que ella abandonava a les seves, fortes i ossoses. I En Fausto li deia:

—Verònica, no et fa l'efecte que som dos estudiants que estan de vacances? Estàs contenta?

—Sí... Però vés quina idea has tingut, Fausto!

—Per què? Anem a casar-nos, sense cerimònia, ni testimonis, a la ciutat on vares créixer. Vull que així sigui. Vull que tu mateixa em mostris els llocs i les coses de la teva infantesa. Ja sé que tot ho has contat i ho has descrit en el teu llibre. Però no importa. Vull veure't allà; vull estimar-te allà. Has d'ésser meva per complet; des del començament.

—Sí.

Ella responia *sí* amb la mateixa naturalitat amb què ell havia dit *vull*. Ell en tenia prou en parlar-li, en mirar-la, en tocar-li l'espalla, perquè ella ja no tingué voluntat. I això li era una cosa dolça com ho és el son quan un està fatigat.

—Ah! No hi hauria pas tornat mai més, si tu no m'hi emmenessis! Hi he sofert massa, Fausto. Però amb tu... Amb tu aniria ni que fos a la mort.

—A la mort? No, dona. Anem a reviure. Procura recordar... T'has de recordar de les més petites coses. Mira, aviat hi serem. Ja hem passat l'última estació. Una hora i vint-i-cinc minuts de viatge...

Li llevà el vel de la cara, li prengué el rostre amb les mans—car estaven sols en el compartiment—i amb un dels seus gestos violents fen veure que la volia mossegar.

—Ai de tu si no et recordes! Se't menjo!

Els ulls de la Verònica es velaren amb voluptuosa llangor. Tota ella es sentí commosa per un calfred, car la Verònica, al costat d'En Fausto, no era altra cosa que un manyoc de nervis que ell podia fer vibrar al seu albir.

—Ja hi som. Ja ho reconec. Guaita allà, la fàbrica, fora del poble. Són aquells pavellons llargs i baixos, amb aquelles dues xemeneies. La pobre mamà hi morí. Per mi, ella dorm encara allà dins! Quant de temps ha passat! Em sembla un segle. Pobre mamà! No l'he comprés, no l'he amat com calia. Potser aquest és el destí de totes les mares... Déu meu, quin sol! I que blanques són les parets, quan hi bat el sol! Jo l'aimo, el sol, Fausto. Ah! Sóc feliç.

El tren frenà, les molles grinyolaren, els vagons sotragrejaren i el monstre s'aturà sota la teulada plúmbea. En Fausto saltà en terra. Hercúli com era, amb una solidesa d'alzina, hom el veia ple d'una expressió jovial que el tornava infantil. Així fou que prengué la Verònica en els seus braços i la féu davallar d'un bot. En aquell moment tots dos s'enriolaren i el somriure que illuminà la boca viril i la boca femenina fou igualment triomfal.

Més tard, en el cotxe que d'un hostal veí de l'estació els durà cap a la ciutat, ell li preguntà:

—Reconeixes els llocs?

—Sí... No... Els jardins públics, amb les magnòlies florides, que petits em semblen ara! Els bastions amb les dues fileres de castanyers... El teatre... El carrer de Santa Maria dels Horts... La casa Ghislandi... Però això, quina impressió em dona, ara? No és pas el mateix... Ja no sóc la petita Verònica. Tot això ha passat. Tot això és mort. Tu m'has fet tornar a néixer. Ara em dic Vera, la teva dona.

S'apropà més a ell, agafant-lo pel braç, mentre el cotxe passava, sota el sol roent, pels carrers deserts, estrets i pedregosos, on el tuf de l'estiu queia aplomat al damunt d'antics palaus ennegrits pel temps i que romanien amb les portes tancades per mor de la calor.

La certesa de tenir a la vora la persona amada i l'ardenta plenitud d'aquella hora única, li donaven una sensació de vertigen. Ombrejat per la senzilla cofadura de palla negra, el seu rostre llanguia en una expressió de dolor: la dolor de l'alegria.

Abans d'hure l'amor d'En Fausto, mai encara la Verònica no havia estat bella com ara. Cada moviment seu responia a la gràcia d'una interna i feliç harmonia; i els plans, les línies i els matissos del seu rostre s'havien fos en una culminant esplendor de vitalitat.

Un ample mantell de ras negre, amb grans solapes grises, embolcallava el seu

cos agilíssim fins als turmells, que emmotllaven unes mitges de seda. Res no traïa en ella l'edat en què hom ja no és jove. La Verònica era jove per tal com era estimada i estimava.

—On som, ara, Vera? Com pots haver perdut la memòria dels llocs? Per aquí deus haver passat qui-sap-les vegades, amb la teva cartera d'estudianta dessota el braç. Cada pedra hauria de tenir, per tu, una paraula...

—Calla. Santa Bàrbara!

En entrar a una placeta quieta, un miracle de belior se'ls oferí. Davallaren del cotxe. El temple dominava l'espai amb la simplicitat de la seva façana, de pur estil lombard; retallat en el blau del cel, nibat de sol, esvelt, gairebé alat, més semblava un pensament que una forma. Era petit, i apareixia immens. La llum s'enriolava pels alts i vaporosos finestrals. Flonja i humida, l'herba creixia en silenci entre l'empedrat. L'onada del record embolcallà la Verònica i s'agombolà en el seu cor, que es sentí atret devés el seu poble.

—S'hi està molt fresc, a dins de l'església... Sempre hi anava, a les hores caldes, quan no hi havia ningú, freturosa de recollir-m'hi, místicament. No resava, però meditava. Hi trobava una Verge, la meua Verge, pintada al fresc, llarga, llarga, amb els ulls oblicus, una Verge que sosté l'infant Jesús amb una mà que té sis dits... Vols que t'ofereixi l'aigua beneïta en l'església on una vegada vaig pensar i tot de fer-me monja missionera?

En el reposant silenci de la nau, immersa en una boira violàcea, entre columnes cobertes de precioses pintures a la faisó de Giotto, la Verònica mullà la mà en una pica enorme, buidada en un sol bloc de granit. I en humitejar els dits d'En Fausto, aquest li prengué els seus i se'ls recolzà als llavis sagellant-hi un besar.

Una vegada hagueren empès de nou la feixuga porta de cuïro, el sol els tornà a abrutar i la xafogor els embriagà. Acomiadaren el cotxer. Ara la Verònica ja sabia per on anava. Retrobava els carrers, les cruïlles, les fonts, els noms que la memòria creia ja perduts. I cada troballa li suscitava una petita exclamació d'alegria. Una impaciència febril precipitava les seves paraules, tornant-les volubles i turbulents; i ell, amb assenyada voluntat, incitava i nodria aquella alegria, aquelles rialles, aquella emoció en què ella panteixava.

—Així m'agrades! Així et vull. Sembla que tinguis quinze anys!

El pont, damunt del riu, els acollí com en triomf. La gent, endiumenjada, passava amunt i avall pels alts parapets amb baranes de ferro; ells, però, no vegeren ningú, car sols respiraven solitud i espai. L'airet que s'esllavissava damunt el llit del riu temperava la xafogor meridiana i els penetrava manyaga, pels poros. Com ràpides esclofolles de nou, uns canots conduïts per joves sapats i seminusos lliscaven sota el pont; altres barques, melodioses i lentes, els deixaven passar. Els éssers exultaven amb la joia animal de viure; i en l'aire i en l'aigua, tot eren vibracions innumerables de moviment i d'esplendor.

Planures verdes, grasses i mòrbides, amb llurs pastures, s'oblidaven enllà del riu; i també semblaven transparents, com si s'haguessin llevat la materialitat del valum i s'haguessin fet etèries i lluminoses.

—Tot s'és alliberat, avui, Fausto; jo i les coses. He passat la riba. Allò que vareig sofrir ja no és res. Ho veig en la llunyania, com aquelles illes verdes sospeses entre dues blavors. Les lliçons de mitja lira, la màquina Remington, la dona de les madeixes, el diner vil i brut... El diner? Fou l'incube obsessionant de la meua adolescència. Se'm posava al davant, com una muralla sense eixida. Xiulava al davant meu amb la seva llengua verinosa, llengua d'un monstre de set cues. Per passar—pensava jo—l'he d'aterrassar. Quina follia! No era, no, el

diner per si sol, era la necessitat, que em desviava de la meua veritable existència, que em deshonrava obligant-me a una feina que no estava en harmonia amb el meu esperit. Quan vaig poder fressar-me un camí, l'incube desaparegué.

La Verònica romangué absorta, amb aquella característica arruga que li migpartia el front verticalment, amb les forces del pensament concentrades en la recerca d'una solució que apaivagués la seva consciència; i mentrestant, aturmentava amb la punta de l'ombrella les dues barras de ferro per entre les quals ella s'havia esllavissat un dia, quan era una nena de rínxols rossos, i romaní abocada a l'abís, confiadament.

—Amb el diner, no hi penso. Ni l'odio ni l'aimo. No en faig cas. És un element natural de vida, que ve cap a nosaltres, cap a mi, cap a tu, com és natural que jo escrigui novel·les i contes i que tu defensis els acusats davant del tribunal... Defensar els acusats és la teua alegria. Escriure és la meua joia... Amés, ens estimem. Què ens importa el diner! Qui m'ho havia de dir, quan jo passava per aquest pont cada matí per anar al despatx, mal vestida, feta una llàstima, ensenyant les urpes com una gata estarrufada? Jo em consumia en l'angoixa de la misèria i no sabia que havia de trobar l'amor, el teu amor, Fausto!

—Princesa Olívia—féu ell, enriolat, inclinant devés ella la testa leonina, ja blanca en els polsos, però tota il·luminada per una expressió infantil—. Princesa Olívia, el príncep Blau us prega l'acollíu en el jardí del vostre palau.

—Benvingut siau, senyor—respongué ella, dòcil a l'enjogassament iniciat per ell.

I se n'anaren cap al carrer de l'ensomni. El temps i la seva usura i el món i la seva realitat eren coses abolides. A llur entorn, cada àtom responia a la beutat de la il·lusió. La vida no existia. Tot era música.

No els costà de trobar el carrer ni la casa. És aquesta? Sí; però sembla molt més petita. La porta, amb les dues cariatides que vetllen. La cambra que donava al carrer romaní fosca. El jardí, selvatge, abandonat, semblava oblidadís de si mateix. Ni ell ni ella no dubtaren gaire: el joc era massa formós per a renunciar-hi. La il·lusió abocà damunt les coses envellides els seus raigs allucinants.

—Príncep Blau, benvingut siau al meu reialme. Oh! Per ventura no és aquesta la fatillera Tessiluna?

Una vella desdentegada i gairebé calva anà a llur encontre, fatigosament. A desgrat de la màscara del decaïment senil, la Verònica la reconegué.

—Maria Lluïsa! No us recordeu ja de mi? Sóc la filla de l'Anna Longhena, la teixidora que morí aquí.

—Valga'm Déu i la Verge Maria! La Verònica! La Verònica Longhena? Aquella que fa tants anys que se n'anà? Oh! I diuen que heu esdevingut una dona cèlebre, que el vostre nom corre pels diaris! Déu del cel! I aquest és el vostre marit? Sabeu? Els mobles de la pobre Anna, que vos deixareu aquí, la senyora Carla me'n féu present.

—La senyora Carla féu molt ben fet. Però aquí ja no hi viu ningú? Això sembla un convent.

—Sabeu? Trifulques, desavinences... La senyora Ninna és casada, a Roma. Els altres, tots són al camp. La casa està en venda. Del jardí no en cura ningú... Les ortigues hi creixen.

—Què hi podem anar, al jardí, Maria Lluïsa? Podrem veure les meves dues cambres?

—Ja ho crec! Sí, sí... A aquelles cambres hi viu ara la meua Teresa, que s'ha quedat vídua i m'ajuda a guardar la casa. Avui és a passeig, perquè és diumenge. Voleu la clau? Aquí la teniu. Déu del cel! Sembleu una gran senyora.

Tan bon punt la maga Tessiluna girà les corbes espatlles, la princesa Olívia i el príncep Blau retrobaren, intacta, la joia de les seves noces entre els àlbers i les eures folles, pomposament, com hom ho llegia en el llibre de la Verònica.

Mancava la princesa Maria per portar la cua de la desposada; però fou substituïda per una intrincada tofa de floretes grogues. Eren mortes les règies hortènsies, mortes les fileres de lliris, que eren com fulles d'espasa, color d'acer, puntejats de negre; però com en altre temps, la vareta màgica de la Veroneta obrava prodigis i ara les plantes selvatges, els brucs i les falgueres i les argelagues es convertien en patges, dames i cavallers.

I l'home de tempes grises i la dona que anava a tombar el límit de la juvenesa reien com criatures. I les rialles d'ella tenien la plenitud, el calor i la musicalitat de les coses de l'entorn.

Una hora viscuda vint anys enrera es repetia idèntica, ara. Era l'hora baixa. Els darrers raigs de sol, d'aquell sol tòrrid d'estiu, tenyien de sang i porpre les teulades. De l'ombra del pi verd turquesa eixia una frenètica piuladissa de pardals. Eixans d'oronells dibuixaven cercles rapidíssims i alegres en la blavor, estridents d'amor i d'ardència.

No havia eixit un altre home, vint anys enrera, en aquella mateixa hora, per aquella mateixa escala, a la vora de la princeseta? Brutalitat del seductor, brutalitat dels bitllets de banc llançats a la cara, per a temptar-la, vergonyosa escena que li dolia encara, sacsejat com havia estat el seu cos, ferit en la seva feblesa i en la seva dignitat. Així i tot, aquell moment, ella el beneïa.

La injúria d'En Paolo Màspero li donà l'aspra valentia d'aventurar-se per la ruta veritable i ara li duia, amb la victòria de la voluntat, l'amor d'En Fausto Mori.

Què altra cosa li calia assolir?

A la llinda callaren, pàl·lids. Ço que parlava eren les parets, el balconet de ferro, les rajoles del paviment, que deien a la Verònica: —Ets tu?— Però la Verònica era una altra.

En Fausto li prengué el braç i li murmurà a l'orella:

—T'estimo. No hi ha res més que això.

I l'ensomni florit s'esvaí.

En les cambres que ja no eren seves, plenes de coses desconegudes, la Verònica ja no assajà de reconstruir allò que havia estat i que ja mai més podia tornar a ésser. Es sentí de carn i ossos, petita, tremolosa, i es refugià a la vora, ben a la vora d'En Fausto. Ja no recordava res. Ja no sabia res de res. Només sabia que ella vivia en ell. I li semblà de voler penetrar dins d'ell, com si no existissin les muralles de la matèria.

En Fausto l'acollí damunt del seu pit; i l'abraçà com ella desitjava, com si fos una nena i una dona a la vegada, amb el seu passat i el seu present, lligats en un feix de fibres i venes ofert a l'amor. I els dos desitjaren d'ésser eterns, per no haver-se de deixar mai.

(Trad. de l'italià per A. Maseras.)

V A R I A

DEL GENI RUS I DE TOLSTOI

SENSE la intenció expressa de minvar el chor entusiasta d'homenatges i de glorificacions tolstoïtzants d'aquests dies, creiem, tanmateix, interessant de traduir el següent fragment extret d'un llibre de Pierre Lasserre, el cèlebre crític del Romanticisme francès, sobre el llibre *Le Roman Russe*, de Melcior de Vogué.

(Melcior de Vogué dongué amb aquesta obra, ja fa bastants anys, a l'occident europeu, allò que podríem dir-ne la russofília literària, i després de la seva obra s'escamparen considerablement, des de París, al món llatí, les novel·les de Tolstoi, de Dostoïewski i de Gorki.)

Les reserves que fa Pierre Lasserre, sobre la pietat russa, especialment ens semblen molt dignes d'ésser meditades i tingudes en compte—i no sols moralment, sinó, també, estèticament.

Tot això, ben entès, tant del punt de vista humà com del punt de vista literari, no lleva el fons positiu de grandesa que hi pugui haver en l'home de Iasnia Poliana i en la seva obra.

L. N. R.

“Es pot ésser un escriptor calorós, atractiu, d'accent noble, i no ben avenir-se al paper de director intel·lectual a què aspiren tantes candidatures efímeres en els temps en què l'ordre de les idees sofreix alguna torbació profunda. Un paper així no esqueia a qui fou a França l'introductor i el profeta de la glòria dels novel·listes russos. La manera amb què M. de Vogué predicà a favor de Tolstoi i Dostoïewski, abans d'enternir-se greument fins

amb l'ànima esquarpa i misteriosa de Gorki, mostrava més de fantasia que de seny.

No volem dir que no es pugui treure profit de la coneixença d'aquests bàrbars de geni; però cal que aquesta coneixença sigui governada i regulada. Un dia observaren això a M. de Vogué, i respongué amb cert desdeny re-traient "el nacionalisme esquifit" en matèria literaria. No caldria haver-hi replicat que una sensibilitat de llatí, massa conquerida pels prestigis intensos, o petits, d'aquests dimonis eslaus, s'arrisca a perdre-hi molt de la seva civilització i delicadesa? Fent-se massa amb Dostoiewski i Tolstoi, habituant-s'hi massa i estimant-los, no ens tornariem més o menys obtusos davant d'una art on tot allò que és humà s'expressa harmoniosament, i la qual, perquè és la més harmoniosa, justament és la més densa i la més forta? Vull dir l'art de Sòfocles, de Racine i de La Fontaine. Només ens planyem que M. de Vogué no pensés a limitar el lloc i el crèdit a cedir a aquests moscovites dins l'antic casal de la disciplina i de la literatura francesa, i que ell hagi cregut fer alguna cosa i fins alguna cosa gran, deixant-los-hi lliures.

"La pietat russa" deu ser una bona cosa. *Mes, jo demanaria distingir ben bé fins on és anarquia, revolta, passió mòrbida i orgullosa per allò que és deforme i degenerat.* Netejada d'aquests elements, potser la pietat russa ja no seria russa, sinó simplement humana, fóra pietat i res més.—M'he d'inclinar davant "l'ànima russa". *Però també demanaria de distingir en ella allò que és ànima, és a dir, activitat i orientació interior, d'allò que és, llangor, boira, abandó i esfondrament de la personalitat, vagit d'una personalitat incapaç de sostenir-se i que sent dissoldre's en els seus elements.*—A propòsit de les famoses creacions novel·lesques de Tolstoi, faria aquesta remarca: que retreure minut per minut, bé que sigui amb una subtileza meravellosa i una veritat que xiscli, els estats psicològics d'un personatge, no és pas la mateixa cosa que construir i fer viure un caràcter, a la manera de Racine, Molière o Balzac. Més aviat és recollir, sense deixar perdre res, les romanalles d'una individualitat qui es descompon, els matissos tèrbols d'una consciència incapaç de redreçament sota l'onejar seguit de les impressions

exterior... I desitjaria saber, també, per curiositat meva, i fins per instruir-me, allò que pròpiament és esclau en tota aquesta literatura, i allò que és d'Hugo, de Sand o de Sue, de retorn de Moscou.

No ignoro les reserves de raó, almenys de gust, que M. de Vogué feia a la filosofia i la moral dels seus estimats russos. Però com són fredes, vist el to amb què parla d'ells! Les mateixes idees antisocials que li semblen en l'obra de Joan Grave ressentir-se de la brutal pobresa d'un cervell rudimentari, li semblen reflectir, en l'obra de Gorki, alguna malaltia profètica i sagrada de l'ànima... Miratges de les estepes!"

PIERRE LASSERRE

VILA PUIG

BUTLLETINS DEL TEMPS

I

El senyor G. Duhamel publica en bella edició la seva conversa sobre l'esperit europeu. El senyor Maurice Martin du Gard, numera els exemplars del seu fullet Premières visites a l'Europe. Altres inquietuds i defenses del verbalisme occidental (i no cal dir que no ens referim als dos il·lustres autors esmentats), després d'esgotar tots els tòpics de la injustícia contra el generós utopisme rollandià, i totes les tortuositats de l'escisionarisme contra l'estricta catolicitat chestertoniana, passen a engruixir les edicions de luxe d'una mena d'Europa de bibliòfil, a la qual no sabia resignar-se la nostra menestrala tradició europeïtzant, vinculada a la història de les nostres lletres, tant com a la història d'alguns botiguers i comerciants de Barcelona i de les nostres comarques.

La literatura guarda fidelitat a aquesta bona tradició. Avui com ahir, de Bergnes de las Casas, dels Rubió i dels Franquesa i Gomis a les fundacions Bíblica i Bernat Metge, dels Teodor Llorente, Pin i Soler i Moliné i Brasés als Guanyabens, Via i J. M. de Garganta; dels Alomar i Viada i Lluch als Carles, Riba i Josep Lleonart; de Maragall a Millàs-Raurell i de Joaquim Folguera a Tomàs Garcés, els nostraments lírics d'Europa han salvat el perill de marcir la utilitat decent de l'exercici i han defugit la barroeria d'una curiositat massa impacient.

I com si a un fet de concreció, gairebé simbòlica, emparat d'un mateix nom, tres vegades repetit, li escaigués de sagellar l'autenticitat d'aquesta significació que constatem, les tres traduccions catalanes de La Fontaine coincideixen amb tres moments decisius de la nostra creixença.

La de Pau Berga, l'any 1909, anticipant-se a l'autoritat lingüística de l'Institut, la de mestre Josep Carner, l'any 1921, resumint l'hora del jove humanisme de les nostres lletres i la recentíssima de mossèn E. Casaponce tornant al localisme el gust vital que l'universalisme incontrolat i desfermat li feien perdre, i recomanant-nos, amb enternida bonesa, el respecte a certes rapataneries pairals just a la mateixa hora que dues Biblioteques noves, ben orientades i ben servides de joventut pledegen per l'adveniment de la novella i obre via lliure a totes les gosadies.

Graciosa bonkomia la que assenyala l'any 1928, les biblioteques barcelonines A tot vent i Univers, coincidint dins la virolada diversitat primaveral amb

les Cent i una faules de La Fontaine, traduïdes i adaptades al català per mossèn Esteve Casaponce, que ha publicat la Impremta cooperativa obrera de Montalba (Tarn i Garona) de França.

II

Sembla a molts—i compartim aquest parer—que hauria escaigut a les lletres catalanes una representació, deliberadament triada i criada, dins el Comitè organitzador de l'Exposició del llibre portuguès a Madrid.

Gosariem a dir, encara, que aquella exposició caldria repetir-la a Barcelona, acompanyada d'altres del llibre castellà i del nostre llibre, i que festes semblants podrien expandir-se amb lleial reciprocitat entre els nuclis culturals d'Ibèria i d'Ibero-Amèrica. Potser d'aquesta guisa assoliríem l'intercanvi que ens manca i evitariem que un llibre imprès a Valladolid trigués dos mesos a ésser servit al sol·licitant de Barcelona, i que de les activitats de les joventuts castellanes d'Espanya i Amèrica no en tinguem altres notícies sinó les, massa sovint interessades, de l'industrialisme d'autors i editors. I amb prou feines.

De Portugal, d'aquell Portugal que Maragall ens ensenyava a estimar quan el fesomiava:

Somnia mons que brollen i mons que ja han fugit
li van naixent els somnis de cara a l'Infinit

l'allunyament és encara més total i més inexplicable després dels intents d'aproximació que El Poble Català i La Veu de Catalunya, Joventut i La Revista, Ribera i Rovira, Eugeni d'Ors, Gaziol, J. V. Foix, Joan Estelrich, Carles Soldevila, Millàs-Raurell, Folguera i Ferran Maristany han propulsat diverses vegades entre nosaltres a l'igual d'allò que feien entre els castellans de les últimes dècades, l'Unamuno, l'Araquistain, Gómez de la Serna i Ramón M.ª Tenreiro.

Amb una mica més de coordinació i de continuïtat, amb una més clara voluntat de comprensió i de cordialitat purament espiritual, els resultats haurien estat més decisius. La tasca de Phileas Lebesque al Mercure de France i les curiositats múltiples dels senyors Valéry Larbaud i J. Cassou, es complementarien; l'antologia portuguesa que Diez-Canedo publicà a l'editorial Excelsior, de París, trobaria aquí l'abast que li pertoca i posariem al dia els esforços de Ribera i Rovira (volums 127 i 128 de l'Avenç i Contistes portuguesos de la Societat Catalana d'edicions, any 1913) i els dels cursos de Teixeira de Poascoes a la Universitat Nova, l'any 1918.

Qui això signa té motius personals a favor de les seves observacions i li ho fa creure així el testimoni dels quaderns de la facultat de lletres de la Universitat

de Porto que anys enrera començà de lliurar-li el professor Leonardo Coimbra, el de lletres afectuosíssimes dels poetes Augusto Casimiro i Teixeira de Pascoaes ¹ i el record de l'interès amb què Joan Creixells advocava per la mateixa coordinació d'intercanvi que ara defensem.

I si les notes que acompanyen aquestes observacions, fossin insuficients, els senyors Estelrich i Reparaz podrien completar-les amb les que ells guarden d'iniciatives deturades o a mig encaminar.

III

Si la novella nostrada que la nova generació vol incorporar a les nostres lletres ens arriba com una idealització de la vida que no hem accionat, ens caldrà concloure que sacrifiquem un possible Napoleó al dietari de la nostra sensibilitat.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

¹ El 15 d'agost de 1918, des d'Amarante, escrivia Teixeira de Pascoaes:

No sé com dir la manera gentilíssima com vaig ésser acollit. Revisc d'ençà del meu retorn a casa i evoco els dies inoblidables passats al cor d'aquest gran poble que ressuscita. Ara publicaré les lliçons del meu curs amb un Pròleg en el qual donaré les moltes impressions rebudes en aquesta adorable ciutat de Barcelona.

Des de Santo Antonio dos Olivais, tres anys més tard, acompanyava el poeta Augusto Casimiro la seva *Oda a Catalunya* i altres llibres tramesos per conducte de l'Estelrich d'uns mots entusiàstics en els quals expressava el desig de posseir la intimitat, el misteri, l'ànima de la llengua catalana, en saludava la germanor artística i sollicitava un permís de traduccions per tal de divulgar les nostres coses a les revistes portugueses.

I ara mateix el generós esperit que anima les activitats del senyor Antonio Correa d'Oliveira ens recordava amb gentileses d'amistat la profunda arrel del seu pensament la ressonància del qual, en català, fa:

*Si mai la pàtria morís
ben morta i ben enterrada
jo en trobaria el record
sota el batec de l'aixada.*

EL NOSTRE CARNET

DES que últimament vaig comentar un extracte periodístic de Mr. Aldous Huxley, aquest interessant escriptor ha publicat un llibre d'assaigs en què alguns dels mateixos punts són ampliat, si no és una metàfora matemàtica massa horrible ampliar un punt. Ell és especialment lluminós sobre la matèria que jo havia esmentat, la llegenda de llibertat del segle divuit i allò que es pot anomenar el romanticisme filosòfic de Rousseau. Jo suposo que molts revolucionaris capgiren i esqueixen la tradició de l'última revolta. Sigui com sigui, jo puc ésser tingut per més tradicional que Mr. Huxley, però tinc una mica més de simpatia pels jacobins que no té ell. Tot això, tanmateix, no és la part més important de l'afer. La part més important de l'afer és el seu desdeny per les il·lusions i supersticions dels segles divuit i dinou: i la seva preferència confessada, com entre nosaltres dos, per la mena de religió que alguns anomenen "medieval" i ell anomena realista. I la part més important de l'argumentació es refereix a allò que és anomenat "el pecat original".

Jo recordo que quan Mr. H. G. Wells emprengué el seu variat i esplèndid viatge d'Utopia en Utopia, anuncià com una mena de consigna o crit de guerra que el món no tindria res a veure amb el pecat original. Ell no parlava especialment, i en realitat, ni hi havia raó perquè en parlés, de les seves altrse creences o descreences. Llavors no havia comparat la Trinitat a una dansa; però tampoc havia cridat multituds adoradores al santuari del Rei Invisible. Però dret a l'acabament del gran i científic segle dinou, trobà que era hora d'anunciar que la doctrina en què ell no creia era la del pecat original. Dret al començament de l'encara més científic segle vint, Mr. Aldous Huxley, tranquil·lament anuncia que la doctrina en què ell creu és la del pecat original. Ell pot ésser un escèptic o un herètic en moltes coses, però en aquest punt és completament ortodox. Ell pot no sostenir molts dogmes teològics, però sobre aquest dogma és perfectament dogmàtic. Hi ha un fragment de l'antic credo al qual ell no solament s'adhereix, sinó que el declara necessari a tots els clars enteniments de la nova generació. I aquest és el mateix fragment que Mr. Wells llançà fa tren-

ta anys com quelcom que no seria mai més necessitat. La pedra que el constructor de la Utopia rebutjà...

No és una mera coincidència verbal que els pensadors originals creguin en el pecat original. Perquè als pensadors realment originals els agrada pensar en els orígens. Això hauria d'ésser evident fins pels pensadors negatius de la tradició vuitcentista, que durant dues o tres generacions reclamà tota l'originalitat, tota la novetat, tot el canvi revolucionari de pensament per un llibre anomenat "L'origen de les espècies". Però encara és més veritat de les descobertes morals que de les descobertes materials; i encara és més veritat de la reacció del segle vint que de la revolució del segle dinou. Els homes que desitgen descendir als fonamentals troben que hi ha un fonamental problema del mal. Els homes que s'acontenten d'ésser més superficials també s'acontenten d'un superficial renou de millorament. L'home en la mera rutina de vida moderna s'acontenta de dir que la força és un instrument relativament humanitari o que les deïxuplines modernes són més suaus que l'antic *flagellum* romà. Però el pensador original preguntarà per què s'ha necessitat mai l'assot o el cadafalc, o s'ha al·legat que eren necessaris? I això fa retrocedir el pensador original al pecat original. Perquè això no és afectat com una cosa universal per si nosaltres aprovem o desaprovem les coses particulars. Tan si ho anomenem tirania infame o inevitable fre, hi ha alguna mena de pecat en aquell qui flagella o en el flagellat.

No obstant, sovint trobo que el pensador original no és prou original. Vull dir que no arriba tan a prop de la veritat com el podria dur l'antiga tradició. Jo ho dic sense arrogància perquè molts de nosaltres devem la veritat tant a la tradició com a l'originalitat. Però sovint m'ha colpit el fet que els pensadors originals originen trens de pensament, però no els acaben. És el gran mal dels avançats que no avancin més. Ara bé, Mr. Aldous Huxley veu molt clarament que la religió medieval era més realista que l'idealisme i optimisme moderns. Diu que l'última concepció científica és més semblant a l'antiga concepció catòlica que a la illusió del Moviment Romàntic. Però ell afegeix que la concepció científica de l'home necessita una mena de pecat original encara que només sigui el residu de la seva ascendència animal.

Ara bé, aquí és exactament on m'agradaria que ell avancés un pas més; i ell no l'avança. Perquè el pecat, sigui el que sigui, no és merament el pòsit d'una existència bestial. És quelcom més subtil i espiritual,

i en certa manera relacionat amb la mateixa supremacia de l'esperit humà, Mr. Huxley deu saber bé prou que així passa amb els més execrables pecats, com els que tan sovint figuren en les seves admirables sàtires. No és merament qüestió de deixar morir el simi o el tigre, perquè els simis no són fariseus ni els tigres són pedants. L'elefant no arrufa el nas tan llarg a totes les coses amb cap superior intenció; i la totalment injusta acusació d'hipocresia podria molt bé fer sofrir qualsevol cocodril sensible i fi de pell. L'home ha escampat els seus propis vicis com les seves pròpies virtuts entre els animals molt arbitràriament, i no hi pot haver més raó per acusar el pagó d'orgull que per acusar els pel·licans de caritat.

Les coses pitjors de l'home només són possibles a l'home. Almenys nosaltres hem de limitar la seva existència a l'home, a no ésser que estiguem disposats a admetre l'existència dels dimonis. Hi ha així una altra veritat en l'original concepció del pecat original, des del moment que en pecar l'home originà quelcom. El seu cos pot venir dels animals i la seva ànima pot ésser esmicolada per tota mena de disputes i baralles doctrinals entre els homes. Però parlant en general, és del tot clar que ell fabrica amb l'antic fang i l'antiga sang dels orígens materials amb la barreja que sigui d'altres misteriosos elements, un especial i mortal verí. Aquest verí és la seva pròpia recepta; no és merament degenerada matèria animal. Aquell verí és més verinós on hi ha bells intel·lectes científics o artístiques imaginacions per barrejar-hi. És tan probable que tinguí la seva màxima força al començament d'una civilització com a l'acabament. D'aquesta mena són totes les monstruoses corrupcions de la cultura; l'orgull, les perversions, les crueltats intel·lectuals, els horrors, de l'esgotament emocional. No podeu explicar el fruit monstruós dient que els nostres ascendents eren arboris; excepte, és veritat, com una alegoria de l'arbre de ciència del bé i el mal. El verí pot pendre la forma de tota mena de cultura—com, per exemple, bacteri-cultura.

Jo suggereixo, per tant, amb gran respecte, que ni tan sols ara és cas d'haver d'admetre que l'antiga religió havia arribat molt a la vora de les veritats de la ciència més moderna. És més aviat un cas en què la ciència moderna ha arribat molt a la vora de les veritats de l'antiga religió —però no del tot prou a la vora.

G. K. CHESTERTON

AVIS

Preguem als nostres lectors que vulguin excusar la supressió provisional de les seccions Cròniques i Assaigs i Notes i Comentaris, en curs de reorganització.

Volem incloure en aquestes dues seccions, escaientment fusionades, tot allò que faci referència al moviment concret i actual de llibres, teatre, concerts i exposicions, comentat de la manera més completa i immediata possible. No hi mancaran, això ja no cal dir-ho—(L. N. R. se n'ha ocupat i preocupat sempre amb una especial complaença)—els testimoniatges—a càrrec d'amics nostres dilectíssims—sobre les manifestacions intellectuals foranes més sobresortints, ni, tampoc—aquesta és una de les principals finalitats de la L. N. R.—els estudis i anotacions al marge del moviment artístic i literari de l'estranger.

ELS ARTISTES CATALANS

L'anunci, en el nostre número anterior, de la pròxima publicació d'una gran biblioteca d'Artistes Catalans, ha desvetllat, arreu, una espectació extraordinària. El nostre projecte ha estat celebrat unànimement. Hem començat de rebre ja una correspondència molt interessant en la qual els nostres artistes de totes les edats i de totes les tendències i els nostres diversos col·leccionistes o *amateurs* se'ns ofereixen en tot i per tot i ens encoratgen a dur a bon terme la nostre empresa.

Com dèiem en el nostre article informatiu anterior, alternaran en la col·lecció *Els Artistes Catalans*, els estudis monogràfics dels nostres artistes vivents amb les retrospectives de llurs predecessors més característics i sobresortints.

✱

En aquests treballs comptem, ja des d'ara, amb la cooperació de les persones més afins en intimitat de vida i en intimitat d'art que ens donaran tota mena de detalls i de documents que faran ben completa i ben suggestiva la visió de l'home i de l'obra.

El pintor Joaquim Mumbú—per exemple—ens ha escrit:

“Entre les retrospectives hi haurà, si Déu vol, la del enyorat amic i pintor Llavanera. Vàrem fer un viatge per Itàlia junts, que

influí molt sobre la seva personalitat. Si necessiteu alguna referència d'aquell viatge, en conservo un record viu i sembla encara que assisteixi als entusiasmes i depressions de l'amic absent...”

✱

Un excellent amic nostre s'ocupa ja des d'ara, de fer confeccionar un paper especial escaient per a la nostre col·lecció *Els Artistes Catalans*. Volem que els llibres surtin impecablement impresos i que puguin fer honor a la biblioteca més exigent. Els volums aniran probablement enquadernats amb unes tapes especials diferents per cada autor.

✱

El discurs—millor dit, la conferència—d'obertura del Saló de Tardor d'enguany, a la Sala Parés, anirà a càrrec de Carles Capdevila, el nostre car i admirat amic i director de la col·lecció *Els Artistes Catalans*.

✱

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

QÜESTIONS FILOSÒFIQUES POLÍTIQUES I SOCIALS

Dintre la mateixa col·lecció de *Qüestions filosòfiques, polítiques i socials*, pensem fer-hi entrar, també, les obres de caient purament i francament històric. Aquest matís completarà i enriquirà considerablement la col·lecció. Per a inaugurar aquesta secció que formarà part integrant de la col·lecció esmentada, tenim en projecte una obra d'En Ferran Soldevila—l'autor en col·laboració amb el nostre caríssim Ferran Valls i Taberner, d'aquell "capolevro" que és el *Resum de la Història de Catalunya*—que durà, probablement, el títol d'*Assaigs i Estudis sobre Història de Catalunya*.

✱

L'Anima Catalana, l'obra catalanòfila sen-

sacional, del Professor Ricard A. Latcham, ha entrat ja en premsa.

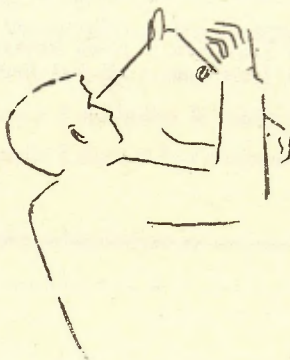
En preparació—tots els documents necessaris ja són a mans d'En Pla—el segon volum de *Cambó; materials per una història d'aquests últims anys*.

✱

En premsa, també, un clar i substancios llibre de filosofia del Dr. Joan Tusquets: *Crítica*.

✱

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

F. DOMINGO

OBRES DE G. K. CHESTERTON

Herètics, el primer volum de les obres de G. K. Chesterton, ha estat acollit amb uns grans elogis i ha estat també rudament atacat. El gran valor de l'obra s'ha palesat, una vegada més, esdevenint una de les obres més discutides de l'any. En aquesta secció, com és de raó, hem registrat o reproduït les opinions favorables i entusiastes d'En F. Valls i Taberner, d'En Manuel de Montoliu, d'En Miquel Carreres i d'altres preadíssims amics nostres.

És de justícia consignar els treballs perfectament legítims on Chesterton i la seva obra són tractats amb sèries objeccions o amb una franca hostilitat: els articles i assaigs de Gaziell, de Joan Sacs, l'anti-chestertonianà irreductible, del Dr. Humbert Torres i d'Albert Sans.

**

"Els amics de Chesterton" han encarregat a J. Viñas, el simpàtic director de la "Llibreria Americana" (Passatge de la Virreina) el proveïment d'una biblioteca chestertoniana comuna, de totes les obres publicades fins a la data per l'autor de *L'Home perdurable*. Ja han arribat les primeres tremeses d'obres de crítica, d'història, novel·les i poesia, obres de gran luxe de preus inabordable i edicions populars. En falten encara una bona part—obres esgotades o d'edició poc comprada, que no tardaran a arribar—. Tot plegat fa uns 64 volums. Per conèixer G. K. Chesterton, és clar que no cal saber tots aquests llibres de memòria, però, alguns dels seus detractors que el judiquen només per dues o tres produccions, és difícil que es puguin pronunciar amb consciència sobre el valor d'aquest autor enorme en tots sentits que té escrites ja 64 obres abans d'haver ultrapassat els 55 anys.

**

Per bé que els lectors de *La Veu de Catalunya* el llegiren el dia de la seva publicació, ens complau de reproduir, i d'arxivar, per dir-ho així, aquest bell i noble article de Manuel de Montoliu sobre el primer volum de les Obres de G. K. Chesterton:

"Benvingut sigui al clos pairal aquest fort i sa i original escriptor al qual els amics agrupats entorn de LA NOVA REVISTA han ensenyat de parlar el nostre catalanesc i han aixecat una càtedra popular perquè escampi per tota la nostra terra la frescal vitalitat del seu pensament, tronador i llampegador com una bona tamborinada d'estiu que ve a refrigerar la insuportable xafogor de llargs dies calitjosos. Chesterton és el pensador providencial que necessitava el nostre temps. Quan el pensament dels pobles civilitzats semblava voler ajaure's definitivament en la indiferència envers tot el que transcendeix a credo, a dogma religiós, això és, a creença ferma i absoluta en veritats situades més enllà de l'espai i del temps; quan la felicitat humana semblava ja exigir l'acord unànime de descartar de l'horitzó de la vida humana tota preocupació referent a les qüestions transcendents que planteja la metafísica, la moral i la religió, la veu renouera d'aquest jovial cercabregues ens ve a despertar bruscament del marasme, predicant a tort i a dret el retorn a ideologies que molts savis donaven ja per enterrades. No costa gaire esforç fer-se càrrec de la terrible importunitat amb què ha penetrat la veu enriallada de Chesterton en els centres intel·lectuals que havien decretat solemnnialment la desvalorització del pensament i del sentiment religiós. Ha d'ésser realment insofrible per a la vella ideologia dels incrèduls, agnòstics i indiferents haver de donar audiència a aquest home impetuós que, armat del més robust esperit de contradicció, entra en el camp de totes les ciències i, arrabassant violentament les armes dels seus adversaris, les branda victoriosament contra ells. És efectivament en la tàctica de combat, més que en la substància mateixa del pensament, on rau la suprema originalitat del gran escriptor anglès. La seva tàctica favorita és el combatre el racionalisme i els racionalistes amb llurs mateixos arguments. Ell pren les acusacions del racionalisme contra la fe religiosa, les gira simplement a l'inrevés, i demostra amb una magnífica simplicitat que l'acusació recau fatalment en els seus adversaris. És la manera d'argumentar, tan vella com la humanitat, i eminentment popular, que es produeix en

aquesta forma: "Tu dius que jo sóc això i això altre; doncs, mira: ets tu el qui ets això i això altre!" Un dels mèrits positius de Chesterton és haver elevat la manera d'argumentar de l'home del carrer, de l'home ordinari, com diu ell, a la categoria d'una noble i subtil dialèctica. En aquest continu "retorqueo argumentum", en aquest seguit retòric les raons del contrari, que és el procediment típic de la seva art de contradir, ha de jugar naturalment i juga un gran paper la paradoxa. La paradoxa de Chesterton no té, però, res de violent ni de torturat; és una topada contínua d'idees que brolla de la descomunal vitalitat d'un fort sentit de la realitat, d'un sentit comú elevat fins a un gran genial. Amb aquesta dialèctica, tan simple, tan sana, tan popular, Chesterton ha aconseguit una cosa, que semblava impossible en els nostres temps: un rejueniment meravellós de l'apologètica catòlica. Déu ha il·luminat providencialment aquesta poderosa intel·ligència per tal d'assajar una forma d'apostolat de sorprenent eficàcia en aquests temps d'incredulitat i d'indiferentisme. Chesterton amb les seves genials interpretacions dels aspectes purament humans i racionals del dogma catòlic, està destinat a esvair moltes tenebres en les intel·ligències ofuscades dels nostres contemporanis. Ell reivindica genialment en nom de l'home ço que l'apologètica tradicional solia reivindicar en nom de Déu. Ell ens ha vingut a repetir amb l'Evangeli: "Doneu a Déu el que és de Déu", no sols perquè Déu així ho vol, sinó perquè ho vol i ho ordena la pura i simple raó humana. Aquesta argumentació pot deixar-nos freds als creients: tot el més ens pot interessar intel·lectualment. Però no hi ha dubte que aquesta dialèctica ha d'ésser de magnífica eficàcia en les ànimes on jau morta o profundament dormida tota creença sobrenatural. Chesterton, és veritat, no ve a afegir res de substancialment nou a l'apologètica catòlica. En forma més sil·logística, les seves idees les podríem trobar en la secular tradició de la defensa dogmàtica del Catolicisme. Més encara, per molts esperits seran més convincts els arguments de Balme, per exemple. Però el seu art insuperable d'explotar en favor del pensament catòlic els aspectes purament humans del sentit religiós, el constitueix en un original i moderníssim apòstol, i ell ha inaugurat un nou tipus laic de doctor de l'Església, destinat a exercir una acció d'intensa eficàcia en vastíssimes capes del pensament modern. Bé li podem perdonar, doncs, atenent a la seva missió providencial, alguns atreviments i potser rel·liscades dogmàtiques que salten de vegades en els seus llibres. Chesterton s'imposa no sols per la fortitud i la sanitat del seu pensar; s'imposa també per la robustesa excepcional de la seva bondat. Ell és l'home bo que té el coratge de pensar comptant sempre amb la veu

del seu cor, amb la seva bondat. Per això pot tenir l'honradesa de sostenir que "cap home no hauria d'escriure, ni tan sols parlar, a no ésser que cregui que ell està en possessió de la veritat i l'altre home està en l'error". Ell ha tingut el coratge, heroic en els nostres temps, de definir l'home com "l'animal que fa dogmes". Ell té l'heroica modèstia de presentar-se com un "home del carrer" que compleix amb el deure de "sostenir un sistema metafísic i de sostenir-lo fermament", i això en uns temps en què la intel·ligència sembla a una gran massa d'intel·lectuals i de gent vulgar, incompatible amb la fe religiosa.

No dispo de prou espai per a explicar totes les idees que em suscita la lectura de Chesterton. Clouré aquest modest comentari amb un càlid mot de felicitació al traductor d'*Heretics*, Pau Romeva, qui signa, a més, un pròleg notabilíssim per la seva densitat d'idees i per la precisió i justesa dels seus judicis, i a LA NOVA REVISTA per la felicitat iniciativa, ja començada a realitzar, de la traducció catalana del gran escriptor anglès. Esperem que no trigarà gaire l'aparició del segon volum de les seves obres."

**

Un bon amic nostre que signa amb el pseudònim de Joan Montaner, ha publicat un article entusiasta a favor de les Obres de G. K. Chesterton, traduïdes al català. N'extraïem els següents paràgrafs essencials:

... "Un bon amic nostre s'ha imposat la tasca de traduir les obres del genial escriptor Chesterton. Aquest gest ha de merèixer les simpaties de tots aquells que es planyen de l'actual desorientació. Les obres d'aquest gran escriptor poden fer un gran bé a la nostra joventut. Chesterton porta llum a dintre, que bé pot esdevenir el nostre guiatge. Podem afirmar, sense témer que ens acusin d'hiperbòlics, que de molts anys ençà no s'han publicat unes obres tan transcendents com les de Chesterton. Cal que el nostre poble correspongui a aquest esforç. Seria sensible que passessin desapercbedes unes obres tan orientadores i tan importants. No podem romandre indiferents davant un esforç editorial tan gran.

Heretics és la primera obra de la col·lecció. Ha estat traduïda magistralment per En Pau Romeva. Aquest culte escriptor ha escrit un pròleg notable. Els que no coneixen la forta personalitat de Chesterton, llegint el pròleg s'adonen que es troben davant d'un dels escriptors contemporanis de més enginy.

Una obra tan important s'ha d'escampar profusament per la nostra terra. Cal que la nostra joventut llegeixi i escolti les obres de Chesterton.

**

Fent les seves reserves naturals, A. Rovira i Virgili ha publicat a *La Nau* un interessant article: *El vot de Chesterton*, que reproduïm íntegrament:

"Si els impugnadors del principi de la voluntat humana han llegit el llibre *Herètics*, de Chesterton, suara traduït al català per Pau Romeva, s'hauran adonat sens dubte de la posició que l'illustre escriptor anglès adopta davant el problema de les personalitats collectives. Chesterton, en diversos passatges del seu llibre, pren una posició netament espiritualista. La seva crítica del concepte de raça és excellent, i els exemples que posa per a defensar el seu punt de vista són d'una força innegable. Aquesta força apareix encara augmentada als ulls del lector per l'habilitat dialèctica de Chesterton, la qual en altres casos el perjudica, puix que el fa caure en els sofismes més o menys brillants.

La posició espiritualista de Chesterton davant el problema de la personalitat colectiva l'allunya de la teoria del fet biològic. En la biologia predominen els factors materials i les influències tradicionals. La consciència i la voluntat són factors d'ordre espiritual. En això, Chesterton s'acosta molt a les idees exposades per Renan en la seva cèlebre conferència. Val a dir que tant l'autor francès com l'autor anglès tenen molt present, en formular les teories respectives, el cas del poble al qual cadascú pertany. Anglaterra i França (i encara més aquesta que aquella) són pobles unificats principalment pels factors espirituals, sobretot per la cultura. Convé tenir en compte que hi ha molts altres pobles en els quals els factors materials o naturals tenen també una gran importància.

Però en el llibre de Chesterton veiem, no sols una posició general favorable al principi de la voluntat, ans encara podem llegir-hi una clara definició de la personalitat pairal, la qual definició coincideix explícitament

amb les idees que nosaltres hem defensat sempre sobre aquest punt. Després d'advertir que l'alludida personalitat colectiva no té res a veure amb la raça, diu que "és un producte de l'ànima i de la voluntat humana".

Ací tenim el vot de Chesterton en el debat. Podem afirmar que, en el punt concret de què es tracta, Chesterton és dels que sostenen el principi voluntarista. En moltes altres coses nosaltres ens sentim completament separats de l'autor d'*Herètics*. Per això encara té més valor la coincidència que assenyallem. Els qui suposen que el principi de la voluntat és de caràcter anàrquic o dissolvent, poden comprovar que el defensa un catòlic militant com Chesterton.

I no hi ha cap contradicció en aquesta posició chestertoniana. Chesterton, tot essent catòlic (un catòlic una mica a la seva manera) és liberal. I el seu liberalisme és afirmat, amb mots encisos, en el mateix llibre de què parlem. I precisament perquè Chesterton és liberal dóna una importància decisiva al fet de la voluntat humana. Novament es confirma que la tesi voluntarista és la tesi liberal."

✱✱

Hem alterat l'ordre d'aparició del segon volum de les Obres de G. K. Chesterton que no serà *L'home que va ésser dijous*, que teníem anunciat, sinó *El què no està bé*, un dels més profunds i divertits llibres d'aquest gran autor contemporani. Segons ell ha declarat repetides vegades, aquest llibre és, amb *Ortodoxy*, el seu llibre preferit.

✱✱

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

COL·LECCIÓ DE CONTES I NOVEL·LES

Cartes de lluny, el magnífic llibre de viatges de Josep Pla, que va obrir, amb un èxit verament esclatant, la nostra *Collecció de Contes i Novel·les*, beneficia, com pocs llibres, de la sort de no veure's la seva marxa de venda interrompuda. El gran tiratge que en férem—una primera edició de quatre mil exemplars—es va esgotant a poc a poc. I no ens estranya el destí envejable d'aquesta obra per la senzilla raó que molts—i no certament els menys entesos—creuen i sostenen que *Cartes de lluny*, literàriament parlant, és el millor llibre que ha escrit fins ara En Josep Pla.

**

A punt de sortir el segon volum de la col·lecció: la novella inèdita d'En Josep Roig i Raventós, *Sang nua*. D'ençà que publicàrem l'anunci de la imminent aparició d'aquesta obra, les demandes dels nostres corresponals flueixen incessantment. Tot fa preveure un nou esdeveniment editorial.

**

Simultàniament, llençarem al mercat un llibre de Joaquim Ruyra: *Entre flames*, recull d'una sèrie de proses perfectes, que la *Collecció de Contes i Novel·les* edita en honor i a benefici total i exclusiu de l'autor, que tan ha sofert en el seu cor i en els seus béns dels últims incendis de boscos del Montnegre.

**

Els petits assaigs i narracions d'En Prudenci Bertrana, il·lustrats amb boixos de l'E. C. Ricart, sortirà també, aviat, al mateix temps que la novella *La ratlla*, de l'Alfons Maseras. Els *Quaderns Intims* del malaguanyat Eudald Duran i Reynals, no tardaran, tampoc, a publicar-se.

**

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

D. VILAS

ORIENT I EXTREM-ORIENT

Per indicació expressa del gran orientalista Mr. Vignier, hem enllestit les dues marques decoratives que figuraran en les portades de la nostra col·lecció *Orient i Extrem-Orient*. Hi haurà dos models: un pels llibres i àlbums que tractin o que es relacionin amb l'Orient i un altre pels que es referixin a l'Extrem-Orient.

Per l'Extrem-Orient hem fet reproduir la clàssica cigala estilitzada de jade, que hem extret de l'obra d'A. de Tizac: *L'art chinois classique*.

Per l'Orient pròpiament dit, hem pres un altre motiu ornamental clàssic a base—oh! deliciosa recordança de Saâdi i d'Hafiz—d'un clavell i d'un xiprer combinats, d'après les ceràmiques i els teixits de la millor època persana.

**

Els volums de la nostre col·lecció *Orient i Extrem-Orient*, seran de distints papers i de format diferent. Hi haurà des del llibre, diguem-ne miniatura, fins el gros àlbum en octau, i fins i tot en quart. El contingut serà literari o plàstic, indistintament.

**

El primer volum de la col·lecció serà, com anunciàrem, una bella antologia de *Poesia xinesa antiga*, adaptada al català per Marian Manén, amb il·lustracions, en color, de Marlet.

Seguirà una mena de biografia dramàtica del gran "haikaïsta", japonès Bashô i, després, un poema de St. Jhon Perse, pseudònim d'un jove diplomàtic francès que habita la Xina des de fa alguns anys, on reviu aquelles gents i aquells paisatges de profund misteri.

**

Els nostres volguts amics Lluís Escobet, Josep Porta i J. Marin, bibliòfils col·leccionistes—i aquest últim viatger recent d'aquelles contrades—ens han ofert gentilment llurs llibres i objectes d'art com a material de reproducció i de consulta.

**

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

F. DOMINGO

EDICIONS DIVERSES

Assaigs de Montaigne, traduïts al català per Nicolau Me Rubió, arquitecte.

Seran editats en forma de petits volums, nou probablement, que es publicaran a mesura que se n'enllesteixi la traducció. Contindran la versió del text primer de Montaigne, amb la traducció de le cites llatines, però amb exclusió dels afegits posteriors del mateix Montaigne, que, essent moltíssim importants, fan feixuga la lectura del llibre. Com que la nostra versió és dedicada al lector normal, i no a l'erudit ni a l'estudiós, aquesta qualitat de la fàcil lectura ens sembla fonamental. Montaigne, entre nosaltres, ha d'omplir el mateix ofici que a França al seu temps: eixamplar la base de les lectures clàssiques, aportant-hi el gros contingent dels lectors que els monuments de la literatura grega i llatina esporugeixen; posant a l'abast d'aquests lectors les primeres llemínades del pensament antic i donant-los el gust de l'humanisme que en diríem elemental. D'acord amb això, l'edició serà publicada en una forma popular, als preus mínims remuneradors. Alguns exemplars, relligats i amb millor paper, es reservaran als subscriptors que ho desitgin.

~

El primer volum anirà dedicat a la bona memòria de Joan Crexells, i el producte de l'edició engruixirà el premi literari que duu el nom del malaguanyat amic.

~

Publiquem un capítol de la traducció, que ha estat escollit pel traductor. Aquest té interès en fer constar que el seu treball principal ha consistit en restar dins un català simple i, com es diu, a l'abast de tothom; qualitats que, per altra banda, són les pròpies de l'estil de Montaigne.

Capítol XVII.—Crítica de certs ambaixadors

Als meus viatges tinc el costum, per apendre sempre alguna cosa amb el comerç (escola de les més excel·lents que pugui haver-hi), de conduir de pressa aquells amb els

quals converso, a parlar d'allò que coneixem més a fons:

Basti al nocchiero ragionar de'venti,
Al bifolco dei tori, e le sue piaghe
Conti'l guerrier, conti'l pastor gli armenti ¹;

Perquè esdevé molt sovint que, al contrari, tothom s'estima més discórrer de l'ofici d'altri, que no pas del seu propi, creient que, així, ve a enriquir-se de nova reputació; i n'és testimoni el retret que Archidamus féu a Periander, ço és, que deixava el nom de bon metge, per fer-se el de mal poeta. I, a aquest pas, no farcu mai res de bo.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus ²

Per consegüent, cal que ens esforcem a empènyer l'arquitecte, el pintor, el sabater, i els altres oficis, cadascú a la seva feina.

I, aplicant aquest criteri a la lectura dels llibres d'història, que són fets per tota mena de gent, m'he acostumat a considerar qui n'és l'autor: si és persona que no faci professió més que de lletres, miro d'apendre'n, principalment, l'estil i el llenguatge; si és metge, m'inclinare a creure'l més tost en allò que digui de la temperatura de l'aire, de la salut i complexió dels prínceps i de les ferides i malures; si jurisconsult, cal pendre'n les controvèrsies dels drets, les lleis, les ordinations de policia, i altres coses semblants; si és teòleg, anirem als negocis de l'Església, censures eclesiàstiques, dispenses i casaments; si cortisà, estarem pels costums i cerimònies; si home de guerra, per allò que toca al seu ofici i, principalment, les narracions dels fets brillants en què ell s'ha trobat en persona; i si ambaixador, les maniobres, les negocia-

¹ Basti al barquer l'enraonar dels vents,—al pagès dels seus bous, i de ses nafres—parli el guerrer, i el pastor dels moltons (traducció italiana de dos versos de Propèrci).

² El bou feixuc voldria dur la sella i el llest cavall arrossegar l'arada. (Horaci. Epist. I, XIV, 43.)

cions i els pactes, i la manera com cal portar-los.

Per aquest motiu, un detall que en altre autor l'hauria passat sense aturar-m'hi, l'he remarcat i sospesat en la història del Senyor de Langey, moltíssim entès en aquesta darredra matèria. I és que ens conta, de primer, la forta requisitòria que l'emperador Carles V llançà contra nosaltres al consistori de Roma, estant-hi presents els bisbes de Macon i el Senyor de Velly, ambaixadors nostres; dient que, al seu discurs, hi barrejà paraules ultratjants contra nosaltres, com, entre moltes més, que si els seus capitans i soldats no tinguessin més lleialtat ni pràctica de l'art militar que les que els del rei mostraven, al mateix punt ell es posaria el dogal al coll, per anar més que de pressa a demanar-li misericòrdia: de la qual cosa sembla que ell mateix se'n creia una part, ja que després, dues o tres vegades en la seva vida, li ocorregué dir els mateixos mots; com també que desafià al rei de combatre tots dos en camisa, armats d'espasa i daga, dins d'una barca. Bé, doncs; tornant a la història del dit Senyor de Langey, ella afegeix que els dits ambaixadors, en llur missatge al rei, quan foren a contar-li aquestes coses, li'n van dissimular la part més grossa, fins a l'extrem d'amagar-li els dos punts que ja he esmentat. Verament, he trobat ben estrany que estés a la mà d'un ambaixador el permetre's l'opinar sobre l'advertiment que deu al seu príncep, en matèria d'aquesta transcendència, que ve de tal persona i que és dita davant de tan gran assemblea. M'hauria semblat d'ésser molt més propi de l'ofici del servidor, el representar fidelment les coses en llur totalitat, tal i com esdevingueren, a fi que la llibertat d'aclarir-les, judicar-les i triar-les, restés del tot en poder del senyor: perquè l'alterar-li o amagar-li la veritat, de por que no la prengui malament i que això no l'empenyi a fer una atsegaiada, i d'aquesta manera anar-lo deixant ignorant dels seus

propis assumptes, em sembla que és el paper que escauria, si per cas, al qui dicta la llei, no al qui la segueix; al director i al mestre, no a qui s'ha de tenir per inferior, tant en autoritat com en prudència i bon consell. Si guí com vulgui, jo no voldria d'ésser servit d'aquesta manera en les meves cosetes.

**

Obres de Josep Maria de Garganta

LA NOVA REVISTA editarà les obres de l'escriptor olotí Josep Maria de Garganta, en tres volums: el primer, serà de poesies originals, inèdites moltes i gairebé totes desconegudes del públic perquè el poeta només les solia editar en petits fascicles que oferia als seus amics. El segon volum continuarà prosas diverses: contes, articles de crítica, parlaments, etc., totes elles exquisides i que revelen discretament la vasta cultura del seu autor. El tercer volum serà tot ell de versions poètiques; sota aquest aspecte En Garganta era més conegut: algunes versions sortides a *La Paraula Cristiana*, a *LA NOVA REVISTA* i a *Ciutat*, de Manresa, ja li donaren nom entre un públic selecte. Les versions d'En Garganta són meravelloses: fidels i seguint alhora literalment l'original, fins en metres difícils, com, per exemple, les estrofes de Manzoni. La seva traducció de l'*Evangeli*, de Longfellow, merescué un elogi entusiasta d'En Ruyra.

Aquest escriptor solitari, aristocràtic, erudit i negligent de l'anomenada literària, serà una agradable revelació al públic que el desconeixia.

**

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la Direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també l'Administració i el dipòsit central per a la venda.

NOTICIARI

Encapçalem el noticiari d'aquest mes amb la grata nova d'haver estat condecorat recentment amb la Legió d'Honor, el nostre eminent amic MR. VIGNIER, l'extrem-orientalista de fama mundial que tantes suggestions i tants bons consells ens ha donat i ens continuarà donant per la nostra col·lecció en projecte, Orient i Extrem-Orient. Felicitem, també, cordialissimament, per la part d'amistat que li toca, al nostre volgutíssim PERE YUGLEDA, desinteressat mitjancer i gentil col·laborador.

ARMAND OBIOLS ha anunciat una conferència—tema interessant poc tractat entre nosaltres—sobre ANDRÉ GIDE.

RICHARD A. LATCHAM, l'autor del llibre L'Anima Catalana—a punt de publicar-se en la col·lecció de Qüestions filosòfiques, polítiques i socials, de L. N. R.—ens ha escrit des de París i Lovaina, de pas, probablement, cap a Moscou.

La revista Atracció de Forasters ha publicat o publicarà un article de V. SOLÉ DE Sojo sobre Col·lella de Palafrugell—Pinoblidable recés marí blau i rosa—amb il·lustracions escaientíssimes, ja no cal dir-ho, de LLUÍS MERCADER.

El bell retaule que reproduïm en aquest número, degudament expertitzat, és del pintor valencià del JACOMAR (també conegut per JAQUEMAR), del quatrecentes. Pertany a la col·lecció del nostre bon amic RAMON GRAUPERA, al qual pertany, també, una pintura molt característica d'ISIDRE NONELL i un Joaquim Mir, i un Manolo Hugué, i un Sunyer, i un Dunyach, escollidíssims.

BLANCA SELVA, la gran pianista rossellonesa, té enllestit un llibre, ple de tensió i de vida, sobre DEODAT DE SEVERAC.

Molt remarcables els papillons o cartells volanders triangulars de tots colors amb els quals la benemèrita agrupació editorial La Mirada ha anunciat el seu nou llibre, l'agut recull de contes, Una història a Liliput, de J. OLIVER.

Una notícia bibliogràfico-religiosa capital.

La pròxima aparició de la magna obra pòstuma del P. LEONCE DE GRANDMAISON, Jesuïsta traduïda per RAMON TOR a la Biblioteca Horitzons.

Va molt endavant l'edició il·lustrada de L'Ermità Maurici, de J. ROIG I RAVENTÓS, amb dibuixos de JOAN COLOM. (Edicions de luxe de la Llibreria Catalònia.)

Un article justíssim: Notes sobre l'elogi i el blasme, per J. V. FOIX, a La Publicitat.

La revista Ciutat, de Manresa, manté amb una dignitat perfecta, i to exemplar, el seu interès general.

Una altra revista Joia, en progrés de refinament constant.

L. N. R. publicarà en un dels seus vinents números dues miniatures valuosíssimes de la col·lecció del nostre distingit i volgut amic J. A. GOMIS.

Tenim en cartera un assaig de J. MIALET, molt interessant: L'Antiheroisme en la literatura russa.

Els amics de la revista Ressorgiment, de Buenos Aires, s'han emprès un treball de propaganda a favor de L. N. R., que agraïm de tot cor.

Ha estat posat a la venda el volum tercer de la col·lecció Quaderns Joan Llongueres, que porta per títol L'estiu al cor. Aquest volum és integrat per una aplega de poesies de temes variats, de paisatge i d'interior, i van precedits d'un pròleg esplèndid d'AMADEU VIVES. També va ornat el volum amb uns boixos exquisits d'E. C. RICART. El Comitè d'amics de l'obra de JOAN LLONGUERES, que té cura de l'edició d'aquests llibres, fa avinent que les comandes per a subscripcions poden adreçar-se a Unió Musical Espanyola, Portal de l'Àngel, núms. 1 i 3. Cada volum dels deu que ha de tenir tota la col·lecció és marcat a 6 pessetes; per subscripció 50 pessetes tots deu volums.

Editorialment, Catalunya ha contribuït a la

celebració mundial del centenari de TOLSTOI amb la traducció al català de tres de les obres més remarcables del gran escriptor eslau: Guerra i Pau, La Imate e Creutzen, i Resurrecció.

Tres noves biblioteques: la de les edicions de la revista Joia, que s'inaugura amb un llibre de poemes de S. SÁNCHEZ-JUAN i l'editorial Llibertat, dirigida per DOMENEC DE BELLMUNT, i Mediterrània, oberta amb l'Elogi de la mentida, d'En TORRES TRIBÓ. No cal dir com els desitgem que l'encert i l'èxit els acompanyin en llur respectiva actuació.

A Bourg-Madame, el deliciós poble fronterer cerdà, el nostre amic JAUME CADEFAU hi ha instal·lat una simpàtica biblioteca—molt concorreguda, per cert—on els llibres catalans hi són posats en un rengle d'honor.

Casa pagesa, la pintura de F. BERNAREGGI, que reproduïm, fou adquirida l'any 1826 pel Museu de Buenos Aires.

En una sessió íntima de Ràdio, fa pocs dies, tinguérem el gust de sentir una sardana Rigolosa—evocació cerdana inefable—del nostre amic mossèn A. MONSÓ.

Agraïm cordialment a TOMAS GARCÉS les línies amables i encorajadores que ha publicat últimament, en el nostre volgutíssim confrere La Publicitat sobre LA NOVA REVISITA i les seves edicions.

L. N. R. rependrà aviat les Cròniques Provençals del nostre caríssim PIERRE ROUQUETTE.

Assenyalem, amb viva satisfacció, la represa de la noble i simpàtica activitat editorial del nostre estimat amic JOAN MERLI.

Es esperat amb un gran interès el número pròxim de La Gasetta de les Arts, consagrat a la Col·lecció Plandiura.

A l'últim número de La Paraula Cristiana hem remarcat la traducció completa del Chemin de la Croix, una de les obres mestres pràctiques de PAUL CLAUDEL, pel malaquanyat JOAN GRANÉS.

L. N. R. té en projecte una sèrie de conferències que donaran en una entitat cultural barcelonina alguns dels valors intel·lectuals més vius i discutits de l'estranger.

JOSEP DUNYACH treballa actualment, per encàrrec d'un volgutíssim amic nostre, en un baix relleu original que representa el Sant Sopar.

M. E. ALLISON PEERS, director del Bulle-

tin of Spanish Studies, ens escriu assabentant-nos que pensa d'escriure un bon nombre d'articles sobre la literatura catalana contemporània.

Es parla d'una edició pròxima, en català, de les Històries Naturals de JULÉS RENART, ilustrades per PERE YNGLADA.

Per poder atendre altres ocupacions, el nostre volgutíssim amic JOAN PAGES ha deixat de formar part de l'Administració de L. N. R. La seva gestió fou sempre sol·licita i diligent. Amb el nostre comiat, adreçem, doncs, al digne i simpàtic company, l'expressió reiterada de la nostra consideració més distingida i de la nostra més sincera amistat.

Les edicions La Mirada, de Sabadell, preparen una Auca de la literatura catalana, que contindrà 50 retrats d'escriptors catalans, fets a la ploma pel dibuixant ANTONI VILA I ARRUFAT. Seran, simplement, el retrat i el nom a sota.

Com esdevé cada temporada, al sol anunci dels pròxims concerts d'orquestra i del recital de violoncel per PAU CASALS, ha augmentat el Patronat de la seva orquestra amb noves inscripcions, que en aquests moments ja passen del miler. Per aquest motiu no existeix disponible cap de les localitats anomenades circulars de pati, graderies de pati ni seients numerats dels rengles segon, tercer, quart i cinquè.

De consegüent, les persones que desitgin algun de les esmentades localitats, hauran d'esperar que hi hagi vacant, inscrivint-se a l'efecte, des d'ara, en una llista d'aspirants que es proveirà per torn rigorós. Per al successiu, les quotes d'inscripció seran de 125 pessetes anyals, per a les circulars, i 75 les graderies i seients numerats.

Les inscripcions es faran a la Secretaria de l'Orquestra, Institut Casals, Diagonal, 440, principal (cantonada Claris). Les hores de despatx són tots els dies feiners de les onze a la una del matí, i de les sis a dos quarts de vuit del vespre.

Molt interessant l'últim número de la Revista de Catalunya, amb treballs del seu director A. ROVIRA I VIRGILI, F. SOLDEVILA, i les rescensions documentades i el notullari suggestiu d'habitud.

Hem tingut avinentesa de visitar les obres del nou edifici destinat al Foment de Pietat Catalana, realitzades sota l'impuls d'una de les personalitats eclesiàstiques més noblement actives del país. Tots els departaments de la planta alta de l'edifici van destinats a Biblioteca que serà, sens dubte, en la seva classe, una de les millors del món.

La secció de Les Lletres de La Publicitat, cada dia més ben nodrida d'informació i més simpàticament ampla de criteri. En pocs diaris de fora d'aquí es publica una secció semblant. Felicitem la direcció del nostre volgut confrare i el redactor competentíssim de la secció.

Hom segueix, també, amb el més viu interès i amb la més càlida simpatia, els articles sobre Excursionisme que publica en el mateix diari el nostre volgutíssim amic J. BATISTA I ROCA.

L. N. R. publicarà aviat una informació sobre les Manufactures Ceràmiques de Bre-

da, argiles clàssiques catalanes, que, des de fa algun temps el nostre inoblidable JOSEP ARAGAY ha convertit en foyer artístic de primer ordre.

L'antic Hotel Salvat de Bourg-Madame que MANOLO HUGUÉ, FRANK HAVILANT i DEODAT DE SEVERAC convertiren, cap allà l'any 1912, en quartier d'été, de l'Escola de Ceret, ha estat renovat últimament, segons detalls arquitectònics — pedra i ferro forjat — de Gustau Violet amb el nom d'Hostellerie Cerdane. Una porta del menjador ha estat projectada per Mr. MAS, arquitecte de Catllar i J. EYT ha esculpit unes testes catalanes en els plafons.

* * *

Des d'aquestes planes informatives, ens plau de regradar, en conjunt, i públicament, a tots els nostres clients llibrers, de Barcelona, i correpondsals forans per l'interès entusiasta amb què han acollit i secundat el llançament al mercat intel·lectual de Catalunya, de les nostres edicions. L'expansió i la consolidació definitives de la nostra empresa de cultura, tant o més que una obra nostra, haurà estat una obra d'ells. Amb la continuació d'aquesta alta col·laboració i d'aquest mutual fervor, ens veiem, doncs, amb cor de dur a bon terme tot el nostre programa editorial que haurà d'influir, gosem creure, extraordinàriament en l'esdevenidor espiritual del país.

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

Director gerent:
JOSEP M. JUNOY

Redactor en cap:
JUST CABOT

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ

Semestre: 18 ptes. - Trimestre: 10 ptes. - Núm. solt.: 3'50 ptes.

Estranger: Semestre: 22'50 ptes.

Redacció i Administració: Portaferrissa, 26, 1r.

AQUEST NÚMERO HA ESTAT SOTMES A LA CENSURA GOVERNATIVA